

PLAN-MILIEUEFFECTRAPPORTAGE
i.k.v. ex-ante evaluatie PDPO III (2014-2020)
Eindrapport

COLOFON

Opdracht:

Plan MER i.k.v. ex-ante evaluatie PDPO III (2014-2020)
Eindrapport

Opdrachtgever:

Departement Landbouw en Visserij
Afdeling Monitoring en Studie
Koning Albert II-laan 35, bus 40
1030 Brussel

Opdrachthouder:

Antea Belgium nv
Posthofbrug 10
2600 Berchem (Antwerpen)

T : +32(0)3 221 55 00
F : +32 (0)3 221 55 01
www.anteagroup.be
BTW: BE 414.321.939
RPR Antwerpen 0414.321.939
IBAN: BE81 4062 0904 6124
BIC: KREDBEBB

Antea Group is gecertificeerd volgens ISO9001

Identificatienummer:

2256193005

Datum:

November 2013

status / revisie:

definitief

Vrijgave:

Jan Parys, Contract Manager

Controle:

Paul Arts, Mer-coördinator

Medewerkers

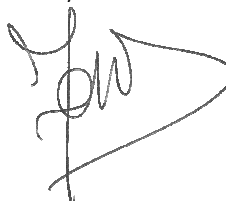
Miguel Vanleene, adviseur

Team van deskundigen:

Mer coördinator en Mer-deskundige Mens – ruimtelijke aspecten en Landschap, Bouwkundig Erfgoed en Archeologie
Paul Arts

Mer-deskundige Mens – verkeer
Jan Parys

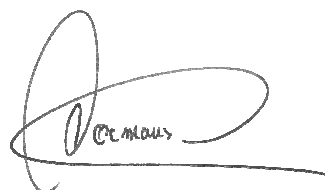
Mer-deskundige Bodem
Nonie van Elst

Mer-deskundige Water en Fauna en Flora
Kristof Goemaere

Mer-deskundige Lucht
Dirk Dermaux

Mer-deskundige Geluid en Trillingen
Guy Putzeys

Projectmedewerkers

Miguel Vanleene, adviseur

© Antea Belgium nv 2013

Zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van Antea Group mag geen enkel onderdeel of uittreksel uit deze tekst worden weergegeven of in een elektronische databank worden gevoegd, noch gefotokopieerd of op een andere manier vermenigvuldigd.

INHOUD

1	INLEIDING	5
1.1	AANLEIDING VOOR HET PROGRAMMA EN HET PLAN-MER	5
1.2	TOETSING AAN DE M.E.R.-PLICHT EN AAN DE M.E.R.-FILOSOFIE	6
1.3	PROCEDURE PLAN-M.E.R. EN VERDERE BESLUITVORMING	7
1.4	TOTSTANDKOMING VAN HET RAPPORT	8
2	BESCHRIJVING VAN HET PROGRAMMA	9
2.1	BELEIDSMATIGE CONTEXT EN MOTIVERING	9
2.2	BESCHRIJVING VAN HET ONTWERPPROGRAMMA PDPO III (2014-2020).....	11
3	JURIDISCHE, ADMINISTRATIEVE EN BELEIDSMATIGE SITUERING.....	19
3.1	OVERZICHT JURIDISCHE EN BELEIDSMATIGE CONTEXT	19
3.2	TE TOETSEN BELEIDSPANNEN	22
4	AANPAK VAN DE MILIEUEFFECTBEOORDELING.....	28
4.1	OPBOUW EN UITGANGSPUNTEN VAN DE EFFECTBEOORDELING	28
4.2	OVERZICHT VAN DE MOGELIJKE MILIEUEFFECTEN PER DISCIPLINE.....	29
4.3	GEWESTGRENSOVERSCHRIJDENDE EFFECTEN	31
4.4	ALTERNATIEVEN EN ONTWIKKELINGSSCENARIO'S.....	32
5	MILIEUBEOORDELING VAN HET PDPO III-PROGRAMMA 2014-2020	33
5.1	REFERENTIESITUATIE: MILIEUTOESTAND IN VLAANDEREN IN RELATIE TOT DE LANDBOUWSECTOR (TOESTAND 2009-2011).....	33
5.2	BEOORDELING VAN DE RELEVANTIE EN CONSISTENTIE VAN HET PDPO III-PROGRAMMA T.A.V. HET VLAAMS BELEID INZAKE MILIEU EN RUIMTELIJKE ORDENING	42
5.3	INSCHATTING VAN DE POTENTIËLE MILIEUEFFECTEN VAN HET PDPO III-PROGRAMMA 2014-2020	46
5.4	CONCRETISERING MILIEUBEOORDELING O.B.V. MID TERM EVALUATIE PDPO II (2007-2013)	59
6	SYNTHESE	64
7	NIET-TECHNISCHE SAMENVATTING	66
8	BIJLAGEN	70
8.1	ELEMENTEN VOOR HET UITVOEREN VAN DE WATERTOETS	70
8.2	ELEMENTEN VOOR HET UITVOEREN VAN DE PASSENDE BEOORDELING / NATUURTOETS	70
9	VERKLARENDE WOORDENLIJST EN AFKORTINGEN	72

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het programma en het plan-MER

Het Programma voor Duurzame Plattelandsontwikkeling PDPO III voor de periode 2014-2020 vormt enerzijds een voortzetting van de voorgaande programma's PDPO I (2000-2006) en PDPO II (2007-2013), maar is anderzijds te situeren binnen een nieuwe Europese beleidscontext.

Er is vooreerst **de EU2020-strategie** die sinds 2010 geldt als algemeen kader voor het Europese beleid in al zijn facetten. Ook de structuurfondsen en het landbouw- en plattelandsbeleid dienen bij te dragen tot het behalen van deze ambitieuze toekomststrategie voor 'Smart, Sustainable and Inclusive Growth'.

Meer specifiek naar landbouw en platteland is er bovendien het nieuwe **Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie 2014-2020**. Hoewel dit vernieuwd landbouwbeleid nog formeel zijn beslag moet krijgen, zijn de krijtlijnen stilaan duidelijk. Het beleid is gericht op drie **hoofddoelstellingen**:

1. een competitieve landbouwsector;
2. een duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen en klimaatactie;
3. een evenwichtige territoriale ontwikkeling.

Deze drie doelstellingen worden doorvertaald naar plattelandsontwikkeling (Pijler 2 van het Europees landbouwbeleid) onder de vorm van volgende 6 **prioriteiten**:

1. bevordering van de overdracht van kennis en innovatie in landbouw-, bosbouw- en plattelandsgebieden;
2. versterking van het concurrentievermogen van alle vormen van landbouw en versteviging van de rendabiliteit van de landbouwbedrijven;
3. verbetering van de organisatie van de voedselketen en van het risicobeheer in de landbouwsector;
4. herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen die afhankelijk zijn van de landbouw en de bosbouw;
5. bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en ondersteuning van de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw-, de voedsel- en de bosbouwsector;
6. bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling in plattelandsgebieden.

Deze Europese prioriteiten werden op basis van een omgevings- en SWOT-analyse van de Vlaamse landbouwsector en het Vlaams platteland doorvertaald in een concreet actieprogramma. Dit programma is onderworpen aan de wetgeving m.b.t. de milieueffectrapportage (m.e.r.) inzake plannen en programma's, hetgeen resulteerde in onderhavig plan-MER. De plan-m.e.r.-beoordeling maakt een integraal deel uit van de zogenaamde *ex ante*-evaluatie, waaraan elk programma dat vanuit de Europese Unie wordt gefinancierd moet onderworpen worden. De *ex ante*-evaluatie en dus ook de milieubeoordeling hebben derhalve betrekking op een ontwerpprogramma (in casu de ontwerpversie van september 2013), dat op basis van de *ex ante*-evaluatie .nog kan worden bijgestuurd.

Het **Departement Landbouw en Visserij** van het beleidsdomein Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid is initiatiefnemer van het PDPO III-programma. Naast de Afdeling Monitoring en Studie van het Departement Landbouw en Visserij zijn ook de volgende instanties betrokken bij het planningsproces van PDPO III:

- Coördinerende Cel Europees Plattelandsbeleid (CCEP)
- Beheerdiensten:
 - afdeling Duurzame Landbouwonwikkeling (ADLO) van Departement Landbouw en Visserij
 - afdeling Structuur en Investerings (SI) van Agentschap Landbouw en Visserij (ALV)
 - afdeling Markt- en inkomensbeheer (MIB) van het Agentschap Landbouw en Visserij (ALV)
 - Vlaamse Landmaatschappij (VLM)
 - Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)
- Vlaams Betaalorgaan (deel van MIB en afdeling Procesondersteuning van het ALV)
- Vlaams Ruraal Netwerk (VRN)

1.2 Toetsing aan de m.e.r.-plicht en aan de m.e.r.-filosofie

De beoordeling van plannen en programma's op hun gevolgen voor het milieu wordt geregeld door het decreet van 27 april 2007 (plan-m.e.r.-decreet, BS 20/6/2007) en het besluit van de Vlaamse regering van 12 oktober 2007 (plan-m.e.r.-besluit, BS 7/11/2007). De bepaling of een plan of programma onder de plan-m.e.r.-plicht valt, gebeurt in drie stappen:

- **Stap 1:** valt het programma onder de definitie van een plan of programma zoals gedefinieerd in het Decreet houdende Algemene Bepalingen inzake Milieubeleid (DABM, 5 april 1995, herhaaldelijk gewijzigd) ? >> hiervoor moeten drie voorwaarden gelijktijdig vervuld zijn:
 - Decretale of bestuursrechtelijke bepalingen moeten voorschrijven dat een plan of programma wordt opgesteld en/of vastgesteld;
 - Het moet gaan om een plan of programma dat door een instantie op regionaal, provinciaal of lokaal niveau is opgesteld;
 - Het plan of programma moet via een instantie op regionaal, provinciaal of lokaal niveau worden vastgesteld.

De opmaak van het PDPO wordt opgelegd vanuit de Europese GSK-verordening ("Gemeenschappelijk Strategisch Kader") ter verantwoording van de Europese steun aan Vlaanderen i.k.v. het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling. Het PDPO wordt opgesteld door het Departement Landbouw en Visserij en vastgesteld door de Vlaamse Regering. Het PDPO valt m.a.w. onder de definitie van een plan of programma.

- **Stap 2:** valt het programma onder het toepassingsgebied van het DABM ? >> dit is het geval indien:
 - Het programma het kader vormt voor de toekenning van een vergunning (stedenbouwkundige, milieu-, natuur-, kap-,...) aan een project;
 - Het programma mogelijk betekenisvolle effecten heeft op speciale beschermingszones waardoor een passende beoordeling vereist is.

Het PDPO vormt in principe geen directe basis voor het toekennen van vergunningen, maar verleent wel financiële steun aan bepaalde vergunningplichtige activiteiten (b.v. bouw van stallen,...). De financieel ondersteunde projecten en maatregelen kunnen eveneens betekenisvolle effecten hebben op speciale beschermingszones (b.v. investeringen in infrastructuur en agromilieumaatregelen in of nabij Natura 2000-gebied). In die zin kan gesteld worden dat het PDPO onder het toepassingsgebied van het DABM valt.

- **Stap 3:** valt het programma onder de plan-m.e.r.-plicht ? >> Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen:
 - Plannen en programma's die "van rechtswege" plan-m.e.r.-plichtig zijn (geen voorafgaande "screening" vereist):
 - Plannen of programma's die het kader vormen voor projecten uit bijlage I, II of III van het BVR van 10 december 2004 (project-m.e.r.-besluit, BS 17/02/2005, herhaaldelijk gewijzigd) én niet het gebruik regelen van een klein gebied op lokaal niveau noch een kleine wijziging inhouden én betrekking hebben op landbouw, bosbouw, visserij, energie, industrie, vervoer, afvalstoffenbeheer, waterbeheer, telecommunicatie, toerisme en ruimtelijke ordening;
 - Plannen of programma's waarvoor een passende beoordeling vereist is én niet het gebruik regelen van een klein gebied op lokaal niveau noch een kleine wijziging inhouden;
 - Plannen of programma's die niet onder de vorige categorie vallen en waarvoor geval per geval moet geoordeeld worden of ze aanzienlijke milieueffecten kunnen hebben >> "screeningplicht"
 - Plannen of programma's voor noodsituaties (niet plan-MER-plichtig, maar hier niet relevant).

De lijst van m.e.r.-plichtige activiteiten is opgenomen in het Besluit van de Vlaamse Regering van 10 december 2004 (BS 17/02/2005, herhaaldelijk gewijzigd). In dit besluit worden de projecten opgedeeld in Bijlage I-projecten (MER altijd vereist), Bijlage II-projecten (onthefing van MER-plicht mogelijk na gemotiveerd verzoek) en Bijlage III-projecten (project-m.e.r.-screening of project-MER).

Of de projecten/activiteiten die door PDPO III financieel ondersteund worden onder de Bijlage I- of II-projecten vallen, is in dit stadium nog niet gekend. Indien dit niet geval is, zullen ze mogelijkswijs onder Bijlage III vallen en dus project-m.e.r.-screeningsplichting zijn. En omdat het sowieso om talrijke projecten gaat, verspreid over heel Vlaanderen, kunnen de cumulatieve (indirecte) milieueffecten van het PDPO III-programma aanzienlijk zijn. Vanuit het zorgvuldigheidsprincipe wordt er daarom voor geopteerd om het programma te onderwerpen aan een volwaardige plan-m.e.r.-beoordeling.

1.3 Procedure plan-m.e.r. en verdere besluitvorming

M.b.t. de te volgen procedure voor de opmaak van het plan-MER is het plan-m.e.r.-decreet van 27/04/2007 (BS 20/06/2007)¹ en het plan-m.e.r.-besluit van 12/10/2007 van toepassing. Er werd geopteerd voor de volgende procedure:

- Opmaak van een gecombineerde kennisgevingsnota (KG) en ontwerp-MER door de MER-coördinator en MER-deskundigen;
- Volledigverklaring van de kennisgevingsnota (+ ontwerprapport) door de Dienst Mer op 18 juli 2013;
- Bekendmaking van de volledig verklaarde kennisgeving en het ontwerprapport:
 - aankondiging in ten minste één krant met melding dat dit document kan geraadpleegd worden op de websites van de Dienst Mer en het Departement Landbouw en Visserij;
 - overmaken van de gebundelde KG/ontwerp-plan-MER aan de bevoegde Vlaamse adviesinstanties, die door de Dienst Mer geselecteerd werden.
 - de terinzagelegging van de gebundelde KG/ontwerp-plan-MER liep van 22 juli t.e.m. 31 augustus 2013.
- Bundeling door de Dienst Mer van eventuele vragen en opmerkingen op de gebundelde KG/ontwerp-plan-MER, geformuleerd door de bevoegde instanties en eventueel door het publiek;
- Bespreking in de zgn. richtlijnenvergadering met de bevoegde adviesinstanties, de erkende deskundigen en de initiatiefnemer van de gemaakte vragen en opmerkingen, op 12 september 2013;
- Opmaak van de MER-richtlijnen door de Dienst Mer, betekend op 25 september 2013;
- Aanpassen van het ontwerprapport aan de opmerkingen en MER-richtlijnen;
- Goedkeuringsonderzoek van het definitief plan-MER door de Dienst Mer;
- Goedkeuring van het plan-MER door de Dienst Mer, eventueel na bijkomende aanpassingen.

Gelet op de aard en het schaalniveau van het programma – met algemene doelstellingen op Vlaams niveau en nog geen concrete acties of projecten – werden enkel adviesinstanties op Vlaams niveau *actief* betrokken bij de plan-m.e.r.-procedure. Via de aankondiging in minstens één krant en via publicatie op de websites van Dienst Mer (www.mervlaanderen.be) en de initiatiefnemer van het programma (www.landbouw.be/pdpo) werden de lagere besturen (provincies en gemeenten) en de bevolking wel in de gelegenheid gesteld om een inspraakreactie over te maken.

Een tweede motief naast het realiseren van tijdswinst om te kiezen voor een gecombineerde kennisgeving/ontwerp-MER is de hoge abstractiegraad van het programma, waardoor een voorafgaande advisering m.b.t. scope en aanpak niet evident zou zijn. Door inspraak te voorzien op het ontwerp-MER, in combinatie met het ontwerpprogramma zelf, zijn gerichte en concrete inspraakreacties mogelijk, die ook betrekking kunnen hebben op de inhoud van het programma zelf.

¹ Decreet van 27/04/2007 (BS 20/06/2007) houdende wijziging van titel IV van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid en van artikel 36ter van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbewoud en het natuurlijk milieu

Pas na de goedkeuring van het plan-MER vindt de vaststelling en het openbaar onderzoek van het ontwerp-programma plaats. Rekening houdend met de binnengekomen adviezen en opmerkingen wordt vervolgens het definitief programma opgesteld en ter vaststelling voorgelegd aan de Vlaamse regering.

1.4 **Totstandkoming van het rapport**

In het plan-MER komen volgende MER-disciplines aan bod:

- bodem en grondwater;
- oppervlaktewater;
- geluid en trillingen;
- lucht en klimaat;
- fauna en flora;
- landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie;
- mens, ruimtelijke en sociale aspecten (inclusief mobiliteit).

Alle disciplines werden behandeld door een erkend deskundige. Aan het rapport werken volgende deskundigen mee :

Interne deskundigen

De interne deskundigen zijn verantwoordelijk voor of betrokken bij de opmaak van het programma en bij de nodige administratieve procedures. Specifiek stonden zij in voor de aanlevering van de basisgegevens en het nalezen van het document. De interne deskundigen van het Departement Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie zijn Dirk Van Gijseghem, Linn Dumez en Michaël Van Zeebroek.

Externe deskundigen

De externe deskundigen stonden in voor de opmaak van het plan-MER. Hiervoor werd voor een belangrijk deel gesteund op gegevens aangeleverd door de interne deskundigen. De redactie van de nota gebeurde door Paul Arts. De beschrijving van de verschillende disciplines gebeurde mede door de erkende deskundigen. De erkende deskundigen die optreden voor dit MER zijn:

Deskundige	Discipline	Erkenningsnummer	Erkend tot
Paul Arts	Coördinator		
	Mens – ruimtelijke aspecten	MB/MER/EDA/664-V1	Onbepaalde duur
	Landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie	MB/MER/EDA/664-B	Onbepaalde duur
Jan Parys	Mens – verkeer	MB/MER/EDA/438-V3	28/02/2014
Nonie Van Elst	Bodem, deeldiscipline pedologie	MB/MER/EDA/647-V1	30/08/2015
Kristof Goemaere	Water	MB/MER/EDA-736	30/01/2016
	Fauna en Flora		
Dirk Dermaux	Lucht	MB/MER/EDA-645-V1	27/09/2015
Guy Putzeys	Geluid en Trillingen	MB/MER/EDA/393-V4	Onbepaalde duur

2 Beschrijving van het programma

2.1 Beleidsmatige context en motivering

2.1.1 Beleidskader

Zoals aangegeven in §1.1 worden vanuit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie voor de periode 2014-2020 inzake plattelandontwikkeling (Pijler 2 van het Europees landbouwbeleid) 3 hoofddoelstellingen en 6 prioriteiten naar voor geschoven:

Hoofddoelstellingen

1. een competitieve landbouwsector;
2. een duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen en klimaatactie;
3. een evenwichtige territoriale ontwikkeling.

Prioriteiten

1. Bevordering van de overdracht van kennis en innovatie in landbouw-, bosbouw- en plattelandsgebieden;
2. Versterking van het concurrentievermogen van alle vormen van landbouw en versteviging van de rendabiliteit van de landbouwbedrijven;
3. Verbetering van de organisatie van de voedselketen en van het risicobeheer in de landbouwsector;
4. Herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen die afhankelijk zijn van de landbouw en de bosbouw;
5. Bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en ondersteuning van de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw-, de voedsel- en de bosbouwsector;
6. Bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling in plattelandsgebieden.

2.1.2 Stappen bij de opmaak van het programma, monitoring en evaluatie

De eerste stap bij de opbouw van het PDPO III-programma was de bepaling van de knelpunten en behoeften van de landbouwsector en het platteland in Vlaanderen. Dit gebeurde enerzijds tijdens een brede consultatiedag op 7 februari 2012 waarop stakeholders uit overheid en middenveld werden geconsulteerd, en anderzijds op een **brainstormdag** op 28 juni 2012 met 35 personen verbonden aan de beheersdiensten van het voorgaand programma PDPO II.

Vervolgens werd op basis van bestaande bronnen (statistieken, beleidsdocumenten) een **omgevingsanalyse** – de zgn. “factuele situatieschets” – opgesteld, opgedeeld volgens de drie hoofddoelstellingen/thema’s van het Europees plattelandbeleid: landbouw, milieu en platteland. Het gaat om een algemene, niet-gebiedsspecifieke omgevingsanalyse voor Vlaanderen als geheel. De eerste versie van deze omgevingsanalyse dateert van december 2012, maar deze nota werd voortdurend aangepast en aangevuld, o.m. om tegemoet te komen aan opmerkingen van de Europese Commissie, waarbij rekening werd/wordt gehouden met suggesties vanuit de *ex ante*-evaluatie (waarvan dit plan-MER een onderdeel vormt). De definitieve versie van de omgevingsanalyse zal gekoppeld zijn aan het definitief programma van PDPO III.

De beschrijving van het thema “milieu” uit de omgevingsanalyse kan beschouwd worden als een beschrijving van de referentiesituatie voor de effectbeoordeling, en werd daarom opgenomen in dit plan-MER in §5.1. Voor de volledige omgevingsanalyse verwijzen we naar het programmadocument van PDPO III zelf.

De analyse van de knelpunten en behoeften op basis van de brainstormsessies en de omgevingsanalyse werd, in samenwerking met de *ex ante*-evaluator, gesynthetiseerd in een zgn. **SWOT**:

- Sterkten (Strengths)
- Zwakten (Weaknesses)
- Kansen (Opportunities)
- Bedreigingen (Threats)

Ook de SWOT is een document dat continu wordt bijgewerkt in de loop van het proces. Op vraag van de Europese Commissie moet de oorspronkelijke versie herwerkt worden. Op het moment van opmaak van het definitief plan-MER (oktober 2013) was het evenwel nog niet duidelijk welke vorm de SWOT precies moet aannemen (de EC zal hiervoor een sjabloon opstellen). Derhalve is de herwerking van de SWOT nog niet gebeurd, terwijl de ontwerpversie die in de kennisgeving/ontwerp-MER stond niet meer (volledig) geldig is. Daarom wordt in dit eindrapport geen SWOT meer opgenomen.

Op basis van de resultaten van de brainstormdag, de omgevingsanalyse en de SWOT werd vervolgens een zgn. **nodenanalyse** opgesteld. In deze nota werden 23 noden geformuleerd, gekoppeld aan één of meerdere van de zes prioriteiten:

1. innovatie – stimuleren van pioniers en volgers (P.1)
2. verbreden van de kennisbasis op het platteland (P.1)
3. versterken van de band tussen landbouw, bosbouw en voedselproductie enerzijds en onderzoek en innovatie anderzijds (P.1)
4. opleiding van land- en tuinbouwers (P.1)
5. concurrentiële landbouwbedrijven met voldoende aanpassingscapaciteit om te voldoen aan markt- en beleidswijzigingen (P.2, P.3 en P.1)
6. concurrentiële landbouwbedrijven die optimale bedrijfsspecifieke strategie toepassen (P.2, P.3 en P.6)
7. faciliteren van opvolging in de landbouwsector (P.2)
8. transparanter en eerlijker prijssysteem in de keten (P.3 en P.1)
9. sterkere marktpositie van landbouwproducenten (P.3, P.1 en P.2)
10. behoud en ondersteuning van kwaliteitslabels (P.3)
11. betere kennis over de mogelijke risico's op landbouwbedrijven (P.3 en P.1)
12. preventie en beheer van risico's in de landbouw (P.3)
13. herstellen, in stand houden en verbeteren van biodiversiteit en landschappelijke kwaliteit (P.4 en P.1)
14. verbeteren van het waterbeheer (P.4 en P.5)
15. verbeteren van het bodembeheer (P.4 en P.5)
16. bevorderen van efficiënt watergebruik in de landbouw (P.5, P.4 en P.2)
17. bevorderen van efficiënt energiegebruik in de landbouw- en voedingssector (P.5 en P.2)
18. faciliteren van levering en gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen (P.5 en P.2)
19. reduceren van emissies van broeikasgassen en ammoniak door de landbouw (P.5)
20. koolstofopslag in land- en bosbouw (P.5 en P.4)
21. meer en economisch performantere ondernemers op het platteland (P.6, P.2 en P.3)
22. aanpakken van armoede op het platteland (P.6)
23. behoud en verbetering van een kwaliteitsvolle leefomgeving op het platteland (p.6)

De laatste stap in het proces was de uitwerking van de **maatregelen** van het ontwerpprogramma zelf (zie hierna). Voor elke maatregel werd een **fiche** opgesteld die volgende informatie bevat:

- beheersdienst
- algemene voorwaarden
- specifieke beschrijving per (sub)maatregel:

- rechtsbasis en rationale
- bijdrage tot welk(e) focusgebied(en) (primaire en secundaire effecten)
- bijdrage aan zgn. cross cutting objectives (horizontale doelstellingen EC)
- toepassingsgebied, type en niveau van de steun:
 - omschrijving (sub)maatregel
 - soort steun
 - subsidiabele kosten
 - definiëring begunstigden
 - instapvoorwaarden
 - selectiecriteria
 - verbintenisvoorwaarden
 - steunpercentage of –bedrag
 - % cofinanciering vanuit Europa
- Indicatoren (geplande output 2014-2020: aantal projecten, ha e.d., totale overheidsuitgaven)

De meeste maatregelen die vanuit het PDPO III gefinancierd worden zijn niet vergunning plichtig. Wel vergunning plichtig zijn vnl. bepaalde types investeringen (b.v. stallenbouw).

Het PDPO III-programma zal uiteindelijk, samen met de ex-ante evaluatie, inclusief het goedgekeurd plan-MER, definitief vastgesteld worden door de Vlaamse Regering en ter goedkeuring ingediend worden bij de Europese Commissie.

Tijdens de uitvoering van het programma zal een continue **monitoring** plaatsvinden van verschillende indicatoren:

- Outputindicatoren: aantal dossiers, aantal ha, totaal steunbedrag,... per maatregel
- Resultaatindicatoren: de resultaten van de maatregelen en de mate waarin de vooropgestelde streefwaarden (geplande output 2014-2020) voor de focusgebieden worden bereikt; bijvoorbeeld voor de investeringen op landbouwbedrijven kan de gezamenlijke bijdrage aan energie-efficiëntie of emissiereductie berekend worden
- Impactindicatoren: mate waarin het PDPO III-programma als geheel impact heeft , o.a. inzake milieu >> b.v. broeikasgasemissies uit de landbouw, waterverbruik, waterkwaliteit, etc.

Jaarlijks zal een uitvoeringsverslag worden gepubliceerd waarin aan de hand van de bovenstaande indicatoren wordt gerapporteerd over de uitvoering van het programma. Bovendien wordt er een systeem van permanente evaluatie toegepast en zal na afloop van de programmaperiode een ex post evaluatie gebeuren.

2.2 Beschrijving van het ontwerpprogramma PDPO III (2014-2020)

Onderstaande beschrijving en de effectbeoordeling in hoofdstuk 5 is gebaseerd op het ontwerpprogramma van september 2013. In het ontwerpprogramma worden de maatregelen gegroepeerd per beheersinstantie (VLIF, ADLO, VLM,...), maar in dit plan-MER wordt ervoor geopteerd om de maatregelen inhoudelijk te groeperen per prioriteit, aangezien dit logischer is in functie van de milieubeoordeling (bepaalde prioriteiten zijn immers veel meer op milieudoelstellingen gericht dan andere). Deze indeling wijkt overigens beperkt af van de officiële toewijzing van de maatregelen aan de prioriteiten en focusgebieden in het programma zelf (o.a. omdat de EU oplegt dat geen maatregelen prioriteit 1 als hoofddoelstelling mogen krijgen). Naar de milieubeoordeling toe is dit evenwel niet echt relevant, aangezien deze per individuele maatregel gebeurt.

Volgens het algemene principe zal elke subsidieaanvraag moeten voldoen aan de maatregelspecifieke instap- en verbintenisvoorwaarden. In het geval van vergunning plichtige projecten zal enkel PDPO III-steun worden verleend aan vergunde projecten.

2.2.1 Prioriteit 1: Bevordering van kennisoverdracht en innovatie in de landbouw

Opleiding in de landbouw
Deze maatregel behelst het stimuleren van de organisatie van opleidingen (cursussen, stages en korte vormingen) voor landbouwers. Erkende opleidingscentra kunnen een forfaitaire werkingskost gesubsidieerd krijgen voor administratie, huur van lokalen, aanschaf van materialen, verzekering, vergoeding voor de lesgevers,...

Demonstratieprojecten
Erkende centra voor sensibilisering duurzame landbouw kunnen gesubsidieerd worden voor investeringsuitgaven, werkingskosten, personeelskosten en externe prestaties in functie van het opzetten van demonstratieprojecten inzake duurzame landbouw. Selectiecriteria zijn de omvang van het doelpubliek, het innovatiepotentieel/oplossend vermogen van het project, het verwacht sensibiliseringseffect, de technisch-wetenschappelijke basis, de verwachte kostprijs/resultaat-ratio,...

Operationele groepen
Land- en tuinbouwers kunnen zich samen met vertegenwoordigers uit de onderzoekssector verenigen in zgn. operationele groepen in het kader van het Europese Innovatie Partnerschap (EIP) Landbouw. Deze groepen kunnen gesubsidieerd worden voor investeringskosten, werkingskosten, personeelskosten en externe prestaties. Doel is het overbrengen van expertise inzake duurzame landbouw van de onderzoekssector op de land- en tuinbouwers. Selectiecriteria zijn het draagvlak vanuit de sector, het innovatie-potentieel, de expertise van de partners, de complementariteit met bestaande initiatieven,...

Bedrijfsadviesdiensten
Het doel van bedrijfsadviesdiensten is het ondersteunen van landbouwers, in het bijzonder jonge starters, in hun duurzame bedrijfsvoering, zowel op economisch als ecologisch gebied. Erkende bedrijfsadviesverleners kunnen gesubsidieerd worden voor hun werkings- en personeelskosten. Advies kan betrekking hebben op ondernemingsplan, bedrijfseconomische boekhouding, randvoorwaarden, vergroening en/of biodiversiteit – klimaat – water. De eerste twee adviestypes zijn enkel bestemd voor jonge starters.

2.2.2 Prioriteit 2: Versterking van het concurrentievermogen van de landbouw

Vestigingssteun voor jonge landbouwers
Doelstelling van deze maatregel is vakbekwame jonge landbouwers met financiële steun aanmoedigen om zich te vestigen op een landbouwbedrijf met toekomstperspectieven, en daardoor de omstandigheden creëren voor een aanpassing van de bedrijfsstructuur en de productiemethodes aan de evoluerende normen. De jonge landbouwers kunnen binnen 1 jaar na vestiging subsidies ontvangen voor de overname van de bedrijfsbekleding, aankoop van vee en voorraden, aankoop van bedrijfsgebouwen en hun uitrusting en/of (onder bepaalde voorwaarden) overname van aandelen.

Investeringssteun voor landbouwers – generieke steun
Via financiële steun worden land- en tuinbouwers aangemoedigd om de interne structuur van hun bedrijf bijtijds aan te passen aan de snel veranderende omgevingsfactoren om concurrentieel te blijven. De maatregel is vooral gericht op bedrijven die actueel een geringe marktdeelname hebben, weinig marktgericht zijn, nood hebben aan diversificatie,...
Onder “generieke steun” wordt hier verstaan investeringen die niet onder een andere prioriteit vallen:
• investeringen in functie van het verhogen van het dierenwelzijn • investeringen in functie van het verhogen van de arbeidsveiligheid • investeringen gericht op diversificatie naar niet-landbouwactiviteiten (hoevetoerisme,...)

Projectsteun voor innovatie

Dit is een nieuwe PDPO-maatregel, gericht om het (helpen) realiseren van innovaties die een positieve impact hebben op de landbouw- en agrovoedingssector. Op heden stopt de subsidiëring van innovatietrajecten vaak na het voortraject, en effectieve realisatie door de ondernemer wordt niet altijd ondersteund, o.a. omwille van limitatieve investeringslijsten waarin de innovatie (nog) niet is opgenomen. Subsidies kunnen toegekend worden voor onderzoekskosten en haalbaarheidsstudies, werkings- en personeelskosten, proefinstallaties, investeringskosten,..., in het bijzonder voor de “trekker” en/of begeleider van het innovatietraject.

2.2.3 Prioriteit 3: Verbetering van de organisatie van de voedselketen en het risicobeheer in de landbouw

Investeringssteun voor landbouwers i.f.v. voedselveiligheid

Via financiële steun worden land- en tuinbouwers aangemoedigd om de interne structuur van hun bedrijf bijtijds aan te passen aan de snel veranderende omgevingsfactoren om concurrentieel te blijven. De maatregel is vooral gericht op bedrijven die actueel een geringe marktaandeel hebben, weinig marktgericht zijn, nood hebben aan diversificatie,...

Specifiek onder deze prioriteit vallen investeringen gericht op het verhogen van de voedselveiligheid gerelateerd aan het respecteren van normen op dat vlak, en investeringen in kwaliteitsvolle bewaring van het geoogst product in afwachting van de verkoop.

Investeringssteun voor de agrovoedingssector i.f.v. kwaliteit, voedselveiligheid en traceerbaarheid

De algemene doelstellingen van de maatregel zijn:

- De kwaliteit, de toegevoegde waarde en de voedselveiligheid van land- en tuinbouwproducten verhogen
- De relatie en synergie tussen de landbouw- en de verwerkingssector versterken
- Een directe en positieve impact hebben voor de landbouwer en de aangeleverde producten
- In hoofdzaak betrekking hebben op de eerste fase van het verwerkingsproces en de kwaliteit van de grondstoffen (transport en aanlevering, kwaliteitscontrole,...).

Daarnaast kan de agrovoedingssector ook meer generieke steun ontvangen van het Agentschap Ondernemen. (ecologiepremie, strategische investeringssteun).

Onder deze prioriteit vallen investeringen gericht op de verhoging van de productkwaliteit, de voedselveiligheid, de traceerbaarheid en toegevoegde waarde van de verwerkte land- en tuinbouwproducten.

Oprichting van producentengroepen

Deze maatregel betreft oprichtingssteun voor groeperingen van producenten van bepaalde land- en tuinbouwproducten, om de positie van de producent in de keten te versterken. Groenten- en fruittelers worden uitgesloten omdat zij reeds aanspraak kunnen maken op steun onder Pijler 1, evenals tabaksproducenten. Producentengroepen met een duidelijk beleidsplan kunnen forfaitair gesubsidieerd worden om hun productie aan te passen aan de eisen van de markt, producten gezamenlijk op de markt te brengen, gezamenlijk marketing te voeren,...

Risicobeheer in land- en tuinbouw

Deze maatregel betreft een premiesubsidie voor landbouwers voor de aanschaf van verzekeringsproducten die ernstige schade aan landbouwteelten door ongunstige weersomstandigheden dekken. Door het stimuleren van private verzekering van landbouwers kunnen de overheidsuitgaven voor het publiek rampenfonds verminderen.

2.2.4 Prioriteit 4: Herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen die afhankelijk zijn van landbouw en bosbouw

Investeringssteun voor landbouwers – niet-productieve investeringen i.f.v. landschap en ecologie Via financiële steun worden land- en tuinbouwers aangemoedigd om de interne structuur van hun bedrijf bijtijds aan te passen aan de snel veranderende omgevingsfactoren om concurrentieel te blijven. De maatregel is vooral gericht op bedrijven die actueel een geringe marktaandeel hebben, weinig marktgericht zijn, nood hebben aan diversificatie,... Specifiek onder deze prioriteit vallen: • Niet-productieve investeringen in groenschermen, houtkanten, erosie maatregelen, tijdelijk waterbeheer,... • Investerings in onroerend erfgoed op landbouwbedrijven
Bebossing en herbebossing van landbouwgrond Bebossing betreft het bebossen van landbouwgronden (minimaal 5 jaar in landbouwgebruik), herbebossing betreft het rooien en heraanplanten van bossen in functie van een hogere biodiversiteit (inheemse soorten, meer variatie in soorten, ...). Beide maatregelen dragen bij aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden en –soorten, evenals aan de klimaatdoelstellingen (koolstofopslag). Er is een vergoeding voor de aanlegkosten, de beheerwerken in de eerste jaren en – bij bebossing van landbouwgrond – het inkomensverlies.
Ecologische bosfunctie De maatregel betreft investeringen ter verbetering van de veerkracht en de milieuwaarde van boscossystemen, en draagt bij aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen en in zekere mate aan de klimaatdoelstellingen (bijkomende koolstofopslag). Het betreft zowel reguliere onderhoudswerken als incidentele acties, zoals het eenmalig verwijderen van exoten uit het bos in kwestie.
Inrichting van Natura2000-gebieden Via deze maatregel kunnen werken gefinancierd worden met als doel om Natura 2000-habitats en –soorten in de Natura 2000-gebieden en de gebieden met hoge natuurwaarde (VEN/IVON, groen-, park-, buffer- en bosgebied volgens bestemmingsplan, erkende natuurreservaten,...) in een gunstige toestand te brengen of te houden conform te (nog op te stellen) instandhoudingsdoelstellingen. De belangrijkste submaatregel betreft steun aan de natuurinrichtingsprojecten van de VLM. Daarnaast kunnen natuurlijke en private rechtspersonen steun ontvangen voor uitvoering van eenmalige inrichtingsmaatregelen i.k.v. de instandhoudingsdoelstellingen.
Introductie van boslandbouwsystemen Landbouwers kunnen steun ontvangen voor het aanplanten van minstens drie rijen bomen op gras- of akkerlandpercelen, die hun landbouwfunctie behouden, waardoor een gemengd land- en bosbouwperceel ontstaat. Doel is het verhogen van de biodiversiteit op landbouwpercelen en koolstofopslag. Deze vorm van landbouw komt actueel in Vlaanderen nog niet of nauwelijks voor.
Agromilieumaatregelen i.f.v. soortenbescherming Deze acties hebben tot doel gunstige habitatcondities te scheppen voor soorten verbonden aan landbouwsystemen (weide- en akkervogels, hamsters, waardevolle graslanden,...), zodat de resterende populaties duurzaam kunnen overleven. Dit gebeurt via een lokaal gediversifieerd beheer van landbouwpercelen: • beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen • verbod op landbouwactiviteiten tijdens het broedseizoen (uitstellen van bemaaiing of beweiding) • uitstel van oogsten of onderwerken van het gewas (voedselbron voor akkervogels en hamsters) • aanleg van biologisch onderhouden grasstroken i.f.v. migratie en fouragering van dieren

Agromilieumaatregelen i.f.v. erosiebestrijding en buffering van waterlopen

Door het voorzien van grasbufferstroken op erosiegevoelige percelen (erosiestrook) en/of langs waterlopen (bufferstrook) wordt afspoeling van waardevolle landbouwgrond verminderd/tegengehouden en/of inspoeling van bodemmateriaal in waterlopen tegengehouden. Door het toevoegen van biologisch beheer (zie hiervoor) aan deze laagdrempelige basismaatregelen kunnen deze stroken bijkomend bijdragen aan behoud en versterking van biodiversiteit. Ook het optrekken van erosiedammen bestaande uit strobalen wordt ondersteund.

Agromilieumaatregelen i.f.v. behoud van kleine landschapselementen (KLE)

Behoud en goed beheer van typische kleine landschapselementen (hagen, houtkanten, knotbomenrijen, poelen,...) draagt bij aan het in stand houden van het historisch landbouwlandschap en de lokale biodiversiteit (KLE's vormen belangrijke ecologische habitats en corridors). Het moet hierbij gaan om KLE's met inheemse soorten (geen exoten). De aanleg van hagen, houtkanten en poelen valt niet onder de agromilieumaatregelen, maar onder de maatregel "investeringssteun aan landbouwers voor niet-productieve investeringen" (zie hiervoor).

Agromilieumaatregelen i.f.v. gebiedsgerichte verbetering van de waterkwaliteit

Door opname in het teeltplan van een minimum percentage aan teelten met een laag risicoprofiel en een maximaal percentage aan teelten met een hoog risicoprofiel, wordt een gebiedsgerichte verbetering van de waterkwaliteit nagestreefd. Het risicoprofiel van een teelt hangt af van drie criteria: haar effect op waterkwaliteit (nutriënten-verlies), erosiegevoeligheid en aanvoer van organische stof. Er wordt een geïntegreerde aanpak van deze drie aspecten beoogd. De maatregel wordt toegepast in gebieden met een middelmatige waterkwaliteit (1 overschrijding per jaar) en het effect wordt nagegaan middels jaarlijkse nitraatresidumetingen.

Agromilieumaatregelen i.f.v. fosfaatuitmijning

Via zgn. fosfaatuitmijning worden landbouwgronden gelegen in Natura 2000-gebied voorbereid op omzetting naar specifieke natuurlijke habitats in functie van de instandhoudingsdoelstellingen. Fosfaatuitmijning houdt in dat gedurende een aantal jaar gras, klaver, boekweit e.d. verbouwd worden op landbouwpercelen, zijnde teelten die het P-gehalte in de bodem doen dalen, en de bodem daardoor geschikt(er) maken voor natuurlijke vegetatie.

Agromilieumaatregelen i.f.v. verminderde bemesting op akker- en grasland (100% reductie)

Op gronden gelegen in of rond Natura2000 gebieden mag geen enkele vorm van bemesting toegepast worden op akker- of grasland, om zodoende geschikte abiotische condities te creëren met het oog op de Natura2000 instandhoudingsdoelstellingen.

Mechanische onkruidbestrijding

Landbouwers kunnen financiële steun krijgen voor meerkosten en minderopbrengst van mechanische onkruidbestrijding, ter vervanging van gebruik van herbiciden en pesticiden, om aldus de uitspoeling van dergelijke stoffen naar het grond- en oppervlaktewater te verminderen.

Verwarring van insecten in de fruitteelt

De verwarringstechniek houdt in dat feromonen worden verspreid in de klein- en pitfruitpercelen die bepaalde mannelijke insecten (vnl. fruitmot en bladroller) in de war brengen zodat ze de vrouwtjes niet kunnen localiseren en er geen bevruchting kan plaatsvinden, en dus ook geen schade van rupsen aan het fruit. Hiermee kan het gebruik van pesticiden als gewasbeschermingsmiddel verminderd worden.

Biologische landbouw – ha-premie

Landbouwers die willen overschakelen op biologische teelten op bepaalde percelen van hun bedrijf, kunnen gedurende maximaal 5 jaar een forfaitair steunbedrag per ha ontvangen voor de betreffende percelen om de meerkosten (vnl. meer manueel werk) en minderopbrengsten te compenseren. Deze PDPO-maatregel vormt één (klein) onderdeel van een veel ruimer steunpakket voor biologische landbouw.

Genetische diversiteit (behoud lokale veerassen)

Veehouders worden financieel gestimuleerd om hun bestaande kuddes met lokale rassen van landbouwdieren te behouden. Het gaat om inheemse runder- en schapenrassen die met uitsterven bedreigd zijn omdat ze niet concurrentieel zijn met meer productieve rassen qua vlees- of melkproductie. Doel is om de genetische diversiteit op het platteland en een levende genenbank te behouden.

Opmerking

Alhoewel de afname van het organische koolstofgehalte in de Vlaamse bodems als thema opgenomen is in de omgevingsanalyse (zie §5.1) en als nood nr. 20 in de nodenanalyse (zie §1.2.1) werd er in PDPO III geen concrete maatregel aan gekoppeld. In de randvoorwaarden van de agromilieumaatregelen is opgenomen dat landbouwers over een minimum aantal bodemanalyses moeten beschikken waarin het koolstofgehalte gemonitord wordt. Als uit de analyses blijkt dat het koolstofgehalte te laag ligt, moeten zij maatregelen treffen. Omdat de inspanningen verbonden aan de agromilieumaatregelen reeds verder gaan dan wat wettelijk verplicht is, werd er geen specifieke agromilieumaatregel omtrent organische koolstof uitgewerkt.

2.2.5 Prioriteit 5: Bevordering van efficiënt gebruik van hulpbronnen en omslag naar een koolstofarme economie

Investeringssteun voor landbouwers i.f.v. efficiënt gebruik van hulpbronnen
Via financiële steun worden land- en tuinbouwers aangemoedigd om de interne structuur van hun bedrijf bijtijds aan te passen aan de snel veranderende omgevingsfactoren om concurrentieel te blijven. De maatregel is vooral gericht op bedrijven die actueel een geringe marktdeelnamen hebben, weinig marktgericht zijn, nood hebben aan diversificatie,... Specifiek onder deze prioriteit vallen: • Investerings met een aantoonbaar effect inzake efficiënt watergebruik (opslag, hergebruik, zuivering,... van oppervlakte- en hemelwater), met uitsluiting van aanwending van diep grondwater • Investerings in peilgestuurde drainage • Investerings met een aantoonbaar effect inzake efficiënt energiegebruik (schermen, warmtebuffer, warmteopslag, isolatie,...) • Investerings gericht op de productie en het gebruik van hernieuwbare energie die volledig verbruikt wordt op het bedrijf, met uitsluiting van warmtekrachtkoppeling (WKK) en zonnecellen² • Investerings met een aantoonbaar effect inzake vermindering van emissies (ammoniak, geur, stof), inclusief bovenwettelijke mestopslag, be- en verwerking

Investeringssteun voor de agrovoedingsector i.f.v. efficiënter grondstoffengebruik
Via financiële steun worden land- en tuinbouwers aangemoedigd om de interne structuur van hun bedrijf bijtijds aan te passen aan de snel veranderende omgevingsfactoren om concurrentieel te blijven. De maatregel is vooral gericht op bedrijven die actueel een geringe marktdeelnamen hebben, weinig marktgericht zijn, nood hebben aan diversificatie,... Onder deze prioriteit vallen investeringen gericht op het beperken en (her)valoriseren van afval en restfracties.

Teelt van vlinderbloemigen als eiwitbron
Deze maatregel heeft tot doel om de ruwvoerwinning van de Vlaamse landbouwbedrijven te diversifiëren (nu vnl. maïs) en de eigen eiwitproductie te stimuleren om de afhankelijkheid van soja-import te verlagen. De teelten waarvan steun kan verkregen worden zijn witte en rode klaver en luzerne (al dan niet in combinatie met gras), erwten en veldbonen (variëteiten enkel geschikt voor veevoeder).

² Aangezien de tuinbouwbedrijven met een WKK doorgaans veel meer warmte- dan elektriciteitsbehoefte hebben, kan de restelektriciteit verkocht worden aan het net. Vanwege deze vrijwel zekere bijkomende inkomsten verbiedt de EC PDPO-steun aan WKK's. De terugverdienperiode van zonnecellen is dusdanig kort dat (bijkomende) steun vanuit PDPO evenmin nodig wordt geacht.

2.2.6 *Prioriteit 6: Bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling op het platteland*

Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit op het platteland
Via steun aan kleinschalige infrastructuurprojecten (renovatie van dorpshuizen, restauratie van beeldbepalende landschapselementen, inrichten van educatieve centra, herstel van landelijke wegen, aanleg van paden voor zacht verkeer, plaatsen van infoborden en zitbanken,...) wordt de sociale en economische ontwikkeling van het platteland nagestreefd.
LEADER
LEADER heeft tot doel om in specifiek afgebakende plattelandsgebieden (zgn. LEADER-gebieden) actoren ertoe aan te zetten en te helpen na te denken over het potentieel van hun gebied in een langere termijnperspectief. Dit gebeurt via zgn. Plaatselijke Groepen met vertegenwoordiging van gemeenten, economische en sociale partners, verenigingen,... Steun wordt toegekend aan het ontwikkelen van kwalitatief hoogstaande lokale ontwikkelingsstrategieën, aan de uitvoering van deze strategieën, o.a. via kleinschalige infrastructuurprojecten (zie hiervoor), aan de werking van de Plaatselijke Groepen, en aan samenwerkingsprojecten tussen LEADER-gebieden en andere gebieden/actoren.
Plattelandsontwikkeling door samenwerking (buiten LEADER)
Deze maatregel betreft gelijkaardige samenwerkingsprojecten als onder LEADER, maar dan buiten LEADER-gebieden.

2.2.7 *Relatie met PDPO II (2007-2013)*

Het PDPO III-programma bouwt voort op de voorgaande programma's PDPO I (2000-2006) en PDPO II (2007-2013). Er is in belangrijke mate continuïteit, enerzijds omdat heel wat financiële verplichtingen en beheersovereenkomsten doorlopen, en anderzijds omdat maatregelen die hun effectiviteit bewezen hebben voortgezet worden. Toch zijn er ook een aantal belangrijke inhoudelijke wijzigingen/verschuivingen, waarbij vooral de grotere focus op milieudoelstellingen opvalt. Daarnaast is de structuur/indeling gewijzigd (prioriteiten en focusgebieden i.p.v. "assen") en leidt de economische crisis tot een globale inkrimping van het budget (engagements t.a.v. de vorige periode buiten beschouwing gelaten).

De belangrijkste verschillen t.o.v. PDPO II die relevant zijn op milieuvlak:

- Sterkere focus van de investeringssteun aan landbouwbedrijven en de agrovoedingssector op investeringen gericht op milieu, klimaat en duurzaamheid, en verhoudingsgewijs minder generieke investeringssteun;
- Stopzetting van de steun aan zonnepanelen en sterke beperking van de steun aan WKK (enkel indien er op jaarbasis geen relevant elektriciteitsruis geproduceerd wordt) – met als motief dat de tuinbouwers inkomsten kunnen genereren uit deze investeringen via de verkoop van restelektriciteit (o.a. groenestroom- en WKK-certificaten) – alhoewel met name de WKK's onder PDPO II een zeer belangrijke bijdrage leverden op vlak van energiebesparing en het vermijden van broeikasgasemissies;
- Sterke uitbreiding van de ANB-maatregelen m.b.t. inrichting en beheer van bossen en Natura2000-gebieden;
- Meer gebiedsgerichte inzet van de beheersovereenkomsten van de VLM, met o.a. een volledige herziening van de vroegere, zeer generieke "beheersovereenkomst water" en "vergoeding natuur" en een herstructurering van de maatregelen gericht op soortenbescherming om ze effectiever te maken t.a.v. het behalen van de Natura2000-instandhoudingsdoelstellingen;
- Verdwijnen van steun voor groenbedekking en niet-kerende bodembewerking, maatregelen die worden beschouwd als goede praktijk; groenbedekking was reeds onder PDPO II uitdovend, maar leverde niettemin vanwege zijn zeer ruime verspreiding een aanzienlijk bijdrage i.f.v. waterkwaliteit en het vermijden van bodemerrosie; ook niet-kerende bodembewerking wordt hoe langer hoe meer als

goede praktijk aanzien (het valt niet uit te sluiten dat, in het kader van de aanscherping van de randvoorwaarden, niet-kerende bodembewerking verplicht kan worden voor een aantal teelten op meer erosiegevoelige percelen);

- Volledig nieuwe agromilieumaatregelen: boslandbouwsystemen (agroforestry) en fosfaatuitmijning.

3 Juridische, administratieve en beleidsmatige situering

3.1 Overzicht juridische en beleidsmatige context

In onderstaande tabel worden zowel de juridische als de beleidsmatige randvoorwaarden opgesomd die van belang zijn bij de opmaak van een milieubeoordeling. Het grootste deel van deze regelgeving heeft betrekking op concrete projecten of gebieden. In onderhavige studie wordt echter een globaal beleidsprogramma geëvalueerd waarin geen acties voorkomen die in dit stadium reeds concreet localiseerbaar zijn. De milieubeoordeling zal daarom vnl. neerkomen op het aangeven van een “checklist” van relevante wetgeving waar per actie (mogelijks) aandacht aan zal moeten besteed worden.

Tabel 3-1 Juridische en beleidsmatige context

JURIDISCHE RANDVOORWAARDEN	
MILIEUHYGIENE	
VLAREM I en Milieuvergunningsdecreet	Vlarem I is een uitvoeringsbesluit van het milieuvergunningsdecreet. Hierin worden de procedures voor de meldingen en milieuvergunningsaanvragen vastgelegd. De ‘hinderlijke inrichtingen’ worden in Vlarem I ingedeeld in een aantal ‘rubrieken’.
VLAREM II en Milieuvergunningsdecreet	Vlarem II is een uitvoeringsbesluit van het milieuvergunningsdecreet. Hierin worden de algemene en sectorale voorwaarden beschreven waaraan vergunningsplichtige activiteiten moeten voldoen. Daarnaast bevat dit besluit ook de milieukwaliteitsnormen voor oppervlaktewater, grondwater, lucht, geluid, bodem.
VLAREMA en Materialendecreet	Het Vlaams Reglement voor het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen regelt het beheer en voorkomen van afvalstoffen in Vlaanderen, evenals het aanwenden van afvalstoffen als secundaire grondstof.
VLAREBO en Bodemsaneringsdecreet	Het decreet voorziet o.a. in een regeling voor de identificatie en een register van verontreinigde gronden, een regeling voor nieuwe en historische bodemverontreiniging en een regeling voor de overdracht van gronden. Het VLAREBO (Vlaams Reglement betreffende de bodemsanering) is het uitvoeringsbesluit van het bodemsaneringsdecreet.
WATER	
Kaderrichtlijn Water (KRW)	De Europese Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) is van kracht sinds 22/12/2002. Ze vormt het raamwerk voor het integraal waterbeleid van de Europese Unie en haar lidstaten. In Vlaanderen gebeurde de omzetting van deze richtlijn via het Decreet Integraal Waterbeleid.
Decreet Integraal Waterbeleid	In uitvoering van de Europese Kaderrichtlijn Water werd het Decreet Integraal Waterbeleid aangenomen door het Vlaams Parlement. De Vlaamse overheid streeft naar duurzame ontwikkeling van de watersystemen in Vlaanderen. Een van de elementen uit het decreet is de ‘watertoets’. De watertoets houdt in dat bij de beslissing over een vergunning, plan of programma, rekening gehouden wordt met de mogelijke nadelige gevolgen ervan voor het watersysteem en voor de functies die het watersysteem vervult.
Besluit inzake hemelwaterputten, infiltratievoorzieningen, buffervoorzieningen en gescheiden lozing van afvalwater en hemelwater	Dit besluit gaat uit van het principe dat hemelwater in eerste instantie dient hergebruikt te worden, in tweede instantie in de bodem infiltreert en in laatste instantie vertraagd wordt afgevoerd. Het besluit is o.m. van toepassing op het bouwen of herbouwen van gebouwen vanaf 75 m ² dakoppervlakte, uitbreidingen vanaf 50 m ² dakoppervlakte en aanleg van verharde grondoppervlaktes vanaf 200 m ² .
Besluit betreffende indeling en kwaliteitsdoelstellingen waterlopen	De wet op bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging legt de basis voor o.a. milieukwaliteitsnormen. Een besluit van de Vlaamse Regering duidt de verschillende bestemmingen van de oppervlaktewateren aan (drinkwater, zwembadwater, viswater, schelpdierwater). De milieukwaliteitsnormen voor de verschillende bestemmingen zijn opgenomen in Vlarem II.
Wet betreffende onbevaarbare waterlopen	Onbevaarbare waterlopen worden ingedeeld in 3 categorieën: -categorie 1 (bevoegdheid VMM) -categorie 2 (bevoegdheid provincie) -categorie 3 (bevoegdheid gemeente) De niet geklasseerde waterlopen vallen onder de bevoegdheid van de eigenaars van de percelen.

Besluit betreffende bevaarbare waterlopen	Bevaarbare waterlopen vallen onder de bevoegdheid van het Vlaams Gewest.
Wet betreffende wateringen; Wet betreffende de polders	Openbare besturen die in hun ambtsgebied instaan voor de waterbeheersing zijn o.a. verantwoordelijk voor de onderhouds- en aanpassingswerken voor de waterlopen van 2 ^e en 3 ^e categorie (en ingeschreven niet-geklasseerde waterlopen) binnen hun ambtsgebied.
Grondwaterdecreet en uitvoeringsbesluiten	Het grondwaterdecreet voorziet in de afbakening van waterwingebieden en beschermingszones. De grondwatervergunning is geïntegreerd in de milieuvergunning (opgenomen in VlareM).
LUCHT	
Europese kaderrichtlijn luchtkwaliteit	Deze Europese Kaderrichtlijn Lucht vormt samen met een aantal dochterrichtlijnen de basis voor het luchtbeleid in Europa (luchtkwaliteit, beoordelingscriteria,...). In de kaderrichtlijn worden o.a. de verontreinigende stoffen omschreven waarvoor in de 'dochterrichtlijnen' grenswaarden of richtwaarden moeten worden vastgelegd.
Kyoto-protocol	In 1997 werd een protocol ondertekend waarbij de geïndustrialiseerde industrielanden er zich toe verbinden om hun globale uitstoot aan broeikasgassen tegen 2008-2012 meer dan 5% onder het niveau van 1990 te brengen. België engageerde zich tot een vermindering met 7,5%.
NEC-richtlijn	Deze Europese richtlijn legt nationale emissieplafonds op voor SO ₂ , NO _x , VOS en ammoniak. Doel is de verzuring, eutroficerende en ozonverontreiniging aan te pakken. Het Vlaamse NEC-reductieprogramma werd door de Vlaamse Regering goedgekeurd in 2003.
RUIMTELIJKE ORDENING	
Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening	Deze codex, die in werking trad op 1/9/2009, vormt de basis van de reglementering m.b.t. ruimtelijke ordening en legt o.a. een lijst van handelingen waarvoor een stedenbouwkundige vergunning verplicht is (titel IV, hoofdstuk II).
Plannen m.b.t. bodembestemming	De bodembestemming wordt vastgelegd via de gewestplannen en/of via de algemene plannen van aanleg (APA's) of bijzondere plannen van aanleg (BPA's). Ter uitvoering van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) worden gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's) opgemaakt. Ook op provinciaal en gemeentelijk vlak worden gelijkaardige plannen opgesteld.
Besluit betreffende Ruilverkaveling en Landinrichting	Deze instrumenten hebben respectievelijk als doel te komen tot een betere economische uitbating en te komen tot volwaardige ontwikkeling van alle facetten van een gebied
NATUUR	
Natuurbehoudsdecreet Vogelrichtlijn Habitatrichtlijn Conventie van Ramsar	Dit decreet heeft als doel de bescherming, de ontwikkeling, het beheer en het herstel van het natuurlijk milieu. Het decreet wenst een gebiedsgericht natuurbeleid, zowel inzake het creëren van ruimtelijke netwerken (VEN, IVON) als op het vlak van het creëren van natuur-reservaten. In het decreet staan ook een aantal belangrijke principes ingeschreven, zoals standstill, compensatiemaatregelen,... In dit decreet worden ook de instandhoudingsdoelstellingen en procedures bepaald betreffende de speciale beschermingszones (SBZ) in het kader van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn en in het kader van de waterrijke gebieden van internationale betekenis ("Ramsar"). Volgens het Natuurbehoudsdecreet dient een vergunningsplichtige activiteit die een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone (vb. vogelrichtlijngebied, habitatrichtlijngebied) kan veroorzaken, onderworpen worden aan een <i>passende beoordeling</i> (effectinschatting) Naast dit gebiedsgericht beleid worden ook specifieke maatregelen en beschermingsprocedures beschreven ter bescherming van vegetaties of kleine landschapselementen (zie ook verder). De bescherming van beschermde dieren, vogels en planten wordt verder geregeld het Soortenbesluit van 15 mei 2009. Ook werden beheersgebieden voor weidevogels afgebakend (zie ook verder)
Natuurvergunning	Dit besluit van de Vlaamse Regering bepaalt dat het wijzigen van vegetatie en kleine landschapselementen in bepaalde gebieden ofwel verboden is ofwel onderworpen is aan het verkrijgen van een 'natuurvergunning' ofwel meldingsplichtig is.
Weidevogels	In Vlaanderen zijn in uitvoering van een Europese verordening beheersgebieden voor weidevogels vastgelegd. Binnen deze gebieden kunnen door het Vlaams Gewest en een 'beheerder' (vb. een landbouwer) beheersovereenkomsten gesloten worden. In ruil voor een vergoeding voert de beheerder specifieke beheerspakketten uit (vb.

	perceelrandsbeheer, kleine landschapselementen,...)
Duinendecreet	Het 'Duinendecreet' is bedoeld om de druk op de groene ruimte in de kuststreek te beperken. In uitvoeringsbesluiten werden de te beschermen duingebieden afgebakend. Deze besluiten werden bekrachtigd door het Vlaams Parlement.
Bermbesluit en Pesticidenbesluit	Het besluit van de Vlaamse regering van 15/3/2003 inzake duurzaam gebruik van pesticiden voor niet-land- en tuinbouwactiviteiten (Pesticidenbesluit) voorziet in het opheffen van de verbodsbepaling terzake in het Bermbesluit en in het integreren van bepalingen over pesticidenverbod in het Pesticidenbesluit.
Bosdecreet	Het bosdecreet heeft tot doel het behoud, de bescherming, de aanleg en het beheer van de bossen in Vlaanderen te regelen. Het decreet definieert o.a. wat onder bos verstaan wordt en welke functies een bos kan hebben. In het kader van duurzaam bosbeheer dienen bosbeheerplannen te worden opgesteld. De criteria werden vastgelegd door de Vlaamse Regering. Ontbossing is in principe verboden, behalve in een aantal gevallen die in het decreet worden vermeld (art. 90bis, art. 42 en art. 87). Deze ontbossingen zijn onderworpen aan een stedenbouwkundige vergunning en dienen gecompenseerd te worden.
Regionale Landschappen	Een regionaal landschap is een duurzaam samenwerkingsverband ter bevordering van o.a. streekeigen karakter, natuur, beheer kleine landschapselementen.
MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN	
Decreet betreffende archeologisch patrimonium	Door dit decreet m.b.t. het archeologisch patrimonium en door de conventie van Malta (La Valetta, 16/01/1992) wordt de bescherming, de instandhouding, het behoud, het herstel en het beheer van het archeologisch patrimonium geregeld.
Decreten betreffende monumenten, landschappen, stads- en dorpsgezichten	Deze decreten regelen de bescherming van monumenten en de instandhouding, het herstel en het beheer van de in het Vlaamse Gewest gelegen beschermde landschappen en stads- en dorpsgezichten. Het doel van het decreet op de erfgoedlandschappen is o.a. om een juridische basis te creëren voor het behoud en de zorg voor landschapkenmerken en landschapswaarden van ankerplaatsen en erfgoedlandschappen.
GELUID	
Richtlijn Omgevingslawaaï	Deze Europese Richtlijn bepaalt het kader voor de evaluatie en de beheersing van omgevingslawaaï (o.a. door wegverkeer, spoorwegverkeer, luchtverkeer, GPBV-installaties) (> opmaak van geluidsbelastingkaarten en actieplannen) Door het Besl. VI. Reg. van 22/07/05 werd deze richtlijn omgezet in de Vlaremwetgeving
MESTWETGEVING	
Mestdecreet (oorspronkelijk vastgesteld in 1991, sindsdien meermaals (grondig) gewijzigd (MAP1, 2, 3 en 4); MAP5 is in voorbereiding)	Deze wetgeving heeft tot doel het leefmilieu te beschermen tegen de verontreiniging als gevolg van de productie en het gebruik van meststoffen. Volgende aspecten worden geregeld: de aangifteplicht, het bijhouden van een register, het vervoer en de afzet van mest, bemestingsnormen en -voorschriften, juridisch kader voor vrijwillige beheersovereenkomsten en heffingen.
Nitraatrichtlijn	De Richtlijn is het kader volgens het welke E.U.-lidstaten verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen dienen te beperken. Het bevat o.m. een aantal bepalingen omtrent afbakening van kwetsbare zones, omtrent monitoring, omtrent de code van goede landbouwpraktijk
BELEIDSMATIGE RANDVOORWAARDEN	
Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) Beleidsplan Ruimte (in opmaak)	Het Structuurplan Vlaanderen, goedgekeurd op 22 december 1997, geeft de richtlijnen weer voor het toekomstig gebruik van de ruimte in Vlaanderen voor verschillende sectoren. Het RSV zal op afzienbare termijn vervangen worden door het in opmaak zijnde Beleidsplan Ruimte. Op provinciaal en gemeentelijk niveau zijn eveneens provinciale en gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen opgesteld.
Milieubeleidsplan 2011-2015 (MINA-plan 4)	Het gewestelijk milieubeleidsplan wordt opgesteld met het oog op de bescherming en het beheer van het milieu. Op provinciaal en gemeentelijk niveau worden eveneens provinciale en gemeentelijke milieubeleidsplannen opgesteld.

AGNAS (Afbakening van de Gebieden van de Natuurlijke Agrarische Structuur) Herbevestigde Agrarische Gebieden	In uitvoering van het RSV is de Vlaamse overheid bezig met de afbakening van de gebieden van de natuurlijke en de agrarische structuur (AGNAS). Agrarische gebieden waar de gewestplanbestemming nog actueel is en een goede planologische vertaling is van de gewenste ruimtelijke structuur, worden herbevestigd als agrarisch gebied. In andere gebieden wordt/werd verder onderzoek verricht naar de verweving van landbouw, natuur en bos. De resulterende ruimtelijke visie wordt vertaald naar een ruimtelijk uitvoeringsplan.
Vlaams Plattelandsbeleidsplan	Het Vlaams Plattelandsbeleidsplan – Actieprogramma 2013-2015 vormt de leidraad voor plattelandsaccenten in het beleid van de Vlaamse Regering en de lokale besturen op korte en middellange termijn.
Visie, strategie en aanzet tot actieplan van de Vlaamse overheid voor een duurzame en competitieve bio-economie in 2030	Dit beleidsdocument maakt deel uit van het actieprogramma Vlaanderen in Actie (ViA).

De in vet aangeduide beleidsplannen worden in §3.2 nader toegelicht, aangezien ze als toetsingskader zullen gebruikt worden voor het PDPO-programma.

3.2 Te toetsen beleidsplannen

3.2.1 Milieubeleidsplan 2011-2015 (MINA 4)

Op basis van het decreet algemene bepalingen inzake milieubeleid (DABM, 1995) wordt om de 5 jaar een Milieubeleidsplan opgesteld. Het Milieubeleidsplan 2011-2015 is de opvolger van het MINA-plan 3(+), dat liep tot eind 2010. In de openvolging van MINA-plannen is continuïteit een belangrijk uitgangspunt. Het Milieubeleidsplan staat ook niet op zich, maar baseert zich o.m. op het milieu- en het natuurrapport en het wordt geoperationaliseerd via milieujaarprogramma's.

3.2.1.1 Langetermijndoelstellingen

Het plan start met de langetermijndoelstellingen. Er worden acht grote uitdagingen onderscheiden, die op lange termijn richtinggevend zijn voor Vlaanderen. Ze schetsen een beeld over waar we idealiter op een termijn van één generatie naartoe zouden moeten. Om ze te bereiken wordt in grote lijnen gemikt op een meer milieuverantwoorde productie en consumptie, op een energiezuinige samenleving met oog voor hernieuwbare bronnen en op meer maatschappelijke zorg voor het leefmilieu. Vlaanderen moet daarbij op alle fronten de vergelijking kunnen doorstaan met andere Europese regio's en tegelijk ook de milieu-impact op andere landen beperken. Een aantal kernbegrippen geeft hieraan meer invulling. Er is de ambitie om het aantal "verloren gezonde levensjaren" (DALY's) door milieuverontreiniging te verminderen, er wordt gewerkt aan de omgevings- en leefkwaliteit met oog voor lokale milieu Problemen/risico's en voor kwetsbare groepen. Een geleidelijke vermindering van de ecologische voetafdruk wordt nagestreefd en er worden stappen gezet naar een 'kringloop'-economie met een zo laag mogelijk grondstof-, energie-, materiaal- en ruimtegebruik. De lat wordt hierbij hoog gelegd.

De acht langetermijndoelstellingen van MINA 4 zijn:

1. een verhoogde kwaliteit van de leefomgeving
2. een milieuverantwoorde productie en consumptie
3. bewaren van de biodiversiteit en integriteit van ecosystemen
4. een klimaatvriendelijke samenleving met oog voor hernieuwbare bronnen
5. beperking van de milieu-impact van Vlaanderen op andere regio's
6. beheersen van risico's
7. even goed scoren als vergelijkbare regio's, ook voor leefmilieu
8. meer maatschappelijke zorg voor milieu

3.2.1.2 Plandoelstellingen

Tussen droom en daad staan geregeld praktische bezwaren. Het Vlaamse milieubeleid staat immers niet op zich. Bovendien maken een aantal tendensen het extra moeilijk om de grote doelen te verwezenlijken. Een groeiende bevolking, een stijgende mobiliteit, een toenemende productie en consumptie en de schaarse ruimte maken extra inspanningen of een andere aanpak noodzakelijk. Daarom worden, zonder het ruimere doel op lange termijn uit het oog te verliezen, voor de planperiode 2011-2015 realistische **plandoelstellingen** naar voor geschoven. Ze zijn vooral gericht op een verbetering van de toestand en van onze positie binnen Europa, het halen van Europese doelstellingen en afstemming op ambities uit andere beleidsdocumenten (b.v. PACT 2020). Omdat hierbij uitdrukkelijk rekening wordt gehouden met de context en de schaarse middelen zullen zij niet altijd volstaan om de grote omslag voor de langetermijndoelstellingen te realiseren. Om daaraan tegemoet te komen, worden een aantal nieuwe pistes geopend in de maatregelenpakketten.

De geformuleerde plandoelstellingen zijn de volgende:

1. Verbetering van de leefkwaliteit:
 - a. Vermindering van de gezondheidsimpact t.g.v. luchtverontreiniging:
 - i. De bevolking wordt niet meer blootgesteld aan overschrijdingen van de geldende grenswaarden voor luchtkwaliteit
 - ii. Het percentage van de bevolking dat wordt blootgesteld aan overschrijding van de streefwaarden voor ozon daalt
 - b. Vermindering van de milieuhinder:
 - i. Het aantal ernstig gehinderden door verkeerslawaaï vermindert
 - ii. De akoestische kwaliteit in stedelijk gebied verbetert
 - iii. Het aantal (ernstig) gehinderden door geur vermindert
 - c. Meer toegankelijk groen:
 - i. Het aanbod en de toegankelijkheid van natuurgebieden, bossen en parken neemt toe (zie ook plandoelstelling 2b)
 - ii. In stedelijk gebied neemt het aantal Vlamingen dat beschikt over toegankelijk buurtgroen toe
2. Verhoging van de biodiversiteit:
 - a. Behoud, herstel en versterking van de biologische biodiversiteit:
 - i. In 2020 is voldoende habitat ingericht, herbestemd, verbeterd of afgebakend om 70% van de instandhoudingsdoelstellingen van de Europees te beschermen soorten en habitats te realiseren
 - ii. In 2015 is de toestand van bedreigde en beschermde soortengroepen verbeterd
 - iii. In 2015 is meer kwaliteitsvolle natuur onder effectief natuurbeheer gerealiseerd
 - iv. Tegen 2020 nemen de beboste oppervlakte en de kwaliteit ervan aanzienlijk toe
 - b. Verhoging van de mogelijkheid tot beleving en de toegankelijkheid van de natuur- en bosgebieden en de parken:
 - i. Het aandeel toegankelijke bossen en natuurreservaten in Vlaanderen verhoogt
 - ii. Meer stedelijke gebieden beschikken over een stadsbos of zijn ermee gestart
 - iii. Vlaanderen beschikt over extra speelzones in bossen en natuurreservaten
3. Verbetering van de luchtkwaliteit:
 - a. Verbetering van de luchtkwaliteit zodat tegen 2015 voldaan wordt aan de Europese normen
 - i. De gemiddelde jaarconcentratie aan fijn stof vermindert
 - ii. Het aantal overschrijdingen van de Europese streefwaarde voor ozon daalt en de hoogte van de overschrijdingen neemt af

- iii. Voor de pollutanten waarvoor de Europese grens- en streefwaarden voor luchtkwaliteit al gerealiseerd werden, verbetert de luchtkwaliteit of wordt ze minstens in stand gehouden
 - b. Afname van de atmosferische zuurstof- en stikstofdepositie tegen 2015:
 - i. Het areaal beschermde gebieden met overschrijding van kritische lasten door verzurende en vermestende stoffen vermindert tot resp. 20% en 65%
- 4. Verbetering van de toestand van de watersystemen:
 - a. Verbetering van de oppervlaktewaterkwaliteit (tot een “goede toestand” in 2021):
 - i. Het aandeel oppervlaktewaterlichamen met een goede biologische kwaliteit neemt toe
 - ii. Het aandeel oppervlaktewaterlichamen met een goede fysico-chemische kwaliteit neemt toe
 - iii. Het aandeel oppervlaktewaterlichamen dat voldoet aan de normen voor milieu-gevaarlijke stoffen neemt toe
 - b. Verbetering van de grondwaterkwaliteit en garanderen van duurzaam kwantitatief beheer (in 2021 voldoen aan de kwaliteitseisen van de Kaderrichtlijn Water):
 - i. Het aandeel grondwaterlichamen met een goede chemische toestand neemt toe
 - ii. Het aandeel grondwaterlichamen met een goede kwantitatieve toestand neemt toe
 - c. Verbetering van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit in specifieke gebieden:
 - i. De kwaliteit van oppervlaktewateren die bescherming moeten genieten in het kader van natuur of drinkwaterproductie en van zwemwater verbetert
 - ii. In het landbouwgebied neemt de nutriëntenconcentratie van het oppervlaktewater en grondwater af, met bijzondere aandacht voor zones met hogere concentraties
- 5. Vermindering van de absolute milieudruk:
 - a. Verdere vermindering van de emissies van verontreinigende stoffen naar de lucht:
 - i. De uitstoot van broeikasgassen door de Vlaamse sectoren die niet onder het Europees emissiehandelssysteem vallen neemt af
 - ii. De totale uitstoot van verzurende stoffen, en in het bijzonder de NO₂-emissie van de sector verkeer, neemt af
 - iii. De totale uitstoot van ozonvormende stoffen neemt af
 - iv. De uitstoot van fijn stof neemt af
 - v. De uitstoot van milieugevaarlijke stoffen neemt af
 - b. Vermindering van de emissies van verontreinigende stoffen naar het water:
 - i. De lozing van alle “prioritaire” stoffen vermindert substantieel; voor de “gevaarlijke prioritaire” stoffen wordt gestreefd naar nullozing
 - ii. De totale druk van pesticiden vermindert
 - c. Vermindering van de druk van nutriënten op de bodem:
 - i. De afzet van nutriënten (fosfaat) uit dierlijke mest op de landbouwbodem vermindert
 - ii. Het nitraatresidu van de landbouwbodems vermindert
 - d. Vermindering van de milieudruk als gevolg van afvalproductie:
 - i. De totale hoeveelheid afval neemt niet meer toe
 - ii. De totale hoeveelheid niet-selectief aangeboden bedrijfsafval daalt
 - iii. De hoeveelheid definitief verwijderd huishoudelijk afval blijft gelijk of vermindert
 - iv. De hoeveelheid gestorte niet-brandbare bedrijfsafvalstoffen vermindert

6. Toename van milieubewuste productie en consumptie:

- a. Verhoging van de eco-efficiëntie in de verschillende maatschappelijke sectoren:
 - i. De productie van primaire bedrijfsafvalstoffen wordt verder ontkoppeld t.o.v. de toegevoegde waarde van de industrie
 - ii. Steeds meer nieuwbouwwoningen presteren beter dan de geldende energieprestatienormen
 - iii. Er treedt een vergroening op van het Vlaams wagenpark, waarbij de Vlaamse overheid het goede voorbeeld geeft
- b. Vermindering van het gebruik van primaire grondstoffen en materialen en toename van de inzet van volwaardige alternatieven en van milieuverantwoorde consumptie:
 - i. Het aandeel afval dat als secundair materiaal ingezet wordt, neemt toe
 - ii. Het aandeel ingezette alternatieven ten opzichte van het aandeel eigen oppervlaktedelfstoffen neemt toe
 - iii. Hoogwaardig water wordt, waar mogelijk, vervangen door laagwaardig water, b.v. door de inzet van hemelwater
 - iv. Het marktaandeel milieuverantwoorde producten en diensten neemt toe
 - v. Het aandeel woon-werkverplaatsingen te voet, met de fiets of het openbaar vervoer van de Vlaamse ambtenaren stijgt
- c. Vermindering van de energieconsumptie en toename van de inzet van hernieuwbare energiebronnen:
 - i. Het finaal binnenlands energieverbruik vermindert
 - ii. Een energiebesparing wordt gerealiseerd in de residentiële sector
 - iii. Het aandeel hernieuwbare energie neemt toe

7. Verdere stappen in de remediëring:

- a. De Vlaamse overheid investeert in waterzuivering, inrichting en ruiming van waterlopen en sanering van vervuilde waterbodems:
 - i. De openbare waterzuivering wordt verder uitgebreid
 - ii. De waterlopen worden ingericht met het oog op structuurherstel
 - iii. De sanering van vervuilde waterbodems wordt verdergezet
 - iv. De noodzakelijke ruiming van waterlopen wordt uitgevoerd
- b. De Vlaamse overheid investeert in de sanering van verontreinigde bodems en erosiebestrijding:
 - i. Het aantal gesaneerde gronden neemt toe
 - ii. In 2014 is de erosiebeleidsindicator voor de uitvoering van erosiebestrijdingsmaatregelen verdubbeld t.o.v. 2008
 - iii. Meer erosiegevoelige landbouwpercelen hebben een permanente bedekking met landbouwgewassen of natuurlijke vegetatie
- c. De Vlaamse overheid richt zich op de instandhoudingsdoelstellingen en investeert in de sanering van natuurgerichte knelpunten:
 - i. De instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden worden vastgesteld en het grootste deel van de maatregelen komen in uitvoering
 - ii. Voor soorten van internationaal belang worden soortenbeschermingsplannen opgesteld
 - iii. Het aandeel gesaneerde prioritaire vismigratieknelpunten neemt toe

Het beleid nodig om deze plandoelstellingen te verwezenlijken, wordt in het MINA 4-plan op beknopte wijze beschreven per thema. Deze thema's zijn grotendeels traditioneel opgebouwd omdat dit de beste manier is om tegemoet te komen aan een aantal traditionele uitdagingen. Maar om op te schuiven richting de langetermijndoelstellingen en nieuwe uitdagingen, werd het geheel aangevuld met een nieuw thema "Duurzame

productie en consumptie”, en werd een eerste stap gezet om het thema “Hinder” op te trekken naar een thema “Lokale leefkwaliteit”.

3.2.2 Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, goedgekeurd op 23 september 1997 en gedeeltelijk herzien op 12 december 2003 en 17 december 2010, geeft de gewenste ruimtelijke structuur van Vlaanderen aan als een kader waarin de ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden. Als dusdanig vormde het RSV ook de basis voor het ruimtelijk beleid via verordenende plannen en andere maatregelen. Het oorspronkelijk RSV had betrekking op de planperiode 1992-2007, die met de herziening 2010 verlengd werd tot 2012.

Het richtinggevend gedeelte van het RSV beschrijft de gewenste ruimtelijke structuur, vertrekkend van vier ruimtelijke principes:

- gedeconcentreerde bundeling;
- poorten als motor voor ontwikkeling (zeehavens, HST-stations en luchthaven van Zaventem);
- infrastructuur als bindteken en basis voor locatie van activiteiten;
- ruimtelijk structurerend fysisch systeem.

De gewenste ruimtelijke structuur valt uiteen in vier deelstructuren: de stedelijke gebieden, het buitengebied, de gebieden voor economische activiteiten en de lijninfrastructuur.

De stedelijke gebieden

Doelstellingen:

- het stimuleren en concentreren van activiteiten;
- het vernieuwen van de stedelijke woon- en werkstructuur door strategische stedelijke projecten;
- het ontwikkelen van nieuwe woningtypologieën en kwalitatieve woonomgevingen;
- het leefbaar en bereikbaar houden door andere vormen van stedelijke mobiliteit en door locatiebeleid;
- het verminderen van het ongeordend uitzwermen van functies.

Het buitengebied

Doelstellingen:

- het vrijwaren van het buitengebied voor de essentiële functies;
- het tegengaan van de versnippering van het buitengebied;
- het bundelen van de ontwikkeling in de kernen van het buitengebied;
- het inbedden van landbouw, natuur en bos in goed gestructureerde gehelen;
- het bereiken van een gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied;
- het afstemmen van het ruimtelijk beleid en het milieubeleid op basis van het fysisch systeem;
- het bufferen van de natuurfunctie in het buitengebied.

Gebieden voor economische activiteiten

Doelstellingen:

- het bundelen van economische activiteiten in economische knooppunten;
- het ondersteunen van de economische sterkte van iedere subregio;
- het ruimtelijk beleid ondersteunen met het economisch ontwikkelingsbeleid.

Lijninfrastructuur

Doelstellingen:

- versterken van alternatieven voor het autoverkeer;
- optimalisering door categorisering van het wegennet;
- een mobiliteitsbeleid gericht op beheer van het verkeer.

3.2.3 Beleidsplan Ruimte Vlaanderen

Het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen is nog in opmaak. Ter voorbereiding werd in 2012 een discussiedocument, een zgn. Groenboek, opgesteld: "Vlaanderen in 2050: mensenmaat in een metropool". In dit document wordt, vertrekkend van een aantal maatschappelijke uitdagingen (globalisering, bevolkingsgroei, klimaatverandering, duurzaamheid, mobiliteit, innovatie en biodiversiteit), een globale ruimtelijk visie uitgewerkt voor het Vlaanderen van 2050.

Er wordt daarbij voortgebouwd op de robuuste lijnen van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV, planperiode 1997-2012), en uitgegaan van twee langetermijndoelstellingen: ruimtelijke condities scheppen voor evenwichtige maatschappelijke vooruitgang en een slimme transformatie van de ruimte (meer doordacht ruimtegebruik).

Als ruimtelijk streefbeeld wordt gekozen voor de "Metropool Vlaanderen", waarbij enerzijds de metropolitane allure van Vlaanderen versterkt wordt, maar anderzijds de mensenmaat in de Vlaamse ruimte behouden blijft en de ruimtelijke veerkracht wordt vergroot. Voor de bebouwde ruimte geldt het polycentrisch ontwikkelingsmodel, met talrijke (historisch gegroeide) kernen met elk een eigen rol en goede onderlinge verbindingen. Voor de onbebouwde ruimte wordt gestreefd naar robuuste open ruimte, waarbij grotere en kleinere open ruimtes via groenblauwe netwerken onderling goed verbonden zijn.

Deze visie wordt geconcretiseerd in 13 strategische thema's:

- Versterking van de metropolitane allure:
 - Economisch groeien met minder ruimte
 - Vlaanderen verbinden (optimalisering infrastructuur)
 - Innovatieve clusters
 - Metropolitane topomgevingen in aantrekkelijke stedelijke regio's
- Verscheidenheid op mensenmaat:
 - Herkenbaarheid en betrokkenheid
 - Nabijheid en bereikbaarheid
 - Meerkernige stedelijk regio's
 - Keuzes maken in suburbane gebieden
 - Levenskrachtig platteland
- Van een weerbarstige naar een veerkrachtige ruimte:
 - Schokken opvangen (voedsel, drinkwater, energie)
 - Spons voor klimaatverandering
 - Groenblauwe dooradering garanderen
 - Ruimte bieden voor energietransitie

De beleidsopties van het Groenboek worden verder uitgewerkt in een zgn. Witboek, dat medio 2013 zou voorgesteld worden. Het Witboek zal ook concrete voorstellen bevatten hoe het ruimtelijk beleid op het terrein kan gerealiseerd worden (partners, instrumenten). De laatste stap is de opmaak van het eigenlijk Beleidsplan Ruimte.

4 *Aanpak van de milieueffectbeoordeling*

4.1 *Opbouw en uitgangspunten van de effectbeoordeling*

Volgende MER-disciplines komen in de effectenstudie aan bod:

- Mens – ruimtelijke en sociale aspecten
- Landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie
- Fauna en flora
- Bodem en grondwater
- Oppervlaktewater
- Geluid en trillingen
- Lucht en klimaat

Al deze disciplines worden door een erkend MER-deskundige behandeld.

In een “klassiek” MER over een duidelijk afgebakend plan of project is de opbouw van het rapport thematisch. Per discipline wordt daarin achtereenvolgens beschreven:

- Afbakening van het studiegebied
- Juridische en beleidsmatige context
- Methodologie
- Beschrijving van de referentiesituatie / bestaande toestand
- Beschrijving van de geplande toestand en de effecten
- Conclusies en milderende maatregelen

Hier gaat het evenwel om een plan-MER van een strategisch beleidsprogramma, dat een set van maatregelen omvat. Elke maatregel vormt het (financierings)kader voor tientallen tot duizenden individuele acties. De milieueffecten zijn gekoppeld aan deze individuele acties, maar deze zijn in dit stadium nog niet gekend, laat staan geografisch gelocaliseerd.

De meeste maatregelen kunnen toegepast worden over heel het Vlaams grondgebied, en dus omvat het **studiegebied** heel Vlaanderen en de aangrenzende delen van het Brussels en Waals gewest en de buurlanden Nederland en Frankrijk (zie ook §4.3).

De beschrijving van de **bestaande toestand** (referentiesituatie) wordt in dit plan-MER beperkt tot het overnemen van het thema “milieu en klimaat” uit de nota “Factuele situatieschets”, die mee aan de basis lag van de opmaak van de SWOT, de behoeftenanalyse en het uiteindelijk programma van PDPO III. Deze situatieschets is logischerwijs gefocust op de landbouwsector, maar legt ook de relatie met de algemene milieukwaliteit in Vlaanderen (zie §5.1). De cijfergegevens in deze nota hebben meestal betrekking op de jaren 2009 tot 2011.

Qua **methodologie** zal de effectbeschrijving zich noodgedwongen beperken tot een vnl. kwalitatieve aanpak. De potentiële cumulatieve milieueffecten van de mogelijke acties binnen elke PDPO III-maatregel worden per discipline ingeschat op basis van de beschrijving van de maatregel. Maar zonder gegevens over de omvang en exacte lokalisering van de acties blijft dit uiteraard een zeer benaderende inschatting. B.v.: het effect van een individuele erosiebestrijdingsmaatregel hangt niet alleen af van zijn eigen kenmerken/omvang, maar ook van zijn locatie (hellingsgraad, landgebruik) en de ruimtelijke samenhang met andere erosiebestrijdingsmaatregelen, en deze aspecten zijn uiteraard niet op voorhand gekend.

De effectbeoordeling wordt in §5.4 in de mate van het mogelijke geconcretiseerd op basis van de mid term evaluatie van het PDPO II-programma 2007-2013, uiteraard enkel voor de maatregelen die (op een vergelijkbare wijze) hernomen worden in het nieuw programma (zie ook §5.4).

Aangezien de acties en maatregelen niet lokaliseerbaar zijn en de milieubeoordeling vnl. kwalitatief gebeurt, is geen concrete toetsing aan de **juridische en beleidsmatige context** per milieudiscipline mogelijk. Wat wel voorzien wordt, is een beoordeling in welke mate de voorgestelde PDPO-maatregelen passen binnen het algemeen Vlaams beleid inzake milieu (MINA 4) en ruimtelijke ordening (RSV/Beleidsplan Ruimte). Meer bepaald wordt per maatregel nagegaan of deze niet in tegenspraak is met dit beleid en welke de bijdrage kan zijn aan het behalen van de vooropgestelde milieu- of RO-doelstelling. Deze toetsing gebeurt slechts in één

richting: er wordt niet getoetst welke van de milieu- of RO-doelstellingen via het PDPO gerealiseerd zouden worden. Het PDPO-programma is immers geen algemeen beleidsplan inzake milieu of ruimtelijke ordening, maar een sectoraal beleidsprogramma inzake landbouw en plattelandsontwikkeling (waarin weliswaar heel wat aan milieu en ruimte gerelateerde programmapunten zitten).

Voor de beschrijving van de milieueffecten zelf wordt gewerkt met een **fiche** per PDPO-maatregel, met een beknopte beschrijving van de potentiële effecten op elk van de hierboven genoemde milieudisciplines. Uiteraard zullen de fiches van de specifiek op milieu gerichte maatregelen (milieugerichte investeringen op landbouwbedrijven, agromilieumaatregelen,...) uitgebreider zijn dan die van niet-milieugerichte maatregelen.

Aangezien de omvang van de milieupact van een bepaalde PDPO III-maatregel afhangt van de concrete invulling acties en projecten die ermee gefinancierd zullen worden (aantal investeringsdossiers, beheerovereenkomsten,...), kunnen in dit stadium geen **scores** worden toegekend. Er kan in dit plan-MER enkel kwalitatief ingeschat worden of de potentiële milieueffecten positief, negatief of niet significant (verwaarloosbaar) zullen zijn. Uiteraard kan deze beoordeling dan ook niet gekoppeld worden aan de gekijkte significantiekaders voor de verschillende disciplines.

Na de bespreking en evaluatie van de effecten worden – waar nuttig en mogelijk – **milderende maatregelen** voorgesteld ter eliminatie, beperking of compensatie van de effecten. Het gaat hier uiteraard niet om een bijsturing van concrete acties, maar b.v. om suggesties (louter vanuit milieuoogpunt) voor:

- Bijsturing van de implementatie van bepaalde maatregelen om hun (gunstige) milieueffecten te optimaliseren
- Het gebiedsgericht(er) inzetten van bepaalde maatregelen
- Het bijsturen van de “target” van bepaalde maatregelen

Na de analyse i.f.v. de verschillende milieuaspecten worden in een **eindbespreking** de belangrijkste conclusies van de studie tekstueel en tabelmatig weergegeven en besproken, gevolgd door een globale evaluatie van het programma. Tevens worden leemten in de kennis aangegeven.

in hoofdstuk 7 en als bijvoegsel bij het MER wordt een niet-technische samenvatting van het volledig MER opgenomen.

In een andere bijlage worden de elementen besproken voor het uitvoeren van de **Watertoets** en van de **Passende Beoordeling/Natuurtoets**.

4.2 Overzicht van de mogelijke milieueffecten per discipline

4.2.1 Relevante disciplines per PDPO-maatregel

In de onderstaande matrix wordt per prioriteit en maatregel per discipline aangegeven of er een relevant milieueffect te verwachten is. Enkel die verbanden worden aangegeven die van een rechtstreekse, waarschijnlijke en significante aard zijn. Maatregelen met enkel indirecte milieueffecten – b.v. opleiding of samenwerking – of met “accidentele” effecten worden buiten beschouwing gelaten. Ook de evidente directe economische voordelen van de PDPO-steun voor de landbouw- of agrovoedingsector zelf, die als een positief effect op discipline “mens” (effectgroep gebruikswaarde) zouden kunnen worden opgevat, worden niet aangegeven in de tabel (maar zullen wel besproken worden in hoofdstuk 5).

Tabel 4-1 Overzicht van de mogelijke milieueffecten per discipline

Prioriteit / maatregel	mens	landschap	fauna en flora	bodem en grondwater	oppervlakte-water	geluid	lucht en klimaat
Prioriteit 1: Bevordering van kennisoverdracht en innovatie in de landbouw							
Opleiding in de landbouw							
Demonstratieprojecten							
Operationele groepen							
Bedrijfsadviesdiensten							
Prioriteit 2: Versterking van het concurrentievermogen van de landbouw							
Vestigingssteun voor jonge landbouwers							
Investeringssteun voor landbouwers – generiek							
Projectsteun voor innovatie							
Prioriteit 3: Verbetering van de organisatie van de voedselketen en het risicobeheer in de landbouw							
Investeringssteun i.f.v. voedselveiligheid							
Investeringssteun agrovoedingsector i.f.v. kwaliteit, voedselveiligheid en traceerbaarheid							
Oprichting van producentengroepen							
Risicobeheer in land- en tuinbouw							
Prioriteit 4: Herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen afhankelijk van landbouw en bosbouw							
Investeringssteun – niet-productieve investeringen i.f.v. landschap en ecologie							
Bebossing en herbebossing van landbouwgrond							
Ecologische bosfunctie							
Inrichting Natura2000-gebieden							
Introductie van boslandbouwsystemen							
Agromilieumaatregelen i.f.v. soortenbescherming							
Agromilieumaatregelen i.f.v. erosiebestrijding en buffering van waterlopen							
Agromilieumaatregelen i.f.v. behoud KLE's							
Agromilieumaatregelen i.f.v. verbetering waterkwaliteit							
Agromilieumaatregelen i.f.v. fosfaatuitmijning							
Agromilieumaatregelen i.f.v. nultbemesting in Natura2000-gebieden							
Mechanische onkruidbestrijding							
Verwarring van insecten in de fruitteelt							
Biologische landbouw – ha-premie							
Genetische diversiteit (lokale dierenrassen)							
Prioriteit 5: Bevordering van efficiënt gebruik van hulpbronnen en omslag naar een koolstofarme economie							
Investeringssteun i.f.v. efficiënt gebruik van hulpbronnen							
Investeringssteun agrovoedingsector i.f.v. efficiënter grondstoffengebruik							
Teelt van vlinderbloemigen als eiwitbron							
Prioriteit 6: Bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling op het platteland							
Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit op het platteland							
LEADER							
Plattelandsontwikkeling door samenwerking (\ LEADER)							

4.2.2 Specifieke aandachtspunten per discipline t.a.v. landbouw en platteland

- Mens – ruimtelijke en sociale aspecten:
 - Gebruikswaarde: landbouw vs. andere functies, verstedelijking platteland
 - Belevingswaarde van het agrarisch landschap
 - Hinder, gezondheidseffecten en aantasting van de woonkwaliteit t.g.v. landbouwactiviteiten (geur, geluid, licht)
- Landschap en erfgoed:
 - Landschappelijke kwaliteit van het agrarisch landschap
 - Historisch waardevolle agrarische landschappen
 - Landelijk bouwkundig erfgoed
- Fauna en flora:
 - Biodiversiteit op landbouwpercelen
 - Ecologische connectiviteit
 - Impact van landbouwactiviteiten op natuurgebieden
 - Impact van landbouwactiviteiten op de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura2000-soorten en -habitats
- Bodem en grondwater:
 - Bodemerosie
 - Bodem- en grondwaterkwaliteit (organische stof, verzurende en vermestende stoffen)
- Oppervlaktewater:
 - Oppervlaktewaterkwaliteit (nutriënten, verontreinigende stoffen)
 - Oppervlaktewaterkwantiteit (overstromingsrisico, buffering en infiltratie van hemelwater)
- Geluid: zie mens – hinder
- Lucht en klimaat:
 - Emissie van broeikasgassen (CO₂ van machines, methaan en lachgas van veestapel)
 - Emissie van verzurende stoffen (ammoniak van veestapel, NO₂ van machines)
 - Emissie van fijn stof (landbouwbewerking, machines)

4.3 Gewestgrensoverschrijdende effecten

Alhoewel het PDPO III-programma uiteraard nog niet vastligt, kan ervan uitgegaan worden dat het sterk vergelijkbaar is met de voorgaande programma's PDPO I en PDPO II. Uit de ex ante evaluatie van PDPO II (2006), de ex post evaluatie van PDPO I (2008) en de mid term evaluatie van PDPO II (2010) is gebleken dat de PDPO-maatregelen ofwel:

- Geen significante milieueffecten hebben
- Positieve milieueffecten hebben op regionale schaal
- Zeer lokaal beperkte negatieve milieueffecten kunnen hebben (b.v. luchtemissies en afvalwater van nieuwe bedrijfsgebouwen, geurhinder van nieuwe stallen, effecten op afwatering door nieuwe verharding,...). Bij maatregelen die vlakbij de staats- of gewestgrens gelegen zijn, kunnen deze lokale negatieve effecten mogelijks tot (net) buiten het Vlaams grondgebied reiken. Maar maatregelen met potentieel significant negatieve milieueffecten (b.v. stallen) vallen onder de vergunningsplicht, waarbij deze effecten zonodig gemilderd zullen moeten worden.

Derhalve werd een grensoverschrijdende plan-m.e.r.-procedure voor de milieubeoordeling van het PDPO III-programma (met o.a. een verlenging van de inspraakperiode van de kennisgeving) niet nodig/zinvol geacht.

4.4 Alternatieven en ontwikkelingsscenario's

4.4.1 Alternatieven

Alternatieven kunnen beschouwd worden op verschillende niveaus:

- Beleidsalternatieven: het nut of de noodzaak van het programma >> Het PDPO III geeft op het Vlaams grondgebied uitvoering aan Pijler 2 van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie voor de periode 2014-2020. Beleidsalternatieven – in casu het nulalternatief (niets doen) – is dan ook niet aan de orde.
- Locatiealternatieven >> Het PDPO zelf is niet aan (een) concrete locatie(s) gebonden. Dat gebeurt pas op het niveau van de individuele acties, en kan desgewenst enigszins gestuurd worden via het opleggen van ruimtelijke randvoorwaarden (gebiedsgericht inzetten van maatregelen):
 - Heel wat agromilieumaatregelen worden expliciet beperkt tot specifieke gebieden (Natura 2000-gebieden, erosiegevoelige percelen, knelpuntgebieden inzake waterkwaliteit,...).
 - Bepaalde beheersovereenkomsten zullen enkel ingezet mogen worden in samenspraak met een bedrijfsplanner, die zicht heeft op de ruimere context en kan streven naar de combinatie van complementaire maatregelen op verschillende landbouwbedrijven.
 - Aan de investeringssteun op landbouwbedrijven zijn geen ruimtelijke randvoorwaarden gekoppeld, maar aangezien grootschalige investeringen (b.v. stallenbouw) vergunningplichtig zijn, kan een milieutoets uitgevoerd worden op vergunningsniveau. Sowieso wordt enkel investeringssteun uitbetaald aan vergunde projecten.
- Uitvoeringsalternatieven >> Voor elke maatregel bevat PDPO III concrete uitvoeringsmodaliteiten (wie komt in aanmerking voor steun ? hoeveel steun krijgt men ? hoe moet de maatregel geïmplementeerd worden ?). Deze modaliteiten zijn het resultaat van voortschrijdend inzicht bij de beheersinstanties omtrent de optimale implementatie van elke maatregel in functie van de vooropgestelde doelstellingen, opgebouwd in de voorgaande programmaperiodes PDPO I en II. Er kan derhalve verondersteld worden dat de mogelijkheden voor verdere optimalisatie van de uitvoeringsmodaliteiten vrij beperkt zijn, zeker naar milieu toe.

4.4.2 Ontwikkelingsscenario's

Ontwikkelingsscenario's zijn stedenbouwkundige, infrastructurele en beleidsmatige ontwikkelingen die zich in de nabije toekomst onafhankelijk van het programma zullen voordoen, maar wel impact hebben op het plangebied en/of de potentiële effecten van het programma. Het programmagebied omvat heel Vlaanderen, waardoor er duizenden ontwikkelingen zijn die van invloed kunnen zijn op dit gebied. Aangezien de acties in het kader van het PDPO III-programma nog niet localiseerbaar zijn, en hetzelfde geldt voor de meeste ontwikkelingsscenario's, is het onmogelijk om zinnige uitspraken te doen over de cumulatieve effecten tussen het programma en de ontwikkelingsscenario's.

Zoals aangegeven in §4.1 zal echter wel een toetsing gebeuren van PDPO III aan het algemeen Vlaams ruimtelijk en milieubeleid (RSV en Groenboek Beleidsplan Ruimte, MINA 4).

5 Milieubeoordeling van het PDPO III-programma 2014-2020

5.1 Referentiesituatie: milieutoestand in Vlaanderen in relatie tot de landbouwsector (toestand 2009-2011)

Energieverbruik en –productie

Het energieverbruik van de landbouwsector bedroeg in 2011 29,9 PJ (petajoule), slechts 2% van het totaal energieverbruik in Vlaanderen. Na een duidelijke daling tot 2008, steeg het energieverbruik van de landbouw tussen 2008 en 2011 met liefst 16%. Deze stijging is ten dele het gevolg van de heroplevende conjunctuur en een uitbreiding van de veestapel, maar vooral van het gestegen energieverbruik in de glastuinbouwsector, gekoppeld aan de uitbreiding van WKK's.

Deze stijging moet gerelativeerd worden omdat ze vooral het gevolg is van de toenemende rol van de glastuinbouwsector als elektriciteitsproducent. Het surplus aan niet op het bedrijf verbruikte elektriciteit afkomstig van WKK's, zonnepanelen,... wordt aan het net geleverd en vervangt aldus niet-hernieuwbare productie in klassieke elektriciteitscentrales of kerncentrales. Dit surplus zit mee verrekend in het energieverbruik van de landbouwsector³ (MIRA 2012).

De totale productie van hernieuwbare energie (thermisch + elektrisch) door de landbouwsector kan op basis van de VLIF-databank⁴ in 2010 geschat worden op ca. 55 GWh (0,6% van het totaal energieverbruik van de landbouwsector). Hiervan is 69% afkomstig van een 4-tal WKK's op biobrandstof en 17% van zonnepanelen. WKK's op aardgas worden niet beschouwd als duurzame energieproductie, maar de ca. 60 vergunde WKK's in de glastuinbouw leveren wel een belangrijke hoeveelheid elektriciteit, die op basis van de VLIF-databank kan geschat worden op ca. 560 GWh (0,13% van het totaal energieverbruik in Vlaanderen) (IDEA Consult, 2010).

Waterkwantiteit

Het totale watergebruik in de land- en tuinbouw bedroeg in 2010 50,5 miljoen m³. Dat ligt in dezelfde lijn als het gebruik in 2005 en 2009, maar is meer dan in 2007 en 2008. Veel van die schommelingen zijn te verklaren door de verschillende weersomstandigheden.

Het aandeel leidingwater vertoont een dalende trend en zakt van 14% in 2005 naar 9% in 2010, terwijl het aandeel hemelwater in die periode toeneemt van 27% naar 32%. Meer dan de helft van het water pompen de landbouwers zelf op uit de grond. 41% van het totale watergebruik is afkomstig van de diepere grondwaterlagen, 16% is afkomstig van ondiep grondwater. 3% van het gebruikte water was oppervlaktewater (LARA 2012).

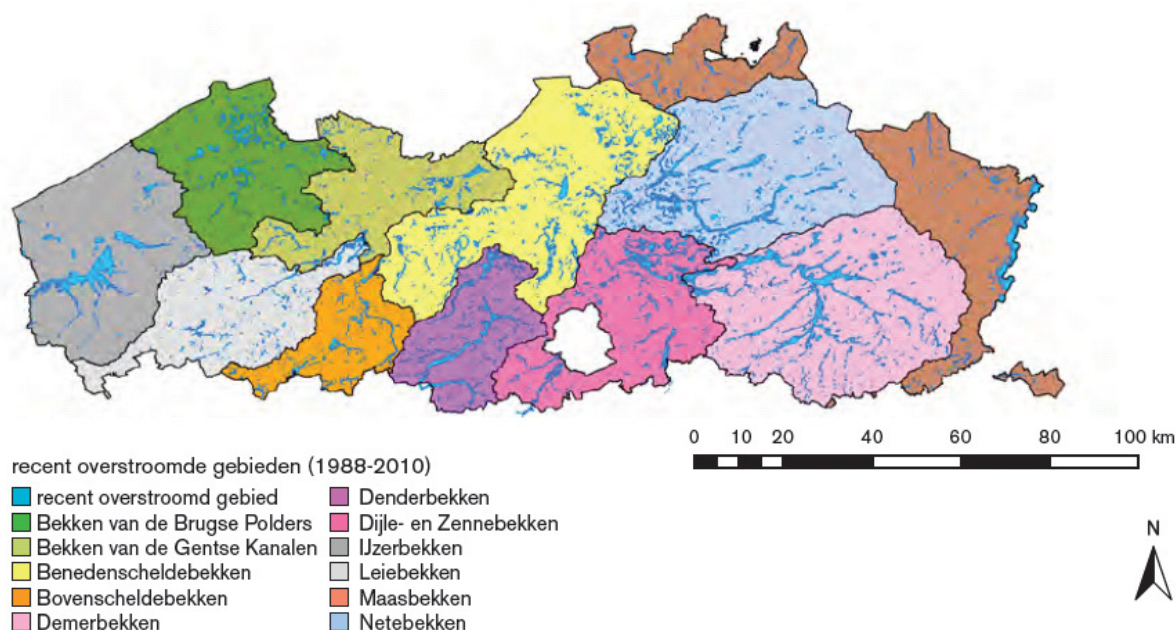
Sinds 1970 is het aantal geregistreerde overstromingen per decennium in heel de wereld, en ook in Vlaanderen merkbaar toegenomen. Over de periode 1988-2010 is ca. 5% van het Vlaams grondgebied één of meerdere keren overstroomd. Om piekdebieten beter te kunnen opvangen en aldus de economische schade van overstromingen te beperken, is er nood aan bijkomende overstromingsgebieden en buffering door (tijdelijke) wateropslag (MIRA 2012).

In belangrijke mate zullen deze gevonden moeten worden binnen het landbouwareaal. Landbouw is immers veruit de grootste ruimtegebruiker in Vlaanderen (46% van totale oppervlakte in 2010), en haar aandeel in de totale onverharde oppervlakte ligt nog beduidend hoger. Enkel onverharde terreinen bieden de mogelijkheid tot infiltratie van hemelwater en aanvulling van de grondwatervoorraden. Bij aanduiding van nieuwe overstromingsgebieden dient rekening gehouden te worden met de impact zowel op ecologisch als op economisch

³ Een WKK op aardgas produceert b.v. 57% thermische en 43% elektrische energie. Het glastuinbouwbedrijf verbruikt in principe 100% van de warmte maar meestal slechts een deel van de elektriciteit (dit aandeel hangt vnl. af van de mate waarin aan kasverlichting gedaan wordt). T.o.v. een klassieke ketel die enkel warmte produceert in combinatie met elektriciteitsafname van het net, is het elektriciteitssurplus als extra energieverbruik binnen de landbouwsector te beschouwen.

⁴ In de veronderstelling dat voor alle energiebesparende maatregelen in de glastuinbouw steun gevraagd en gekregen is vanuit het VLIF.

vlak. Voor de betrokken landbouwbedrijven kan een overstromingsgebied immers significante effecten hebben op vlak van leefbaarheid, teeltkeuze, uitbreidingsmogelijkheden, etc.

Bron: VMM

Koolstofgehalte van de bodem

De toplaag van een gemiddelde Vlaamse akker bevat ca. 50 ton organische koolstof/ha. Hiervan wordt jaarlijks ca. 2% afgebroken (1 ton/ha/jaar), dat dus moet aangevuld worden. Sinds de jaren '90 neemt het gemiddeld koolstofgehalte in de Vlaamse landbouwbodems af, in hoofdzaak t.g.v. de omzetting van grasland naar akkerland, de verminderde toediening van dierlijke mest (incl. ligstro) en wijziging in teeltrotaties met vaak een groter aandeel snijmaïs.

Voldoende koolstofopslag in de bodem zorgt voor een hogere bodemvruchtbaarheid en biodiversiteit, meer bescherming tegen bodemerrosie en vermindering van de CO₂-emissies. Behoud of verhoging van het koolstofgehalte is dus noodzakelijk en kan bekomen worden door gewasrotatie, groenbedekkers, tijdelijk grasland,... Er moet echter een delicaat evenwicht gevonden worden, want een teveel aan koolstofinput via dierlijke mest kan tot vermesting leiden (zie verder).

De meest efficiënte wijze van koolstofopslag is evenwel bebossing, aangezien het organisch volume van bomen uiteraard veel groter en langduriger is dan van landbouwgewassen. Bebossing van landbouwgrond was tot op heden evenwel een zeer beperkt fenomeen.

Bodemerrosie en bodemverdichting en -afdichting

Bodemerrosie is vooral een probleem in heuvelachtige gebieden met een lemige of zandlemige bodem (Haspengouw, Hageland, Pajottenland, Vlaams Ardennen, Heuvelland, Voerstreek). Het gemiddeld theoretisch bodemverlies op de totale landbouwoppervlakte in Vlaanderen (op basis van bodemtype en reliëf, zonder rekening te houden met teelten of erosiebestrijdingsmaatregelen) werd voor 2009 geschat op 2,5 ton/ha/jaar (Antea Group). Bodemerrosie kan, naast vermindering van landbouwwaarde, ook hinder veroorzaken voor bewoning en verkeer (modderoverlast).

In de periode 2007-2011 is de oppervlakte erosiegevoelige gewassen licht toegenomen. Dat is voornamelijk te wijten aan de dalende oppervlakte grasland en de toename van het areaal akkerbouwteelten, waaronder maïs dat een hoge gewaserosiegevoeligheid heeft. Daar staat tegenover dat de landbouwoppervlakte waarop

erosiebestrijdingsmaatregelen worden toegepast stelselmatig is toegenomen. De “indicator erosiebeleid”, die aangeeft in welke mate de erosieproblemen zijn aangepakt, stond eind 2011 op 10,2%, komend van slechts 3% in 2005 (MIRA 2012).

Bodemverdichting betekent dat de bodem wordt samengedrukt en vervormd, waardoor het volume aan poriën daalt. De bodemstructuur is zeer belangrijk voor een goede plantengroei. De ideale bodem is niet te vast, zodat de wortels er goed in kunnen doordringen, het overtollige water kan afgevoerd worden en er voldoende zuurstof is voor wortelgroei en voor de opname van water en nutriënten door de wortels, terwijl de door de plantenwortels geproduceerde kooldioxide kan worden afgevoerd. De ideale bodem is ook niet te los, zodat hij voldoende water kan vasthouden en de nutriënten niet te snel uitspoelen. De voornaamste oorzaken van bodemverdichting zijn het frequent betreden van percelen met zware landbouwvoertuigen, intensieve bodembewerkingen, een tekort aan organische stof in de bodem en eenzijdige teeltrotaties. (MIRA Achtergronddocument 2010 Bodem).

In de periode 2007-2009 was 175 967 ha of 12,9 % van de Vlaamse bodem afgedicht. De bodems in Vlaanderen worden op veel plaatsen afgedicht door een artificiële bedekking, ondoorlatend voor water en gassen. Voorbeelden van zo’n bedekking zijn woningen en wegen, maar ook landbouwbedrijfsgebouwen met bijhorende erfverhardingen, para-agrarische bedrijven en glastuinbouwcomplexen. Daardoor gaan de oorspronkelijke functies van die bodems, zoals bv. landbouw en bosbouw, verloren. De afdichting van natuurlijke bodems beïnvloedt ook de hydrologische toestand: het water kan niet meer infiltreren en stroomt af via het verharde oppervlak. Hierdoor kan wateroverlast aan het oppervlak en verdroging van de bodem optreden. Afdichting heeft ook een negatieve invloed op de (bodem)biodiversiteit en zorgt voor een verlies aan eco-systeemfuncties zoals de opslag van koolstof in de bodem. Bovendien versnipperd de open ruimte door de aanwezigheid van die verharde oppervlakken. Versnippering zorgt ondermeer voor de ruimtelijke isolatie en de reductie van de leefgebieden van fauna en flora. Aldus zet zij een bijkomende druk op de biodiversiteit (MIRA 2012).

Vermesting

Het overschot op de bodembalans van de landbouw is het verschil tussen de hoeveelheid nutriënten die op de landbouwbodem terechtkomt via bemesting en atmosferische depositie en de hoeveelheid die via gewasafvoer en ammoniakemissie uit de bodem verdwijnt. Dit overschot blijft in de bodem of komt uiteindelijk in het water of de lucht terecht. 51% van de vermestende emissie en 60% van de stikstofbelasting van oppervlaktewater is afkomstig van de landbouwsector.

In de periode 2000-2007 is het overschot op de bodembalans voor stikstof bijna gehalveerd (van gemiddeld ca 150 naar ca 80 kg/ha volgens de vroegere berekeningswijze). Tussen 2007 en 2010 stagneerde het overschot voor stikstof op 55 kg N/ha. Waar het fosforoverschot in 2000 nog 21 kg/ha bedroeg, daalde dat tot een nuloverschot in 2010. Deze verbetering is te danken aan de krimpende veestapel (althans tot 2007), efficiënter veevoer (lagere nutriënteninhoud), verminderd gebruik van kunstmest, toegenomen mestverwerking en mestexport en toegenomen gewasafvoer (minder oogstverlies) (MIRA 2012).

Mestverwerking draagt in belangrijke mate bij aan het terugdringen van het mestoverschot: in 2011 werd ca. 19% van de stikstof uit dierlijke mest verwerkt en/of geëxporteerd. Anderzijds is de recente uitbreiding van de veestapel precies mogelijk gemaakt door het koppelen van een uitbreiding aan mestverwerking (MIRA 2012).

Vermesting stelt vooral problemen in natuurgebieden met vegetatietypes met een lage stikstofdrempel (bos, heide, soortenrijk grasland). De oppervlakte natuur in Vlaanderen waar de “kritische last” voor vermisting wordt overschreden is tussen 2000 en 2009 slechts gedaald van 81 naar 74%. Voor bos wordt deze drempel overal in Vlaanderen overschreden. Voor heide en soortenrijk grasland komt de overschrijding op resp. 90% en 16%.

Verzuring

De belangrijkste verzurende stoffen zijn SO_2 , NO_x en NH_3 (ammoniak). De landbouwsector was in 2010 goed voor 6,5% van de SO_2 -emissie, 12,5% van de NO_x -emissie en maar liefst 94% van de ammoniakemissie (veestapel). Door de spectaculaire daling van de SO_2 -uitstoot is ammoniak de belangrijkste verzurende depositie in Vlaanderen geworden. De ammoniakemissie van de varkenssector neemt stelselmatig af door de vervanging

van klassieke varkensstallen door emissiearme stallen. In de rundvee- en pluimveesector is dit echter nog niet het geval.

Verzuring is vooral een probleem voor bossen, die een lage verzuringsdrempel hebben. Het percentage bos waar de "kritische last" voor verzuring wordt overschreden is tussen 2000 en 2009 weliswaar gedaald van 84 naar 48% (bij soortenrijk grasland van 37 naar 5,2%, bij heide van 16 naar 0,3%) (MIRA 2012).

Emissie van broeikasgassen

De emissie van broeikasgassen door de landbouwsector bedroeg in 2011 8.961 kton CO₂-equivalenten, ca. 12% van de totale Vlaamse emissie. Ca. 65% van deze emissie is afkomstig van de veestapel onder de vorm van CH₄ (methaan) en N₂O (lachgas), de rest betreft emissies uit de bodem (vnl. N₂O) en t.g.v. brandstofverbruik door machines en serreverwarming (CO₂). De veestapel en de landbouwbodem hebben een dergelijk groot aandeel omdat CH₄ en NO₂ een resp. 21x en 310x sterker broeikasgaseffect hebben als CO₂. 79% van de emissie is van niet-energetische oorsprong, terwijl dit voor heel Vlaanderen slechts 16% is.

De broeikasgasemissie van de landbouw is sinds 2000 met 10% gedaald, terwijl de totale Vlaamse emissie met 15% afnam. De emissies van de glastuinbouw zijn sinds 2008 met ruim 25% toegenomen als gevolg van de uitbreiding van WKK's, maar dit wordt deels gecompenseerd door de vermeden emissies in klassieke elektriciteitscentrales bij de elektriciteitsproductie die overgenomen wordt door de tuinbouwsector. De sterke stijging van de emissies (veel groter dan de economische groei van de sector) wijst er wel op dat beduidend meer energie wordt geproduceerd dan nodig is voor het eigen bedrijf (MIRA 2012).

Ook de CO₂-emissies uit de landbouwbodem zijn toegenomen door de uitbreiding van de oppervlakte akkerland en de (te) efficiënte gewasafvoer.

De Vlaamse huishoudens (vnl. gebouwenverwarming) en transportsector (brandstof) hadden in 2011 een broeikasgasemissie van resp. 10.800 en 13.608 kton CO₂-equivalenten, waarvan een belangrijk deel in het buitengebied wordt gegenereerd. De emissies van de huishoudens namen sinds 2000 nog met 18% toe, in de transportsector was er een status quo (het effect van de zuiniger wordende motoren werd teniet gedaan door de uitbreiding van het wagenpark) (MIRA 2012).

Emissie van fijn stof

De landbouw is een belangrijke bron van fijn stof: bij verbranding (serreverwarming, machines en voertuigen), door de veeteelt (voederactiviteit, uitwerpselen, ligstro, secundaire stofvorming door ammoniakuitstoot) en bij de bewerking van landbouwgronden. De landbouw vertegenwoordigde in 2011 met 6,5 kton 38% van de PM₁₀-emissie en met 2,0 kton 19% van de PM_{2,5}-emissie in Vlaanderen. De grovere fractie is vooral afkomstig van grondbewerking en is vanuit gezondheidsoogpunt veel minder schadelijk dan de zeer fijne fracties, die vooral het gevolg zijn van verbrandingsprocessen. Sinds 2000 nam de PM₁₀-emissie van de landbouw af met 7%, die van PM_{2,5} zelfs met 20%, wat vooral te danken is aan de verminderde verbrandingsemissies en de dalende veestapel (MIRA 2012).

De huishoudens vertegenwoordigen 13% van de PM₁₀-emissie en 20% van de PM_{2,5}-emissie in Vlaanderen. Voor de transportsector is dit resp. 26 en 30%. De gemiddelde PM₁₀-concentratie is tussen 2000 en 2010 in Vlaanderen gedaald van 37 naar 29 µg/m³ (ruim onder de Vlaremnorm van 40 µg/m³). In landelijk gebied lagen immissiewaarden in 2010 nog ca. 3 µg/m³ lager.

Waterkwaliteit

Oppervlaktewater

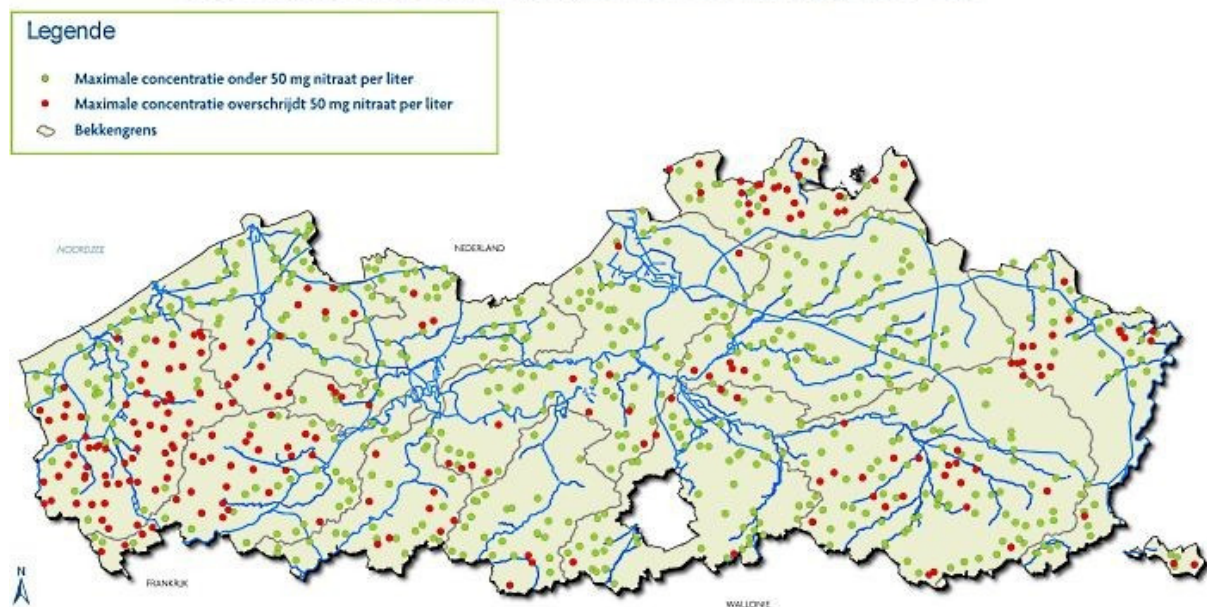
De verlaging van het overschot op de bodembalans van de landbouwsector (zie § Vermesting) heeft zich ten dele vertaald in de verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater in de landbouwgebieden, gemeten via het MAP-meetnet. De gemiddelde nitraatconcentratie in de meetpunten van het MAP is tussen 1999-2000 en 2011-2012 gedaald van 35 naar 19 mg NO₃/l, en het percentage meetpunten met overschrijding van de nitraatnorm van 50 mg NO₃/l daalde van 59% naar 28%. Vooral in West-Vlaanderen en de Noorderkempen (streken met veel niet-grondgebonden veeteelt) blijft overbemesting een ernstig knelpunt. Vlaanderen streeft in 2014 naar maximaal 16% van de meetpunten met een overschrijding van de norm en in 2018 maximaal 5% van de meetpunten (MIRA 2012).

Grondwater

Na een stijging van het aantal overschrijdingen van de nitraatnorm (50 mg/l) tot bijna 40 % van de grondwaterputten in het voorjaar van 2005, is sindsdien een lichte daling van het overschrijdingspercentage vastgesteld tot ca. 35,5 % in 2011 (MIRA 2012).

Over de fosfaatbelasting van het grondwater kan worden gezegd dat er tot op heden geen aanwijzingen zijn voor significante uitspoelingen naar het grondwater toe. Het merendeel van de fosfaatverliezen wordt in de diepere bodemlaag of in de onverzadigde zone geadsorbeerd of gecomplexeerd (MIRA Achtergronddocument 2011 Vermesting).

MAP-meetnet getoetst aan de drempelwaarde van 50 mg nitraat per liter uit de Nitraatrichtlijn en het Mestdecreet in het winterjaar 2011 - 2012

De verontreiniging van grond- en oppervlaktewater door herbiciden en insecticiden is het jongste decennium sterk verminderd door het dalend gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw, maar er zijn nog altijd een aantal probleemstoffen. In 2009 werd nog steeds 2,9 miljoen kg actieve stof gewasbescherming gebruikt in de Vlaamse landbouw.

In bijna de helft (47 %) van de onderzochte meetlocaties van het freatisch grondwatermeetnet is in 2011 een overschrijding van de kwaliteitsnorm vastgesteld voor één of meer (afbraakproducten van) pesticiden. Dit wil zeggen dat de concentratie voor één stof groter is dan 0,1 µg per liter of dat de totale concentratie van alle gemeten stoffen samen meer dan 0,5 µg per liter bedraagt. Daarenboven zijn op 38 % van de bemeeten filters pesticiden en of afbraakproducten van pesticiden teruggevonden in een concentratie lager dan de wettelijke norm. Dit impliceert dat slechts in 15 % van de gevallen geen pesticiden of afbraakproducten voorkomen (MIRA 2012).

De waterbodempkwaliteit evolueert gunstig maar blijft vaak problematisch. Het percentage sterk verontreinigde meetplaatsen is tussen 2000-2003 en 2008-2010 gedaald van 50 naar 28%, maar nog altijd maar 2% van de meetplaatsen had een niet verontreinigde waterbodem.

Ook de biologische waterkwaliteit, uitgedrukt in de Belgische Biotische Index (BBI), verbetert traag maar gestaag. Het percentage meetplaatsen met een uiterst/zeer slechte kwaliteit nam sinds de jaren '90 af van 36 naar 8%, en het aandeel met een goede tot zeer goede kwaliteit nam toe van 15 naar 33%. Maar bij 83% van de regelmatig bemonsterde punten werd er tussen 2000 en 2010 geen significante verbetering van de BBI waargenomen. De zogenaamde visindex verbeterde in die periode slechts in zeer beperkte mate.

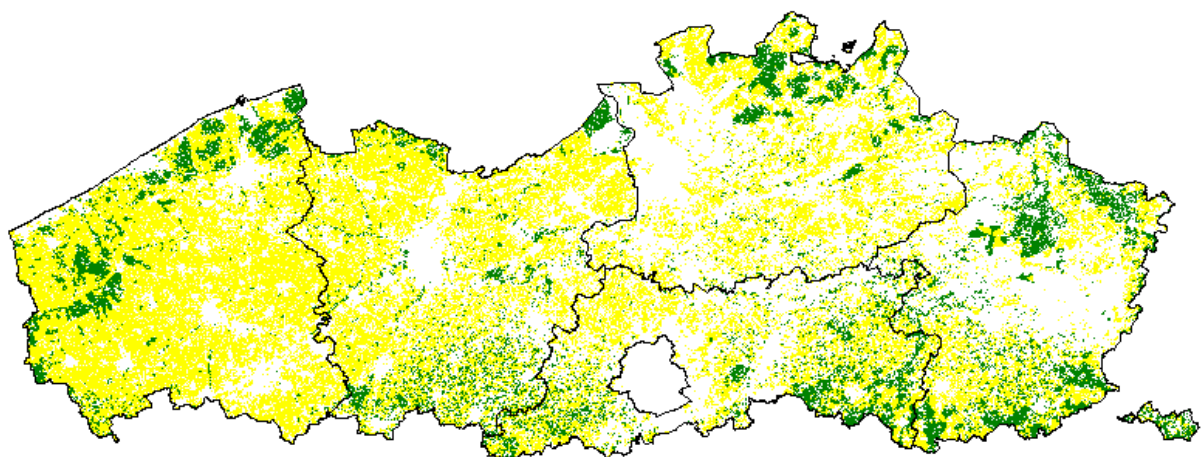
Natuurlijke en biologische kwaliteit

Ca. 166.000 ha of 12,3% van het Vlaams grondgebied behoort tot het Natura 2000-netwerk, de speciale beschermingszones ter uitvoering van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn. De 24 vogelrichtlijngebieden vertegenwoordigen 7,3% van de oppervlakte, de 38 habitatrichtlijngebieden 7,8% (2,8% is dus zowel habitat- als vogelrichtlijngebied). 61.500 ha of 37% van de Natura 2000-oppervlakte is in gebruik als landbouwgrond. Daarnaast – en in belangrijke mate overlappend met de Natura 2000-gebieden – telt Vlaanderen ca. 89.000 ha VEN (Vlaams Ecologisch Netwerk) en ca. 3.200 ha NVWG (natuurverwevingsgebied).

Van de 1.806 soorten op de gevalideerde Rode Lijsten (soorten die kwetsbaar, bedreigd of met verdwijnen bedreigd zijn) zijn er 111 in de afgelopen eeuw uit Vlaanderen verdwenen en 422 sterk achteruitgegaan, als gevolg van de dalende oppervlakte en kwaliteit van hun habitat. Daarbij zijn heel wat soorten uit het landbouwgebied.

De trend van de tellingen van broedvogels wijst uit dat de broedvogels van het landbouwgebied sterk zijn achteruitgegaan, in 2007-2009 tot amper 20% van het niveau in 1990 met weliswaar slechts een beperkt verlies t.o.v. 2000-2002. Verschillende akker- en weidevogels gaan verder achteruit, terwijl een algemene soort zoals de houtduif erop vooruit gaat. De vogels van bosgebieden zijn daarentegen duidelijk vooruitgaan (ca. 160% van 1990) en de andere broedvogels zijn lichtjes gestegen. De vooruitgang in de bosgebieden is te danken aan een meer natuurlijk beheer van de bossen. In landbouwgebied zorgde de voortgaande schaalvergroting en intensivering enerzijds voor een verdere degeneratie van broedvogelhabitats, maar was er anderzijds duidelijk meer aandacht voor het behoud en herstel van kleine landschapselementen en perceelsranden, die een cruciale rol spelen binnen het habitat van broedvogels in landbouwgebied. Enerzijds zorgde in landbouwgebied een toegenomen schaalvergroting en intensivering voor een verdere degeneratie van broedhabitats en minder kuikenoverleving. Anderzijds is er duidelijk meer aandacht voor het behoud en herstel van kleine landschapselementen, het aanleggen van perceelsranden en gemengde grasstroken gericht op akkervogels, die een cruciale rol spelen binnen het habitat van broedvogels in landbouwgebied.

Extensief landbouwgebruik vormde de grondslag voor heel wat karakteristieke, zeldzame of binnen Europa belangrijke leefgebieden voor planten en dieren (heide, soortenrijk grasland). Ten gevolge van schaalvergroting, intensivering of verlies van de landbouwfunctie zijn veel van deze leefgebieden verdwenen of sterk aangetast. De resterende habitats in landbouwgebruik zijn te beschouwen als “landbouwgrond met hoge natuurwaarden” (“high nature value farmland” of HNVF). Vlaanderen telt ca. 68.400 ha habitats van Europees belang, maar daarvan is slechts 1.350 ha (2%) in landbouwgebruik, waarvan 90% graslandhabitats.

HNVF-gebieden in Vlaanderen (groen; geel = landbouw; Antea Group o.b.v. Danckaert et al., 2009)

De oppervlakte natuurgebied met effectief natuurbeheer neemt stelselmatig toe, van 29.480 ha begin 2003 naar 43.241 ha eind 2010 (erkende natuurreservaten en –gebieden, bosreservaten, militaire domeinen met natuurprotocol). In 2008 werd ca. 48.000 ha bos beheerd met een beperkt of uitgebreid bosbeheerplan, goed voor een toename met ca. 65% t.o.v. 2000.

In 2010 was slechts 177.424 ha of 13% van de oppervlakte van Vlaanderen bos, hetgeen een laag cijfer is (vooral West- en Oost-Vlaanderen zijn zeer bosarm). Bovendien is het bosareaal zeer sterk versnipperd (85% van de bossen is kleiner dan 5 ha).

Door de toenemende mobiliteit van mensen en goederen (al dan niet bewust) is het aandeel uitheemse planten- en diersoorten sinds de jaren '70 sterk toegenomen. Sommige van deze exoten worden na verloop van tijd invasief en verstoren de inheemse biodiversiteit.

Ten gevolge van schaalvergroting en homogenisering gaat ook de genetische diversiteit van de gekweekte plantenvariëteiten en dierenrassen erop achteruit.

Natura2000

Van de 46 habitats van Europees belang die voorkomen in Vlaanderen, zijn er slechts drie (kleine en zeer specifieke) habitats die zich in een gunstige staat van instandhouding bevinden. Acht habitats bevinden zich in een matig ongunstige staat en 35 in een zeer ongunstige staat. Alle watergebonden habitats krijgen een zeer ongunstige beoordeling.

Van de soorten die volgens de Habitat- en Vogelrichtlijn van Europees belang zijn in Vlaanderen, bevindt ongeveer een derde van de soorten zich in een gunstige staat van instandhouding. Voor een relatief klein deel van de soorten is de staat van instandhouding matig ongunstig. Voor ruim één derde van de soorten is die zeer ongunstig. Specifiek voor de habitatrichtlijn gaat het om 49 soorten waarvan er slechts 16 zijn die zich in een gunstige staat van instandhouding bevinden, tegenover 18 in zeer ongunstige staat (4 matig ongunstig, 11 onbekend).

De oppervlakte aan Europees beschermde habitats in Vlaanderen moet, zoals bepaald in de Gewestelijke Instandhoudingsdoelstellingen (G-IHD), toenemen met ongeveer 47.000 ha, grotendeels door omvorming van bestaande natuur, maar ook door uitbreidingen. In totaal komt er zo 100.000 ha Europees beschermd habitat in Vlaanderen dat in een gunstige staat van instandhouding kan worden gebracht. In Vlaanderen in Actie werd afgesproken dat 70% van de maatregelen hiertoe in 2020 in uitvoering moet zijn. Wat de bossen betreft zal tegen 2050 ongeveer 30.000 ha bestaand bos moeten worden omgevormd naar Europees beschermde bostypes, waarvan één derde binnen Natura 2000-gebieden, en dient er zo'n 8.000 ha nieuw bos bij te komen, waarvan zo'n 5.500 ha binnen de speciale beschermingszones (SBZ). Tegen 2020 dient daarvan 16.000 ha bosomvorming en 1.155 ha bosuitbreiding gerealiseerd te worden door private bosbeheerders, de terrein-beherende verenigingen en de lokale besturen.

Een deel van het rechtstreekse beheer van de habitats kan worden opgenomen door landbouwers (zie High Nature Value Farming). Een ander, heel belangrijk deel kan gebeuren door boseigenaars, die daardoor ook vermijden dat extra bosuitbreiding op landbouwgrond noodzakelijk is. Voor Europese soorten dienen de leefgebieden te worden versterkt: hier is wel een grote bijdrage van de landbouw gewenst, bv. via akkerrand-beheer, poelen, ... Daarnaast dienen inspanningen te worden geleverd om de milieucondities rond habitats en leefgebieden in overeenstemming te brengen met de draagkracht van deze habitats. Het betreft het bufferen tegen erosie, vermesting en verdroging en het verbinden van terreinen door bv. de aanplant van kleine landschapselementen. Zeker de inspanningen die nodig zijn om achteruitgang te stoppen, dienen tegen 2020 te zijn geleverd. In deze milieuacties is de landbouw vaak betrokken partij.

De G-IHD werden door de Vlaamse Regering definitief goedgekeurd op 23 juli 2010. Naast de noodzakelijke kwaliteitsverbeteringen en uitbreidingen van de oppervlaktes (habitats) en de populaties (soorten), wordt in de G-IHD ook voor elk habitat en elke soort het relatieve belang van de verschillende Speciale Beschermingszones aangegeven. Daarnaast werd ook gestart met de opmaak van het ontwerp van gebiedsspecifieke instandhoudingsdoelstellingen (ontwerp-S-IHD). Eind 2012 waren alle aanwijzingsbesluiten met daarin de ontwerp-S-IHD voor een eerste maal principieel goedgekeurd door de Vlaamse Regering.

Na een onderlinge toetsing van de verschillende ontwerp-S-IHD voor alle Speciale Beschermingszones, zijn de doelen waar nodig bijgestuurd. De definitieve goedkeuring van de instandhoudingsdoelstellingen wordt in de loop van 2013 verwacht.

Na de definitieve goedkeuring van de S-IHD wordt gestart met de opmaak van Managementplannen Natura 2000 (één per SBZ) waarin de S-IHD stap voor stap worden gelokaliseerd op perceelsniveau en waarin concrete acties worden geformuleerd voor de realisatie ervan. Samen met de definitieve goedkeuring wordt

een eerste versie van de Managementplannen Natura 2000 (1.0) gegenereerd met de concrete taakstelling en de noodzakelijke prioritaire inspanningen per deelgebied. Een volgende versie van de Managementplannen Natura 2000 (1.1) geeft aan welk deel van de taakstelling wordt ingevuld via bestaande regelgeving en afspraken (bv. beheerplannen). Deze versie wordt voorzien tegen medio 2014. Voor de bosdoelen die buiten de speciale beschermingszones dienen te worden gerealiseerd, zal in de loop van 2013 een methodiek worden ontwikkeld. Deze zal erop gericht zijn zones te identificeren waar de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen maximaal via omvorming kan gebeuren. Zo wordt de inname van landbouwgrond tot een minimum beperkt.

Landschappelijke kwaliteit

De landschappelijke kenmerken en kwaliteiten van het buitengebied in Vlaanderen werden en worden sterk bepaald door de landbouwfunctie. De sterk toegenomen aandacht voor het behoud en herstel van kleine landschapselementen en perceelsranden draagt bij aan het behoud van het historisch gegroeid kleinschalig landbouwlandschap, maar deze landschapselementen worden nog steeds bedreigd door schaalvergroting en mechanisering in de landbouw en de relatieve toename van de oppervlakte akkerland ten nadele van (extensief) grasland.

Hinder

De landbouwsector is een belangrijke bron van geurhinder, veroorzaakt door stallen en het uitrijden van mest. 12% van de als extreem of ernstig ondervonden geurhinder in Vlaanderen is toe te schrijven aan de landbouwsector. In de varkensteelt zorgt de verplichte bouw van emissiearme stallen normaliter voor een afname van de geurhinder naar de omgeving toe.

Glastuinbouw kan lokaal een relevante bron van lichtpollutie zijn (serres met nachtverlichting om de groei-cyclus te verlengen).

Biologische landbouw

Door haar minder intensief karakter en het vermijden van gewasbestrijdingsmiddelen heeft biologische landbouw een beduidend lagere milieu-impact dan klassieke landbouw. De biologische landbouw gebruikt geen chemische bestrijdingsmiddelen noch kunstmeststoffen en is GGO-vrij. Het extensieve karakter zorgt voor minder nitraatuitspoeling en er wordt ingezet op behoud van een vruchtbare bodem met een hoge vitaliteit. Ook op gebied van bodemerosie en organische stof doet de biologische landbouw het goed. Net vanwege deze eigenheden is de biologische landbouw een belangrijke partner voor een duurzame landbouw-toekomst.

De biologische land- en tuinbouw heeft in het verleden mee zijn stempel gedrukt op de verduurzaming van de Vlaamse landbouw en een aantal van zijn teelttechnieken zijn inmiddels op grote schaal overgenomen. Voorbeelden daarvan zijn mechanische onkruidbestrijding, biologische bestrijding met natuurlijke vijanden en inzicht in duurzaam bodembeheer (Strategisch Plan Biologische Landbouw 2008-2012).

In 2012 bedroeg het areaal biologische landbouw 4.939 ha (waarvan 1.316 ha in omschakeling). Het biologisch areaal vertegenwoordigt echter nog altijd maar 0,8% van het totaal landbouwareaal in Vlaanderen, tegenover een Europees gemiddelde van 5,6% (Samborski en Van Bellegem, 2013).

Algemeen milieuprofiel van de landbouw

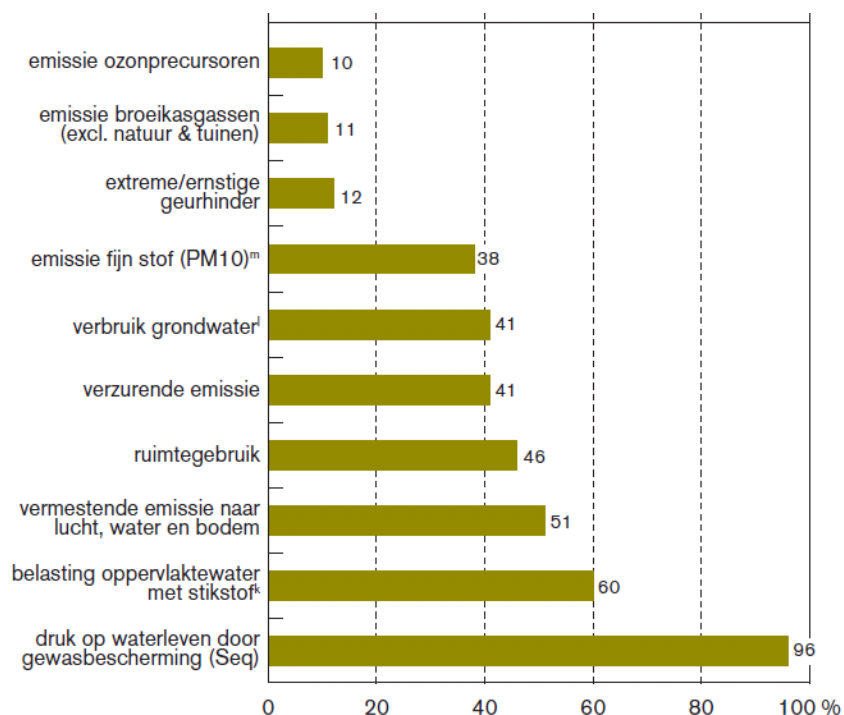
Onderstaand **milieuprofiel** toont per thema de bijdrage van de landbouwsector aan de evolutie van de milieudruk in Vlaanderen (10 grootste thematische bijdragen) (MIRA Indicatorrapport 2011).

Wat de **eco-efficiëntie** van de landbouw betreft, zijn op één na alle parameters gedaald t.o.v. het referentiejaar 2000, wat positief is. Maar deze daling vond slechts tot 2008 plaats; in 2009 en 2010 nam de milieudruk van de landbouw opnieuw toe, als gevolg van het relatief heropleven van de economische conjunctuur en de uitbreiding van de veestapel (mogelijk gemaakt door het koppelen van de bijkomende mestproductie aan mestverwerking).

De enige parameter die sinds 2000 niet is gedaald, is het energieverbruik, maar zoals gezegd is de forse stijging sinds 2008 vnl. te wijten aan de sterke uitbreiding van WKK's in de glastuinbouw. De hiermee gepaard

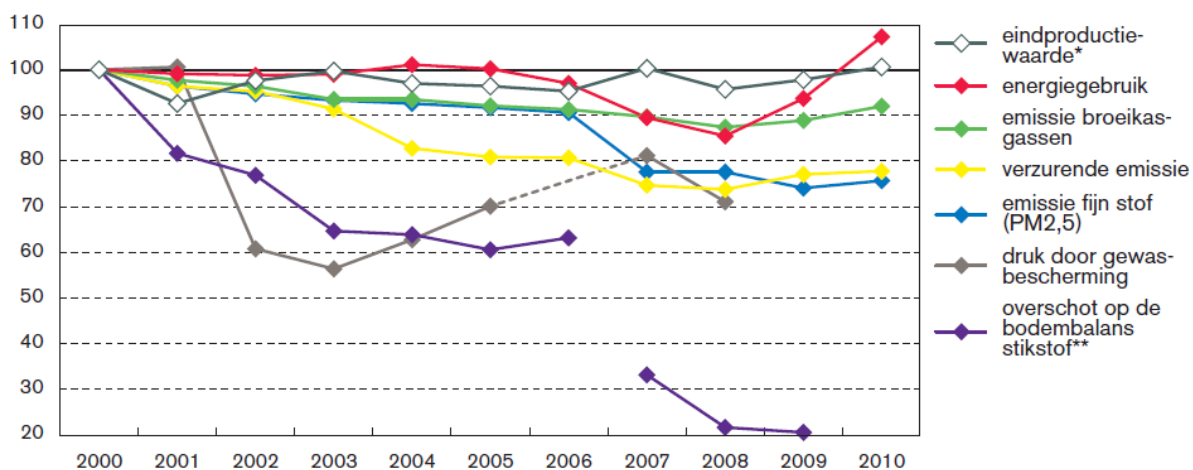
gaande elektriciteitsproductie vervangt niet-hernieuwbare productie in klassieke elektriciteitscentrales of kerncentrales.

aandeel landbouw in:

Milieuprofiel Vlaamse landbouw

index (2000=100)

* eindproductiewaarde in constante prijzen van 2005; ** vanaf 2007 nieuwe berekeningsmethode

Bron: MIRA op basis van AMS (LV), VMM, UGent

Eco-efficiëntie van de Vlaamse landbouw (bron: MIRA Indicatorrapport 2011)

5.2 Beoordeling van de relevantie en consistentie van het PDPO III-programma t.a.v. het Vlaams beleid inzake milieu en ruimtelijke ordening

Tabel 5-1 Relatie van de PDPO-maatregelen met het Milieubeleidsplan, het RSV en het Beleidsplan Ruimte

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en Groenboek Beleidsplan Ruimte (GBR)
Prioriteit 1: Bevordering van kennisoverdracht en innovatie in de landbouw		
Opleiding in de landbouw	Maatregel draagt indirect bij aan plandoelstellingen, afhankelijk van type opleiding	Maatregel draagt maximaal indirect bij aan bepaalde thema's van RSV en GBR
Demonstratieprojecten	Maatregel draagt indirect bij aan plandoelstelling, afhankelijk van type project	Maatregel draagt maximaal indirect bij aan bepaalde thema's van RSV en GBR
Operationele groepen	Geen relatie met MINA4	Geen relatie met RSV of GBR
Bedrijfsadviesdiensten	Maatregel draagt indirect bij aan plandoelstellingen, afhankelijk van type advies	Maatregel draagt maximaal indirect bij aan bepaalde thema's van RSV en GBR
Prioriteit 2: Versterking van het concurrentievermogen van de landbouw		
Vestigingssteun voor jonge landbouwers	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: vrijwaren buitengebied voor essentiële functies GBR: Levenskrachtig platteland
Investeringssteun voor landbouwers – generiek	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: vrijwaren buitengebied voor essentiële functies GBR: Levenskrachtig platteland
Projectsteun voor innovatie	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen, afhankelijk van type innovatie	Maatregel draagt maximaal indirect bij aan bepaalde thema's van RSV en GBR
Prioriteit 3: Verbetering van de organisatie van de voedselketen en het risicobeheer in de landbouw		
Investeringssteun i.f.v. voedselveiligheid	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: vrijwaren buitengebied voor essentiële functies GBR: Levenskrachtig platteland
Investeringssteun agrovoedingsector i.f.v. kwaliteit, voedselveiligheid en traceerbaarheid	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: geen GBR: Levenskrachtig platteland
Oprichting van producentengroeperingen	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt maximaal indirect bij aan bepaalde thema's van RSV en GBR
Risicobeheer in land- en tuinbouw	Geen relatie met MINA4	Geen relatie met RSV of GBR
Prioriteit 4: Herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen afhankelijk van landbouw en bosbouw		
Investeringssteun – niet-productieve investeringen i.f.v. landschap en ecologie	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: inbedden landbouw, natuur en bos; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en Groenboek Beleidsplan Ruimte (GBR)
Bebossing en herbebossing van landbouwgrond	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 1a vermindering gezondheidsimpact t.g.v. luchtverontreiniging • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 3a verbetering luchtkwaliteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: inbedden landbouw, natuur en bos; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied; buffering natuurfuncties GBR: Spons voor klimaatverandering; groen-blauwe dooradering garanderen
Ecologische bosfunctie	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: inbedden landbouw, natuur en bos; buffering natuurfuncties GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Inrichting Natura2000-gebieden Agromilieumaatregelen nultbemesting in Natura2000-gebieden	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: inbedden landbouw, natuur en bos; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied; buffering natuurfuncties GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Introductie van boslandbouw-systemen	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 1a vermindering gezondheidsimpact t.g.v. luchtverontreiniging • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 3a verbetering luchtkwaliteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: inbedden landbouw, natuur en bos GBR: Spons voor klimaat-verandering Groen-blauwe dooradering garanderen
Agromilieumaatregelen i.f.v. soortenbescherming	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: inbedden landbouw, natuur en bos; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied; buffering natuurfuncties GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Agromilieumaatregelen i.f.v. erosiebestrijding en buffering van waterlopen	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem • 7b erosiebestrijding	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: afstemming ruimtelijk en milieubeleid o.b.v. fysisch systeem GBR: Schokken opvangen

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en Groenboek Beleidsplan Ruimte (GBR)
Agromilieumaatregelen: aanleg/onderhoud KLE	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: inbedden landbouw, natuur en bos; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied; buffering natuurfuncties GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Agromilieumaatregelen i.f.v. gebiedsgerichte verbetering van de waterkwaliteit	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 4a/c verbetering oppervlaktewaterkwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Agromilieumaatregelen i.f.v. fosfaatuitmijning	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 4a/c verbetering oppervlaktewaterkwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied; buffering natuurfuncties GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Mechanische onkruidbestrijding	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 4a/c verbetering oppervlaktewaterkwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit in buitengebied GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Verwarring van insecten in de fruitteelt	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 4a/c verbetering oppervlaktewaterkwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Biologische landbouw – ha-premie	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 4a/c verbetering oppervlaktewaterkwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: inbedden landbouw, natuur en bos; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied GBR: Groen-blauwe dooradering garanderen
Genetische diversiteit (lokale dierenrassen)	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit	Geen relatie met RSV of GBR

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en Groenboek Beleidsplan Ruimte (GBR)
Prioriteit 5: Bevordering van efficiënt gebruik van hulpbronnen en omslag naar een koolstofarme economie		
Investeringssteun i.f.v. efficiënt gebruik van hulpbronnen	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 1a vermindering gezondheidsimpact t.g.v. luchtverontreiniging • 1b vermindering van milieuhinder (m.b. geurhinder van stallen) • 3a verbetering luchtkwaliteit • 4a/c verbetering oppervlaktewaterkwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5a vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar de lucht • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 6a verhoging eco-efficiëntie • 6b vermindering gebruik primaire grondstoffen • 6c vermindering energieconsumptie	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: (gebiedsgerichte) ruimtelijke kwaliteit buitengebied GBR: Levenskrachtig platteland Schokken opvangen Spons voor klimaat-verandering Ruimte bieden voor energietransitie
Investeringssteun agrovoedingsector i.f.v. efficiënter grondstoffengebruik	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 1a vermindering gezondheidsimpact t.g.v. luchtverontreiniging • 3a verbetering luchtkwaliteit • 4a/c verbetering oppervlaktewaterkwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5a vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar de lucht • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5d vermindering milieudruk t.g.v. afval • 6a verhoging eco-efficiëntie • 6b vermindering gebruik primaire grondstoffen • 6c vermindering energieconsumptie	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: (gebiedsgerichte) ruimtelijke kwaliteit buitengebied GBR: Levenskrachtig platteland Schokken opvangen Spons voor klimaat-verandering
Teelt van vlinderbloemigen als eiwitbron	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 3a verbetering luchtkwaliteit • 5a vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar de lucht	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: geen GBR: Spons voor klimaatverandering
Prioriteit 6: Bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling op het platteland		
Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit op het platteland	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2b verhoging beleving en toegankelijkheid natuur- en bosgebieden	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: ontwikkeling kernen in buitengebied; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit in buitengebied GBR: Levenskrachtig platteland
LEADER	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2b verhoging beleving en toegankelijkheid natuur- en bosgebieden	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: ontwikkeling kernen in buitengebied; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied GBR: Levenskrachtig platteland
Plattelandsontwikkeling door samenwerking (\ LEADER)	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: • 2b verhoging beleving en toegankelijkheid natuur- en bosgebieden	Maatregel draagt bij aan thema: RSV: ontwikkeling kernen in buitengebied; gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit buitengebied GBR: Levenskrachtig platteland

Gelet op de belangrijke milieuimpact van de landbouwsector (zie §5.1) is het evident én wenselijk dat heel wat maatregelen in het PDPO III passen binnen één of meerdere plandoelstellingen van het **Milieubeleidsplan 2011-2015**, in het bijzonder de plandoelstellingen gericht op:

- luchtkwaliteit en reductie van broeikasgasemissies >> maatregelen uit Prioriteit 5
- oppervlakte-, grondwater- en bodemkwaliteit >> maatregelen uit Prioriteit 4
- biodiversiteit >> maatregelen uit Prioriteit 4

Wat de relatie met het Groenboek **Beleidsplan Ruimte** betreft, speelt het PDPO-programma uiteraard vooral in op de thema's van de cluster "van een weerbarstige naar een veerkrachtige ruimte". De maatregelen i.f.v. de competitiviteit van de landbouw en de vitaliteit van het platteland sluiten aan bij thema "levenskrachtig platteland" van de cluster "verscheidenheid op mensenmaat". PDPO sluit logischerwijs niet aan op de thema's van de cluster "versterking van de metropolitane allure".

5.3 *Inschatting van de potentiële milieueffecten van het PDPO III-programma 2014-2020*

5.3.1 *Prioriteit 1: Bevordering van kennisoverdracht en innovatie in de landbouw*

Opleiding in de landbouw	
Deze maatregel behelst het stimuleren van de organisatie van opleidingen (cursussen, stages en korte vormingen) voor landbouwers. Erkende opleidingscentra kunnen een forfaitaire werkingskost gesubsidieerd krijgen voor administratie, huur van lokalen, aanschaf van materialen, verzekering, vergoeding voor de lesgevers,...	
Mens	Geen directe effecten. Een betere opleiding kan wel bijdragen aan een economisch succesvoller landbouwbedrijf, en behoud van tewerkstelling en extra toegevoegde waarde genereren.
Landschap	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van opleiding gericht op landschapsbeheer.
Fauna en flora	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van opleiding gericht op ecologisch beheer.
Bodem en grondwater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van opleiding gericht op bodemkwaliteit, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Oppervlaktewater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van opleiding gericht op duurzaam watergebruik, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van opleiding gericht op duurzaam energiegebruik, beperking van geurhinder,...

Demonstratieprojecten	
Erkende centra voor sensibilisering duurzame landbouw kunnen gesubsidieerd worden voor investeringsuitgaven, werkingskosten, personeelskosten en externe prestaties in functie van het opzetten van demonstratieprojecten inzake duurzame landbouw. Selectiecriteria zijn de omvang van het doelpubliek, het innovatiepotentieel/oplossend vermogen van het project, het verwacht sensibiliseringseffect, de technisch-wetenschappelijke basis, de verwachte kostprijs/resultaat-ratio,...	
Mens	Geen directe effecten. Implementatie van de gedemonstreerde technieken e.d. kan wel bijdragen aan een economisch succesvoller landbouwbedrijf, en behoud van tewerkstelling en extra toegevoegde waarde genereren.
Landschap	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van demonstratieprojecten gericht op landschapsbeheer.
Fauna en flora	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van demonstratieprojecten gericht op ecologisch beheer.
Bodem en grondwater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van demonstratieprojecten gericht op bodemkwaliteit, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Oppervlaktewater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van demonstratieprojecten gericht op duurzaam watergebruik, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...

Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van demonstratieprojecten gericht op duurzaam energiegebruik, beperking van geurhinder,...

Operationele groepen	
Land- en tuinbouwers kunnen zich samen met vertegenwoordigers uit de onderzoekssector verenigen in zgn. operationele groepen. Deze groepen kunnen gesubsidieerd worden voor investeringskosten, werkingskosten, personeelskosten en externe prestaties. Doel is het overbrengen van expertise inzake duurzame landbouw van de onderzoekssector op de land- en tuinbouwers. Selectiecriteria zijn het draagvlak vanuit de sector, het innovatiepotentieel, de expertise van de partners, de complementariteit met bestaande initiatieven,...	
Mens	Geen directe effecten. Samenwerking en kennisoverdracht tussen landbouwers kan wel bijdragen aan een economisch succesvoller landbouwbedrijf, en behoud van tewerkstelling en extra toegevoegde waarde genereren.
Landschap	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van kennisoverdracht gericht op landschapsbeheer.
Fauna en flora	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van kennisoverdracht gericht op ecologisch beheer.
Bodem en grondwater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van kennisoverdracht gericht op bodemkwaliteit, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Oppervlaktewater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van kennisoverdracht gericht op duurzaam watergebruik, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van kennisoverdracht gericht op duurzaam energiegebruik, beperking van geurhinder,...

Bedrijfsadviesdiensten	
Het doel van bedrijfsadviesdiensten is het ondersteunen van landbouwers, in het bijzonder jonge starters, in hun duurzame bedrijfsvoering, zowel op economisch als ecologisch gebied. Erkende bedrijfsadviesverleners kunnen gesubsidieerd worden voor hun werkings- en personeelskosten. Advies kan betrekking hebben op ondernemingsplan, bedrijfseconomische boekhouding, randvoorwaarden, vergroening en/of biodiversiteit – klimaat – water. De eerste twee adviestypes zijn enkel bestemd voor jonge starters.	
Mens	Geen directe effecten. Gepast bedrijfsadvies (ondernemingsplan, boekhouding,...) kan wel bijdragen aan een economisch succesvoller landbouwbedrijf, en behoud van tewerkstelling en extra toegevoegde waarde genereren.
Landschap	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van bedrijfsadvies gericht op landschapsbeheer.
Fauna en flora	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van bedrijfsadvies gericht op ecologisch beheer.
Bodem en grondwater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van bedrijfsadvies gericht op bodemkwaliteit, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Oppervlaktewater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van bedrijfsadvies gericht op duurzaam watergebruik, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van bedrijfsadvies gericht op duurzaam energiegebruik, beperking van geurhinder,...

5.3.2 Prioriteit 2: Versterking van het concurrentievermogen van de landbouw

Vestigingssteun voor jonge landbouwers
Doelstelling van deze maatregel is vakbekwame jonge landbouwers met financiële steun aanmoedigen om zich te vestigen op een landbouwbedrijf met toekomstperspectieven, en daardoor de omstandigheden creëren voor een aanpassing van de bedrijfsstructuur en de productiemethodes aan de evoluerende normen. De jonge landbouwers kunnen binnen 1 jaar na vestiging subsidies ontvangen voor de overname van de bedrijfsbekleding, aankoop van vee en voorraden, aankoop van bedrijfsgebouwen en hun uitrusting en/of (onder bepaalde voorwaarden) overname van aandelen.

Mens	Door het ondersteunen van jonge startende landbouwers wordt getracht de continuïteit en leefbaarheid van de landbouwsector in Vlaanderen te garanderen (positief effect inzake gebruikswaarde).
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Investeringssteun voor landbouwers – generieke steun (niet milieugerichte investeringen)	
Via financiële steun worden land- en tuinbouwers aangemoedigd om de interne structuur van hun bedrijf bijtijds aan te passen aan de snel veranderende omgevingsfactoren om concurrentieel te blijven. De maatregel is vooral gericht op bedrijven die actueel een geringe marktaandeel hebben, weinig marktgericht zijn, nood hebben aan diversificatie,...	
Onder “generieke steun” wordt hier verstaan investeringen die niet onder een andere prioriteit vallen:	
• investeringen in functie van het verhogen van het dierenwelzijn • investeringen in functie van het verhogen van de arbeidsveiligheid • investeringen gericht op diversificatie naar niet-landbouwactiviteiten (hoevetoerisme,...)	
Mens	De investeringssteun draagt bij aan economisch sterkere landbouwbedrijven, behoud van tewerkstelling en creatie van meer toegevoegde waarde. Dit geldt in het bijzonder voor investeringen gericht op diversificatie (hoevetoerisme,...). Investeringssteun gericht op arbeidsveiligheid hebben een positief effect op de volksgezondheid. De investeringen kunnen gepaard gaan met ruimte-inname.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Geen significante effecten (1)
Oppervlaktewater	Geen significante effecten (1)
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten (1)

(1) Investeringssteun die wel potentiële effecten heeft op bodem, water en/of lucht valt onder prioriteit 5

Projectsteun voor innovatie	
Dit is een nieuwe PDPO-maatregel, gericht om het (helpen) realiseren van innovaties die een positieve impact hebben op de landbouw- en agrovoedingssector. Op heden stopt de subsidiëring van innovatietrajecten vaak na het voortraject, en effectieve realisatie door de ondernemer wordt niet altijd ondersteund, o.a. omwille van limitatieve investeringslijsten waarin de innovatie (nog) niet is opgenomen. Subsidies kunnen toegekend worden voor onderzoekskosten en haalbaarheidsstudies, werkings- en personeelskosten, proefinstallaties, investeringskosten,..., in het bijzonder voor de “trekker” en/of begeleider van het innovatietraject.	
Mens	Geen directe effecten. Op termijn kunnen de ondersteunde innovaties wel de economische leefbaarheid van de landbouw in het algemeen versterken.
Landschap	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van innovaties gericht op landschapsbeheer.
Fauna en flora	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van innovaties gericht op ecologisch beheer.
Bodem en grondwater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van innovaties gericht op bodemkwaliteit, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Oppervlaktewater	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van innovaties gericht op duurzaam watergebruik, beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen,...
Geluid	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van innovaties gericht op beperking van geluidshinder
Lucht en klimaat	Geen directe effecten. Mogelijke positieve indirecte effecten van innovaties gericht op duurzaam energiegebruik, beperking van geurhinder,...

5.3.3 Prioriteit 3: Verbetering van de organisatie van de voedselketen en het risicobeheer in de landbouw

Investeringssteun voor landbouwers i.f.v. voedselveiligheid	
Specifiek onder deze prioriteit vallen investeringen gericht op het verhogen van de voedselveiligheid gerelateerd aan het respecteren van normen op dat vlak, en investeringen in kwaliteitsvolle bewaring van het geoogst product in afwachting van de verkoop.	
Mens	De investeringssteun draagt bij aan economisch sterkere landbouwbedrijven, behoud van tewerkstelling en creatie van meer toegevoegde waarde. Beter en veiliger voedsel heeft ook een positief effect op de volksgezondheid. De investeringen kunnen gepaard gaan met ruimte-inname.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Geen significante effecten (1)
Oppervlaktewater	Geen significante effecten (1)
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten (1)

(1) Investeringssteun die wel potentiële effecten heeft op bodem, water en/of lucht valt onder prioriteit 5

Investeringssteun voor de agrovoedingssector i.f.v. kwaliteit, voedselveiligheid en traceerbaarheid	
De algemene doelstellingen van de maatregel zijn: • De kwaliteit, de toegevoegde waarde en de voedselveiligheid van land- en tuinbouwproducten verhogen • De relatie en synergie tussen de landbouw- en de verwerkingssector versterken • Een directe en positieve impact hebben voor de landbouwer en de aangeleverde producten • In hoofdzaak betrekking hebben op de eerste fase van het verwerkingsproces en de kwaliteit van de grondstoffen (transport en aanlevering, kwaliteitscontrole,...). Daarnaast kan de agrovoedingssector ook meer generieke steun ontvangen van het Agentschap Ondernemen. (ecologiepremie, strategische investeringssteun). Onder deze prioriteit vallen investeringen gericht op de verhoging van de productkwaliteit, de voedselveiligheid, de traceerbaarheid en toegevoegde waarde van de verwerkte land- en tuinbouwproducten.	
Mens	De investeringssteun draagt bij aan economisch sterkere agrovoedingsbedrijven, creatie van tewerkstelling en meer toegevoegde waarde. Beter en veiliger voedsel heeft ook een positief effect op de volksgezondheid. De investeringen kunnen gepaard gaan met ruimte-inname.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Oprichting van producentengroepen	
Deze maatregel betreft oprichtingssteun voor groeperingen van producenten van bepaalde land- en tuinbouwproducten, om de positie van de producent in de keten te versterken. Groenten- en fruittelers worden uitgesloten omdat zij reeds aanspraak kunnen maken op steun onder Pijler 1, evenals tabaksproducenten. Producentengroepen met een duidelijk beleidsplan kunnen forfaitair gesubsidieerd worden om hun productie aan te passen aan de eisen van de markt, producten gezamenlijk op de markt te brengen, gezamenlijk marketing te voeren,...	
Mens	Geen directe effecten. Samenwerking tussen landbouwers kan wel bijdragen aan een economisch succesvoller landbouwbedrijf, en behoud van tewerkstelling en extra toegevoegde waarde genereren.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Risicobeheer in land- en tuinbouw	
Deze maatregel betreft een premiesubsidie voor landbouwers voor de aanschaf van verzekeringsproducten die ernstige schade aan landbouwteelten door ongunstige weersomstandigheden dekken. Door het stimuleren van private verzekering van landbouwers kunnen de overheidsuitgaven voor het publiek rampenfonds verminderen.	
Mens	Deze maatregel maakt enerzijds de landbouwbedrijven financieel minder kwetsbaar voor meteorologische calamiteiten, en kan anderzijds de maatschappij financieel ontlasten (minder overheidsuitgaven voor het rampenfonds).
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

5.3.4 Prioriteit 4: Herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen die afhankelijk zijn van landbouw en bosbouw

Investeringssteun voor landbouwers – niet-productieve investeringen i.f.v. landschap en ecologie	
Specifiek onder deze prioriteit vallen: - Niet-productieve investeringen in groenschermen, houtkanten, erosie maatregelen, tijdelijk waterbeheer,... - Investerings in onroerend erfgoed op landbouwbedrijven	
Mens	Deze maatregel kan bijdragen aan een verhoging van de belevingswaarde van het platteland. Anderzijds kan hij gepaard gaan met ruimte-inname ten koste van andere functies, waaronder “zuivere” landbouwvoering.
Landschap	Deze maatregel draagt bij aan het behoud en de versterking van de landschappelijke kwaliteit (houtkanten,...) en de erfgoedwaarde (investerings in onroerend erfgoed op landbouwbedrijven) van het platteland.
Fauna en flora	Houtkanten en andere kleine landschapselementen zijn zeer belangrijk als habitat en corridor voor fauna en flora, waardoor deze maatregel bijdraagt aan een verhoging van de biodiversiteit van het platteland.
Bodem en grondwater	Houtkanten e.d. kunnen bijdragen aan het beperken van bodemerrosie, indien ze op een geschikte locatie ingeplant worden (hellingafwaarts van erosiegevoelige percelen).
Oppervlaktewater	Houtkanten e.d. langs waterlopen kunnen bijdragen aan het verbeteren van de waterkwaliteit (verminderen instroom van bodemmateriaal en polluenten) en de structuurkwaliteit (oeververdediging) van waterlopen.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	In houtkanten e.d. wordt koolstof opgeslagen, waardoor deze maatregel een (zeer) bescheiden positieve bijdrage levert aan de klimaatproblematiek.

Bebossing en herbebossing van landbouwgrond	
Bebossing betreft het bebossen van landbouwgronden (minimaal 5 jaar in landbouwgebruik), herbebossing betreft het rooien en heraanplanten van bossen in functie van een hogere biodiversiteit (inheemse soorten, meer variatie in soorten, ...). Beide maatregelen dragen bij aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden en –soorten, evenals aan de klimaatsdoelstellingen (koolstofopslag). Er is een vergoeding voor de aanlegkosten, de beheerwerken in de eerste jaren en – bij bebossing van landbouwgrond – het inkomensverlies.	
Mens	Deze maatregel kan bijdragen aan een verhoging van de belevingswaarde van het platteland. Qua gebruikswaarde wordt de ene functie (landbouw) vervangen door een andere (bosbouw), die laag dynamischer is. Bebossing op voldoende grote schaal draagt bij aan de luchtkwaliteit en heeft dus een positief effect op de volksgezondheid.
Landschap	Of (her)bebossing een positief effect heeft op de landschappelijke kwaliteit van een gebied, hangt af van de wijze waarop ze uitgevoerd wordt. Indien de bebossing past in de creatie of het herstel van een zgn. mozaïeklandschap, met afwisseling van bossen, velden en kleine landschapselementen, zijn de effecten het meest positief, omdat dit soort landschap de hoogste perceptiewaarde heeft en het best past in de Vlaamse landschapshistorie.

Fauna en flora	Deze maatregelen zijn specifiek gericht op het verhogen van de biodiversiteit in Vlaanderen en het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-habitats en –soorten. Bossen (voor zover het niet om monoculturen gaat) hebben immers een hogere biodiversiteit dan landbouwgrond. De biodiversiteit verhoogt ook door het vervangen van ecologisch weinig waardevolle bossen door meer diverse en streekeigen bossen. Ook inzake biodiversiteit scoren mozaïeklandschappen het hoogst, dankzij hun grote diversiteit aan habitats op een kleine oppervlakte.
Bodem en grondwater	Bossen zijn veel minder gevoelig voor bodemerosie dan landbouwgronden (de boomwortels houden de bodem vast). Bebossing gaat per definitie gepaard met het wegvallen van landbouwactiviteiten die de kwaliteit van het grondwater kunnen aantasten (bemesting, pesticiden).
Oppervlaktewater	Bebossing gaat per definitie gepaard met het wegvallen van landbouwactiviteiten die de kwaliteit van het oppervlaktewater kunnen aantasten (bemesting, pesticiden). Tevens vormen bossen een belangrijk reservoir voor buffering en infiltratie van hemelwater, en dragen ze dus bij aan een vermindering van overstromingsrisico's.
Geluid	Het rooien en onderhouden van bossen kan gepaard gaan met tijdelijke geluidshinder (zagen,...).
Lucht en klimaat	Bossen slaan koolstof en pollutanten (b.v. fijn stof) uit de lucht op. Bebossing op voldoende grote schaal draagt dus zowel positief bij aan de klimaatproblematiek als aan de lokale luchtkwaliteit. In hoeverre herbebossing bijdraagt aan de klimaatproblematiek hangt af van wat met de gerooide bomen gebeurt. Indien het hout verwerkt wordt in meubilair e.d. is er een positief netto effect (dankzij de koolstofopslag van de nieuwe bomen), indien het (direct) als brandstof gebruikt wordt niet.

Ecologische bosfunctie	
De maatregel betreft investeringen ter verbetering van de veerkracht en de milieuwaarde van bosesystemen, en draagt bij aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen en in zekere mate aan de klimaatdoelstellingen (bijkomende koolstofopslag). Het betreft zowel reguliere onderhoudswerken als incidentele acties, zoals het eenmalig verwijderen van exoten uit het bos in kwestie.	
Mens	Geen significante effecten (een ecologisch onderhouden bos heeft niet per definitie een hogere gebruiks- of belevingswaarde dan een “slecht” onderhouden bos).
Landschap	Geen significante effecten (een ecologisch onderhouden bos heeft niet per definitie een hogere landschappelijke of perceptieve kwaliteit dan een “slecht” onderhouden bos).
Fauna en flora	Deze maatregelen zijn specifiek gericht op het verhogen van de biodiversiteit in Vlaanderen en het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-habitats en –soorten.
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Het onderhouden van bossen kan gepaard gaan met tijdelijke geluidshinder (zagen,...).
Lucht en klimaat	Door gepast onderhoud kan de groei van de bodem en daardoor de koolstofopslag gestimuleerd worden, waardoor deze maatregel een (zeer bescheiden) positieve bijdrage levert aan de klimaatproblematiek.

Inrichting van Natura2000-gebieden	
Via deze maatregel kunnen werken gefinancierd worden met als doel om Natura 2000-habitats en –soorten in de Natura 2000-gebieden en de gebieden met hoge natuurwaarde (VEN/IVON, groen-, park-, buffer- en bosgebied volgens bestemmingsplan, erkende natuurreservaten,...) in een gunstige toestand te brengen of te houden conform te (nog op te stellen) instandhoudingsdoelstellingen. De belangrijkste submaatregel betreft steun aan de natuurinrichtingsprojecten van de VLM. Daarnaast kunnen natuurlijke en private rechtspersonen steun ontvangen voor uitvoering van eenmalige inrichtingsmaatregelen i.k.v. de instandhoudingsdoelstellingen.	
Mens	Deze maatregel kan bijdragen aan een verhoging van de belevingswaarde van het platteland. Anderzijds kunnen de inrichtingsmaatregelen gepaard gaan met ruimte-inname ten koste van andere functies, waaronder “zuivere” landbouwvoering.
Landschap	De bijdrage van deze maatregel aan de landschappelijke kwaliteit hangt af van de aard van het inrichtingsproject. Indien het project leidt tot een zgn. mozaïeklandschap, met afwisseling van bossen, velden en kleine landschapselementen, zijn de effecten het meest positief, omdat dit soort landschap de hoogste perceptiewaarde heeft en het best past in de Vlaamse landschapshistorie.

Fauna en flora	Deze maatregel is specifiek gericht op het verhogen van de biodiversiteit in Vlaanderen en het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-habitats en –soorten. Ook inzake biodiversiteit scoren mozaïeklandschappen het hoogst, dankzij hun grote diversiteit aan habitats op een kleine oppervlakte.
Bodem en grondwater	In Natura 2000-gebieden gelden beperkingen op landbouwactiviteiten die de kwaliteit van het grondwater kunnen aantasten (bemesting, pesticiden). Tevens kan de erosie-gevoeligheid verlaagd worden door de afname van de oppervlakte “naakte” akkers die met deze inrichtingsprojecten gepaard gaat.
Oppervlaktewater	In Natura 2000-gebieden gelden beperkingen op landbouwactiviteiten die de kwaliteit van het oppervlaktewater kunnen aantasten (bemesting, pesticiden).
Geluid	De inrichtingswerkzaamheden kunnen gepaard gaan met tijdelijke geluidshinder.
Lucht en klimaat	De eventuele positieve bijdrage van deze maatregel aan de klimaatproblematiek hangt af van de aard van het inrichtingsproject (bijkomende oppervlakte bos,...).

Introductie van boslandbouwsystemen	
Landbouwers kunnen steun ontvangen voor het aanplanten van minstens drie rijen bomen op gras- of akkerland-percelen, die hun landbouwfunctie behouden, waardoor een gemengd land- en bosbouwperceel ontstaat. Doel is het verhogen van de biodiversiteit op landbouwpercelen en koolstofopslag. Deze vorm van landbouw komt actueel in Vlaanderen nog niet of nauwelijks voor.	
Mens	Deze maatregel kan bijdragen aan een verhoging van de belevingswaarde van het platteland, maar kan anderzijds leiden tot een lagere landbouwproductiviteit van de percelen in kwestie.
Landschap	Boslandbouwsystemen met gemengde landbouw- en bospercelen hebben niet echt historische “roots” in Vlaanderen, maar zijn eerder typisch voor het mediterrane gebied. Dit type landbouw scoort wel goed op perceptief vlak.
Fauna en flora	De bomenrijen op de landbouwpercelen verhogen de eco-connectiviteit van het landbouwgebied.
Bodem en grondwater	Door de aanwezigheid van bomen verlaagt de erosiegevoeligheid van de landbouwpercelen, op voorwaarde dat ze in de goede richting worden geplaatst (bomenrijen loodrecht op de helling).
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	In de aangeplante bomen wordt koolstof opgeslagen, waardoor deze maatregel een (zeer bescheiden) positieve bijdrage levert aan de klimaatproblematiek.

Agromilieumaatregelen i.f.v. soortenbescherming	
Deze acties hebben tot doel gunstige habitatcondities te scheppen voor soorten verbonden aan landbouwsystemen (weide- en akkervogels, hamsters, waardevolle graslanden,...), zodat de resterende populaties duurzaam kunnen overleven. Dit gebeurt via een lokaal gediversifieerd beheer van landbouwpercelen: • beperking van bemesting en bestrijdingsmiddelen • verbod op landbouwactiviteiten tijdens het broedseizoen (uitstellen van bemaaiing of beweiding) • uitstel van oogsten of onderwerken van het gewas (voedselbron voor akkervogels en hamsters) • aanleg van biologisch onderhouden grasstroken i.f.v. migratie en fouragering van dieren	
Mens	Beperking van bemesting e.d. en aanleg van grasstroken ten koste van akkerland kan leiden tot een lagere landbouwproductiviteit van de percelen in kwestie.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Deze maatregelen zijn specifiek gericht op het verhogen van de biodiversiteit in Vlaanderen. Meer bepaald worden via beheersmaatregelen gunstige habitatcondities geschapen voor soorten verbonden aan het landbouwsysteem (weide- en akkervogels, hamsters, waardevolle graslanden).
Bodem en grondwater	De beperkingen inzake bemesting en pesticiden die vervat zitten in de opgelegde beheersmaatregelen hebben een positief effect op de grondwaterkwaliteit.
Oppervlaktewater	De beperkingen inzake bemesting en pesticiden die vervat zitten in de opgelegde beheersmaatregelen hebben een positief effect op de waterkwaliteit van nabijgelegen waterlopen.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	In permanente grasstroken wordt koolstof opgeslagen, waardoor deze maatregelen een (zeer) bescheiden positieve bijdrage leveren aan de klimaatproblematiek.

Agromilieumaatregelen i.f.v. erosiebestrijding en buffering van waterlopen	
Door het voorzien van grasbufferstroken op erosiegevoelige percelen (erosiestrook) en/of langs waterlopen (bufferstrook) wordt afspoeling van waardevolle landbouwgrond verminderd/tegengehouden en/of inspoeling van bodemmateriaal in waterlopen tegengehouden. Door het toevoegen van biologisch beheer (zie hiervoor) aan deze laagdrempelige basismaatregelen kunnen deze stroken bijkomend bijdragen aan behoud en versterking van biodiversiteit. Ook het optrekken van erosiedammen bestaande uit strobalen wordt ondersteund.	
Mens	Aanleg van grasbufferstroken ten koste van akkerland kan leiden tot een lagere landbouwproductiviteit van de percelen in kwestie, maar dit wordt op langere termijn gecompenseerd door het behoud van vruchtbaar bodemmateriaal.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	De basisvarianten “erosiestrook” en “oeverstrook” hebben geen significante effecten inzake biodiversiteit. Dit is wel het geval indien ze “opgeladen” worden met bijkomende beheersvoorwaarden >> zie agromilieumaatregelen i.f.v. soortenbescherming
Bodem en grondwater	De acties “erosiestrook”, “erosiedam” en “strategisch grasland” zijn specifiek gericht op het beperken van bodemerosie. Ook de “oeverstroken” kunnen hieraan bijdragen voor zover ze hellingafwaarts van een erosiegevoelig perceel liggen.
Oppervlaktewater	De “oeverstroken” zijn specifiek gericht op het beperken van inspoeling van polluenten in de aanpalende waterloop, en hebben dus een positief effect op de oppervlakte-waterkwaliteit.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	In permanente grasstroken wordt koolstof opgeslagen, waardoor deze maatregelen een (zeer) bescheiden positieve bijdrage leveren aan de klimaatproblematiek.

Agromilieumaatregelen i.f.v. behoud van kleine landschapselementen (KLE)⁵	
Behoud en goed beheer van typische kleine landschapselementen (hagen, houtkanten, knotbomenrijen, poelen,...) draagt bij aan het in stand houden van het historisch landbouwlandschap en de lokale biodiversiteit (KLE's vormen belangrijke ecologische habitats en corridors). Het moet hierbij gaan om KLE's met inheemse soorten (geen exoten). De aanleg van hagen, houtkanten en poelen valt niet onder de agromilieumaatregelen, maar onder de maatregel “investeringssteun aan landbouwers voor niet-productieve investeringen” (zie hiervoor).	
Mens	Deze maatregel kan bijdragen aan het vrijwaren van de belevingswaarde van het platteland, maar gaat anderzijds gepaard met een (beperkte) ruimte-inname van productieve landbouwoppervlakte.
Landschap	Deze maatregel draagt bij aan het behoud en de versterking van de landschappelijke kwaliteit van het platteland.
Fauna en flora	Houtkanten en andere kleine landschapselementen zijn zeer belangrijk als habitat en corridor voor fauna en flora, waardoor deze maatregel bijdraagt aan het behoud van de biodiversiteit van het platteland.
Bodem en grondwater	Geen significante effecten (enkel behoud van bestaande KLE's)
Oppervlaktewater	Geen significante effecten (enkel behoud van bestaande KLE's)
Geluid	De onderhoudswerkzaamheden kunnen gepaard gaan met tijdelijke geluidshinder (zagen,...).
Lucht en klimaat	In houtkanten e.d. wordt koolstof opgeslagen, waardoor deze maatregelen een (zeer) bescheiden positieve bijdrage leveren aan de klimaatproblematiek.

Agromilieumaatregelen i.f.v. gebiedsgerichte verbetering van de waterkwaliteit	
Door opname in het teeltplan van een minimum percentage aan teelten met een laag risicoprofiel en een maximaal percentage aan teelten met een hoog risicoprofiel, wordt een gebiedsgerichte verbetering van de waterkwaliteit nagestreefd. Het risicoprofiel van een teelt hangt af van drie criteria: haar effect op waterkwaliteit (nutriënten-verlies), erosiegevoeligheid en aanvoer van organische stof. Er wordt een geïntegreerde aanpak van deze drie aspecten beoogd. De maatregel wordt toegepast in gebieden met een middelmatige waterkwaliteit (1 overschrijding per jaar) en het effect wordt nagegaan middels jaarlijkse nitraatresidumetingen.	
Mens	Geen significante effecten
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten

⁵ Onder deze maatregel valt enkel onderhoud van bestaande KLE's. Aanleg van nieuwe KLE's valt onder de maatregel investeringssteun – niet-productieve investeringen i.f.v. landschap en ecologie

Bodem en grondwater	Door het opleggen van een minimum areaal teelten met laag risico en een maximum areaal teelten met hoog risico op nutriëntenverlies, erosie en verlies van organische stof, heeft de maatregel een positief effect op vlak van grondwaterkwaliteit en erosie-gevoeligheid. Het effect op grondwater wordt jaarlijks gemeten d.m.v. een nitraat-residumeting.
Oppervlaktewater	De verbetering van de grondwaterkwaliteit (in het bijzonder de verlaging van het nitraatresidu) draagt met enige vertraging ook bij aan de verbetering van de waterkwaliteit in de nabije waterlopen.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Agromilieumaatregelen i.f.v. fosfaatuitmijning	
Via zgn. fosfaatuitmijning worden landbouwgronden gelegen in Natura 2000-gebied voorbereid op omzetting naar specifieke natuurlijke habitats in functie van de instandhoudingsdoelstellingen. Fosfaatuitmijning houdt in dat gedurende een aantal jaar gras, klaver, boekweit e.d. verbouwd worden op landbouwpercelen, zijnde teelten die het P-gehalte in de bodem doen dalen, en de bodem daardoor geschikt(er) maken voor natuurlijke vegetatie.	
Mens	Geen significante effecten
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten tijdens de looptijd van de maatregel, maar wel op lange termijn, aangezien beoogd wordt om het P-gehalte in de bodem dusdanig te verlagen dat het perceel meer geschikt wordt voor natuurontwikkeling i.k.v. de instandhoudingsdoelstellingen.
Bodem en grondwater	Door de relatieve beperking op bemesting en de N-fixatiecapaciteit van de geteelde gewassen (klaver,...) heeft de maatregel een (beperkt) positief effect op de grondwaterkwaliteit.
Oppervlaktewater	Door de relatieve beperking op bemesting en de N-fixatiecapaciteit van de geteelde gewassen (klaver,...) heeft de maatregel een (beperkt) indirect positief effect op de oppervlaktewaterkwaliteit.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Agromilieumaatregelen i.f.v. verminderde bemesting op akker- en grasland (100% reductie)	
Op gronden gelegen in of rond Natura2000 gebieden mag geen enkele vorm van bemesting toegepast worden op akker- of grasland, om zodoende geschikte abiotische condities te creëren met het oog op de Natura2000 instandhoudingsdoelstellingen.	
Mens	Geen significante effecten
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Het opgelegd bemestingsverbod op akker- en grasland in en rond Natura2000-gebied zorgt voor een afname van het stikstof- en fosforgehalte in de bodem, waardoor gunstiger abiotische condities gecreëerd worden voor de ontwikkeling van vegetaties die bijdragen aan de instandhoudingsdoelstellingen van het betreffend gebied.
Bodem en grondwater	Het opgelegd bemestingsverbod heeft een positief effect op de grondwaterkwaliteit in en rond Natura2000-gebied.
Oppervlaktewater	Het opgelegd bemestingsverbod heeft een positief effect op de waterkwaliteit van de waterlopen in en rond Natura2000-gebied.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Mechanische onkruidbestrijding	
Landbouwers kunnen financiële steun krijgen voor meerkosten en minderopbrengst van mechanische onkruidbestrijding, ter vervanging van gebruik van herbiciden en pesticiden, om aldus de uitspoeling van dergelijke stoffen naar het grond- en oppervlaktewater te verminderen.	
Mens	Vermindering van herbiciden- en pesticidengebruik kan een bescheiden positief effect hebben op de gezondheid van omwonenden.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	De verbetering van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit kan een positief effect hebben op de biodiversiteit in de omgeving.
Bodem en grondwater	Mechanische onkruidbestrijding verlaagt het gebruik van pesticiden, waardoor minder polluenten in het grondwater terecht komen.

Oppervlaktewater	Mechanische onkruidbestrijding verlaagt het gebruik van pesticiden, waardoor minder polluenten in het oppervlaktewater terecht komen.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Verwarring van insecten in de fruitteelt	
De verwarringstechniek houdt in dat feromonen worden verspreid in de klein- en pitfruitpercelen die bepaalde mannelijke insecten (vnl. fruitmot en bladroller) in de war brengen zodat ze de vrouwtjes niet kunnen localiseren en er geen bevruchting kan plaatsvinden, en dus ook geen schade van rupsen aan het fruit. Hiermee kan het gebruik van pesticiden als gewasbeschermingsmiddel verminderd worden.	
Mens	Vermindering van pesticidengebruik kan een bescheiden positief effect hebben op de gezondheid van omwonenden.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	De verbetering van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit kan een positief effect hebben op de biodiversiteit in de omgeving.
Bodem en grondwater	Het gebruik van de verwarringstechniek verlaagt het gebruik van pesticiden in de fruitteelt, waardoor minder polluenten in het grondwater terecht komen.
Oppervlaktewater	Het gebruik van de verwarringstechniek verlaagt het gebruik van pesticiden in de fruitteelt, waardoor minder polluenten in het oppervlaktewater terecht komen.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Biologische landbouw – ha-premie	
Landbouwers die willen overschakelen op biologische teelten op bepaalde percelen van hun bedrijf, kunnen gedurende maximaal 5 jaar een forfaitair steunbedrag per ha ontvangen voor de betreffende percelen om de meerkosten (vnl. meer manueel werk) en minderopbrengsten te compenseren. Deze PDPO-maatregel vormt één (klein) onderdeel van een veel ruimer steunpakket voor biologische landbouw.	
Mens	Vermindering van herbiciden- en pesticidengebruik kan een bescheiden positief effect hebben op de gezondheid van omwonenden.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	De verbetering van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit door minder bemesting en pesticidengebruik kan een positief effect hebben op de biodiversiteit in de omgeving.
Bodem en grondwater	Biologische landbouw gaat gepaard met minder (kunst)meststoffen- en pesticidengebruik, hetgeen een positief effect heeft op de grondwaterkwaliteit.
Oppervlaktewater	Biologische landbouw gaat gepaard met minder (kunst)meststoffen- en pesticidengebruik, hetgeen een positief effect heeft op de grondwaterkwaliteit.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Genetische diversiteit	
Veehouders worden financieel gestimuleerd om hun bestaande kuddes met lokale rassen van landbouwdieren te behouden. Het gaat om inheemse runder- en schapenrassen die met uitsterven bedreigd zijn omdat ze niet concurrentieel zijn met meer productieve rassen qua vlees- of melkproductie. Doel is om de genetische diversiteit op het platteland en een levende genenbank te behouden.	
Mens	Geen significante effecten
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Het behoud van de genetische diversiteit binnen het Vlaams runder- en schapenbestand door het ondersteunen van de teelt van oude inheemse rassen, draagt bij aan de algemene biodiversiteit op het platteland.
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

5.3.5 Prioriteit 5: Bevordering van efficiënt gebruik van hulpbronnen en omslag naar een koolstofarme economie

Investeringssteun voor landbouwers i.f.v. efficiënt gebruik van hulpbronnen	
Specifiek onder deze prioriteit vallen: • Investerings met een aantoonbaar effect inzake efficiënt watergebruik (opslag, hergebruik, zuivering,... van oppervlakte- en hemelwater), met uitsluiting van aanwending van diep grondwater • Investerings in peilgestuurde drainage • Investerings met een aantoonbaar effect inzake efficiënt energiegebruik (schermen, warmtebuffer, warmteopslag, isolatie,...) • Investerings gericht op de productie en het gebruik van hernieuwbare energie die volledig verbruikt wordt op het bedrijf, met uitsluiting van warmtekrachtkoppeling (WKK) en zonnecellen⁶ • Investerings met een aantoonbaar effect inzake vermindering van emissies (ammoniak, geur, stof), inclusief bovenwettelijke mestopslag, be- en verwerking	
Mens	Deze investeringen zijn gericht op het verminderen van het verbruik van energie, water en andere grondstoffen en de daaraan gekoppelde kosten, waardoor er op termijn een positief effect is op de economische leefbaarheid van de landbouwbedrijven. Bepaalde investeringen in de productie van hernieuwbare energie kunnen extra inkomsten opleveren, omdat het surplus aan elektriciteit dat niet verbruikt wordt op het bedrijf kan verkocht worden. Een WKK-installatie zal b.v. vrijwel steeds een elektriciteits surplus opleveren vanwege de discrepantie tussen de warmte- en elektriciteitsbehoefte van een tuinbouwbedrijf. Omdat het niet de bedoeling is om met het PDPO de landbouw als pure elektriciteitsproducent te subsidiëren, wordt de steun op dit vlak beperkt en wordt voor WKK's geen investeringssteun meer toegekend, tenzij de geproduceerde elektriciteit op jaarbasis volledig op het eigen bedrijf wordt verbruikt (op jaarbasis mag er dus geen aanzienlijke surplus zijn, maar in piekperiodes kan dit uiteraard niet vermeden worden). Ook zonnepanelen worden in PDPO III niet langer ondersteund, omdat hun terugverdientijd voldoende kort is, zodat het bedrijf de installatiekosten in principe zelf moet kunnen dragen. Investerings gericht op de vermindering van luchtmissies (emissiearme stallen, isolatie,...) hebben een positief effect inzake lokale luchtkwaliteit en geurhinder, en daardoor op de volksgezondheid. Bepaalde investeringen, b.v. waterbekkens, kunnen gepaard gaan met ruimte-inname ten koste van andere functies, waaronder "zuivere" landbouwvoering.
Landschap	Bepaalde investeringen kunnen een negatieve visuele impact hebben op hun omgeving, waarbij visuele afscherming en landschappelijke inpassing wenselijk is.
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Investerings gericht op efficiënt watergebruik (opslag, hergebruik en zuivering van (hemel)water) leiden tot een vermindering van het verbruik van grondwater en dus tot minder aantasting van het grondwatersysteem. Peilgestuurde drainage biedt de landbouwer de mogelijkheid om op perceelsniveau het waterpeil zelf te regelen in functie van het groeiseizoen en water langer vast te houden, zowel in functie van droge periodes als bij neerslagpieken (buffering), waardoor de waterhuishouding minder beïnvloed wordt dan bij klassieke buisdrainage.
Oppervlaktewater	Investerings gericht op efficiënt watergebruik (opslag, hergebruik en zuivering van (hemel)water) leiden tot een vermindering van het verbruik van oppervlaktewater.
Geluid	Geen significante effecten

⁶ Aangezien de tuinbouwbedrijven met een WKK doorgaans veel meer warmte- dan elektriciteitsbehoefte hebben, kan de restelektriciteit verkocht worden aan het net. Vanwege deze vrijwel zekere bijkomende inkomsten verbiedt de EC PDPO-steun aan WKK's. De terugverdienperiode van zonnecellen is dusdanig kort dat (bijkomende) steun vanuit PDPO evenmin nodig wordt geacht.

Lucht en klimaat	Investerings gericht op efficiënter energiegebruik (isolatie, warmteopslag,...) zorgen voor minder verbruik van fossiele brandstoffen, en daardoor tot minder emissies van CO₂ en andere pollutanten, zowel op het landbouwbedrijf zelf (verwarmingsinstallatie) als bij de (klassieke) elektriciteitscentrales die de elektriciteit leveren die door het bedrijf verbruikt wordt. Daardoor dragen deze investeringen bij aan een verbetering van de lokale luchtkwaliteit en (in beperkte mate) aan de globale klimaatproblematiek. Hetzelfde geldt voor hernieuwbare energie geproduceerd op de landbouwbedrijven, die energie afkomstig uit fossiele brandstoffen vervangt. Omdat WKK's en zonnepanelen, de belangrijkste bronnen van hernieuwbare energie in de land- en tuinbouwsector, niet meer of slechts onder strikte voorwaarden ondersteund worden vanuit PDPO III, zal dit effect normaliter marginaal zijn. Emissiearme stallen zorgen voor een reductie van geurhinder en van de emissie van de broeikasgassen N₂O (lachgas) en CH₄ (methaan), die via hun uitwerpselen door de dieren worden uitgestoten.
------------------	--

Investeringssteun voor de agrovoedingsector i.f.v. efficiënter grondstoffengebruik (beperking en hervalisatie van afval en restfracties)	
Onder deze prioriteit vallen investeringen gericht op het beperken en (her)valoriseren van afval en restfracties.	
Mens	Door een beperking en (her)valorisatie van hun afval en restfracties kunnen de agrovoedingsbedrijven kosten besparen, wat hun economische leefbaarheid ten goede komt.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Door de beperking van de afvalstromen van de agrovoedingsbedrijven vermindert het risico op (accidentele) verspreiding van pollutanten in de bodem en het grondwater.
Oppervlaktewater	Door de beperking van de afvalstromen van de agrovoedingsbedrijven vermindert de belasting van het rioleringsstelsel en van de zuiveringscapaciteit van de RWZI's, en vermindert het risico op (accidentele) verspreiding van pollutanten naar het oppervlaktewater.
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Door de (her)valorisatie van afval en restfracties verlaagt het globaal grondstoffengebruik van de agrovoedingsector, wat indirect leidt tot minder emissies bij de ontginning en verwerking van deze grondstoffen.

Teelt van vlinderbloemigen als eiwitbron	
Deze maatregel heeft tot doel om de ruwvoerwinning van de Vlaamse landbouwbedrijven te diversifiëren (nu vnl. maïs) en de eigen eiwitproductie te stimuleren om de afhankelijkheid van soja-import te verlagen. De teelten waarvan steun kan verkregen worden zijn witte en rode klaver en luzerne (al dan niet in combinatie met gras), erwten en veldbonen (variëteiten enkel geschikt voor veevoeder).	
Mens	De maatregel heeft tot doel om de Vlaamse landbouwers, via het zelf produceren van eiwitten, voor hun veevoeder minder afhankelijk te maken van geïmporteerde eiwitbronnen (b.v. soja uit Brazilië of de VS). Maar de oppervlakte vlinderbloemigen neemt uiteraard de plaats in van andere teelten (b.v. maïs). Wat het netto effect is op de economische leefbaarheid van de landbouwbedrijven is derhalve onzeker.
Landschap	Geen significante effecten
Fauna en flora	Geen significante effecten
Bodem en grondwater	Vlinderbloemigen (klaver, luzerne, bonen, erwten) hebben de capaciteit om N uit de bodem te fixeren, en kunnen daardoor bijdragen aan een verlaging van het nitraat-residu en een verbetering van de bodemkwaliteit.
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	De verminderde import van soja e.d. kan een (zeer bescheiden) positief effect hebben inzake broeikasgassen, zowel afkomstig van het lange afstandstransport als van het rooien van bossen om plaats te maken voor sojaplantages.

5.3.6 Prioriteit 6: Bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling op het platteland

Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit op het platteland	
Via steun aan kleinschalige infrastructuurprojecten (renovatie van dorpshuizen, restauratie van beeldbepalende landschapselementen, inrichten van educatieve centra, herstel van landelijke wegen, aanleg van paden voor zacht verkeer, plaatsen van infoborden en zitbanken,...) wordt de sociale en economische ontwikkeling van het platteland nagestreefd.	
Mens	Door het ondersteunen van kleinschalige infrastructuurwerken wordt een bijdrage geleverd aan het versterken van de sociale en economische leefbaarheid van het Vlaams platteland (directe en indirecte tewerkstelling, voorzieningen, recreatie). Bepaalde werken dragen ook bij aan een verhoging van de belevingswaarde van het platteland (wandelen- en fietspaden, educatieve centra, zitbanken,...).
Landschap	Bepaalde infrastructuurwerken kunnen bijdragen het behoud en de versterking van de landschappelijke kwaliteit en erfgoedwaarde van het platteland (renovatie van kleine beeldbepalende elementen, herstel van buurtwegen,...).
Fauna en flora	Deze ingrepen kunnen zowel positieve effecten op biodiversiteit hebben (ecologische landinrichting) als negatieve (meer verstoring van fauna door toenemende recreatie).
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

LEADER	
LEADER heeft tot doel om in specifiek afgebakende plattellandsgebieden (zgn. LEADER-gebieden) actoren ertoe aan te zetten en te helpen na te denken over het potentieel van hun gebied in een langere termijnperspectief. Dit gebeurt via zgn. Plaatselijke Groepen met vertegenwoordiging van gemeenten, economische en sociale partners, verenigingen,... Steun wordt toegekend aan het ontwikkelen van kwalitatief hoogstaande lokale ontwikkelingsstrategieën, aan de uitvoering van deze strategieën, o.a. via kleinschalige infrastructuurprojecten (zie hiervoor), aan de werking van de Plaatselijke Groepen, en aan samenwerkingsprojecten tussen LEADER-gebieden en andere gebieden/actoren.	
Mens	Door het opzetten van samenwerkingsverbanden en het uitvoeren van concrete projecten wordt een bijdrage geleverd aan het versterken van de sociale en economische leefbaarheid van het Vlaams platteland (directe en indirecte tewerkstelling, voorzieningen, recreatie). Bepaalde projecten dragen ook bij aan een verhoging van de belevingswaarde van het platteland (wandelen- en fietspaden, educatieve centra, zitbanken,...).
Landschap	Bepaalde projecten kunnen bijdragen het behoud en de versterking van de landschappelijke kwaliteit en erfgoedwaarde van het platteland (renovatie van kleine beeldbepalende elementen, herstel van buurtwegen,...).
Fauna en flora	Projecten kunnen zowel positieve effecten op biodiversiteit hebben (ecologische landinrichting) als negatieve (meer verstoring van fauna door toenemende recreatie).
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

Plattellandsontwikkeling door samenwerking (buiten LEADER)	
Deze maatregel betreft gelijkaardige samenwerkingsprojecten als onder LEADER, maar dan buiten LEADER-gebieden.	
Mens	Door het opzetten van samenwerkingsverbanden en het uitvoeren van concrete projecten wordt een bijdrage geleverd aan het versterken van de sociale en economische leefbaarheid van het Vlaams platteland (directe en indirecte tewerkstelling, voorzieningen, recreatie). Bepaalde projecten dragen ook bij aan een verhoging van de belevingswaarde van het platteland (wandelen- en fietspaden, educatieve centra, zitbanken,...).
Landschap	Bepaalde projecten kunnen bijdragen het behoud en de versterking van de landschappelijke kwaliteit en erfgoedwaarde van het platteland (renovatie van kleine beeldbepalende elementen, herstel van buurtwegen,...).

Fauna en flora	Projecten kunnen zowel positieve effecten op biodiversiteit hebben (ecologische landinrichting) als negatieve (meer verstoring van fauna door toenemende recreatie).
Bodem en grondwater	Geen significante effecten
Oppervlaktewater	Geen significante effecten
Geluid	Geen significante effecten
Lucht en klimaat	Geen significante effecten

5.4 Concretisering milieubeoordeling o.b.v. mid term evaluatie PDPO II (2007-2013)

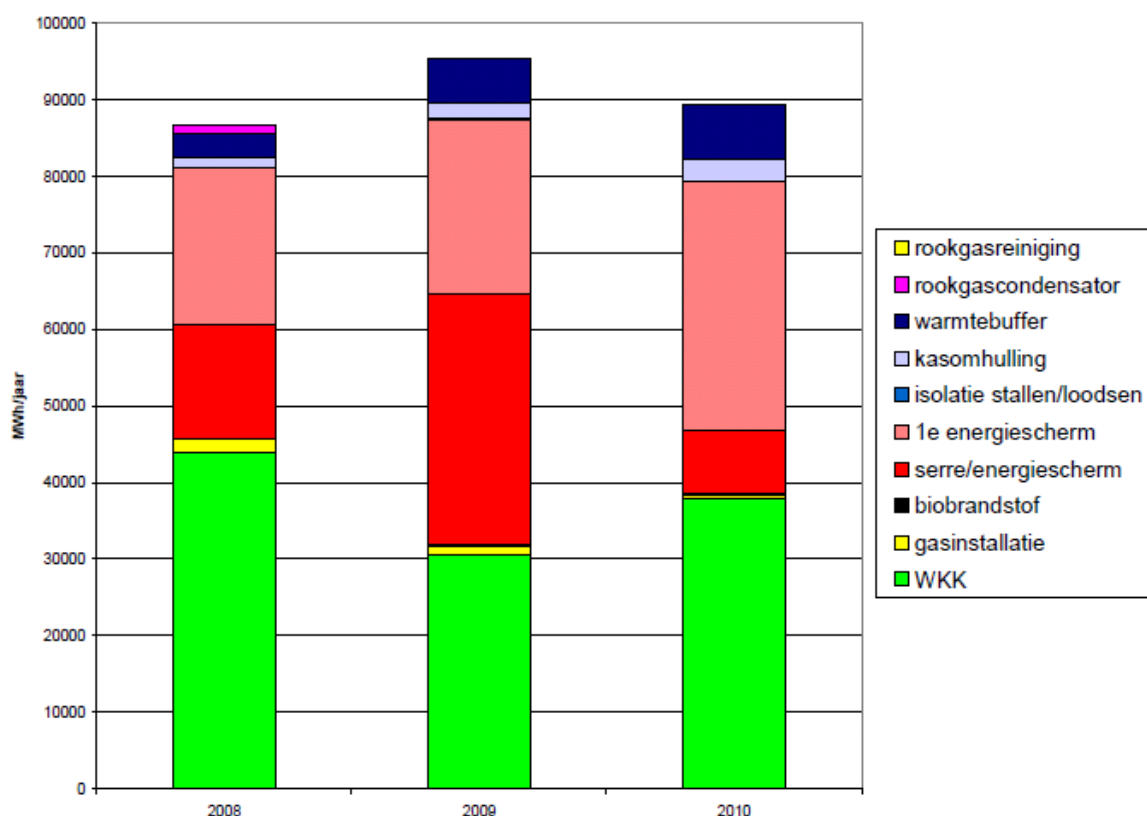
Bovenstaande effectbeoordeling gebeurt “ex ante”, dus vooraleer er zicht op de concrete omvang en locatie van de inzet van de verschillende PDPO III-maatregelen, en is daardoor indicatief, kwalitatief en voorwaardelijk van aard. Op basis van de ervaring opgedaan tijdens de vorige planperiodes van het PDPO en de grote continuïteit tussen het voorgaand en het nieuw programma, is het niettemin mogelijk om deze effectbeoordeling enigszins te kwantificeren.

Meer bepaald werd in de mid term evaluatie van het PDPO II-programma⁷ getracht om de milieueffecten van dit programma over de periode 2007-2010 in de mate van het mogelijke te kwantificeren. Daarbij konden voor volgende parameters de effecten gekwantificeerd worden, waaruit blijkt dat het PDPO II-programma een significante bijdrage kon en kan leveren aan de verbetering van de milieukwaliteit in Vlaanderen (zie ook grafieken):

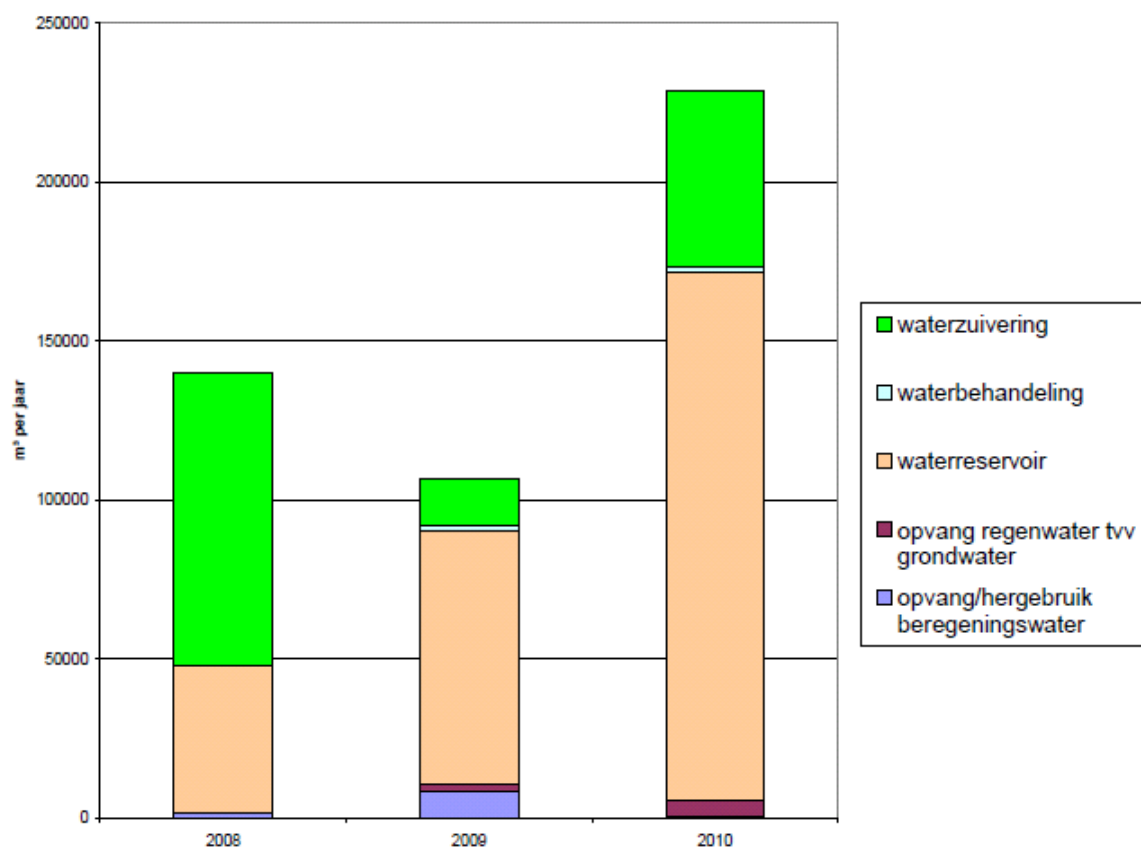
- Vermeden energieverbruik door investeringen op landbouwbedrijven (2007-medio 2010): ca. 7,5% van het totaal energieverbruik van de land- en tuinbouwsector. De belangrijkste bijdrage wordt daarbij geleverd door de WKK's – waarvan de subsidievoorwaarden onder PDPO III aanzienlijk verstrengd zijn t.o.v. PDPO II – en de energieschermen (serre-isolatie).
- Vermeden waterverbruik door investeringen op landbouwbedrijven (2007-medio 2010): ca. 1,5% van het totaal waterverbruik van de land- en tuinbouwsector, waarvan ca. 2/3 geleverd door opvang van hemelwater en ca. 1/3 door zuivering van afvalwater.
- Vermeden ammoniakemissies door investeringen op landbouwbedrijven, m.b. de bouw van emissiearme varkens- en kippenstallen (2007-medio 2010): ca. 1,6% van de totale ammoniakemissie van de land- en tuinbouwsector. Dat dit percentage nog zo laag ligt, is het gevolg van het feit dat tot op heden geen emissiearme stallen bestaan voor runderen (de belangrijkste ammoniakemittoren).
- Vermeden broeikasgasemissies door investeringen op landbouwbedrijven (2007-medio 2010): ca. 5,6% van de totale broeikasgasemissies van de land- en tuinbouwsector. De belangrijkste bijdrage wordt daarbij geleverd door de WKK's en de emissiearme stallen. Zonnepanelen leveren slechts een marginale bijdrage op dit vlak. Zowel WKK's als zonnepanelen worden in PDPO III niet meer of onder sterk beperkende voorwaarden gesubsidieerd.
- Productie van hernieuwbare energie door investeringen op landbouwbedrijven (2007-medio 2010): ca. 0,65% van het totaal energieverbruik van de land- en tuinbouwsector. Het overgrote deel hiervan wordt geleverd door WKK's en gewone verwarmingsinstallaties op biobrandstof. Zonnepanelen vertegenwoordigen slechts ca. 1/5 van de hernieuwbare energieproductie gesteund door PDPO II.
- Vermeden bodemverlies door erosie door agromilieumaatregelen (in ruime zin): in 2009 ca. 6,8% van het totaal theoretisch bodemverlies op landbouwgrond in Vlaanderen. De belangrijkste bijdrage hieraan werd in 2009 door de grasbufferstroken. Voordien leverde groenbedekking de grootste bijdrage, maar deze maatregel was onder PDPO II reeds uitdovend en wordt in PDPO III niet hernomen, omdat dit beschouwd wordt als goede landbouwpraktijk.

⁷ Idea Consult i.s.m. UGent, Soresma en VUB, Mid term evaluatie van het Vlaams Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013, november 2010

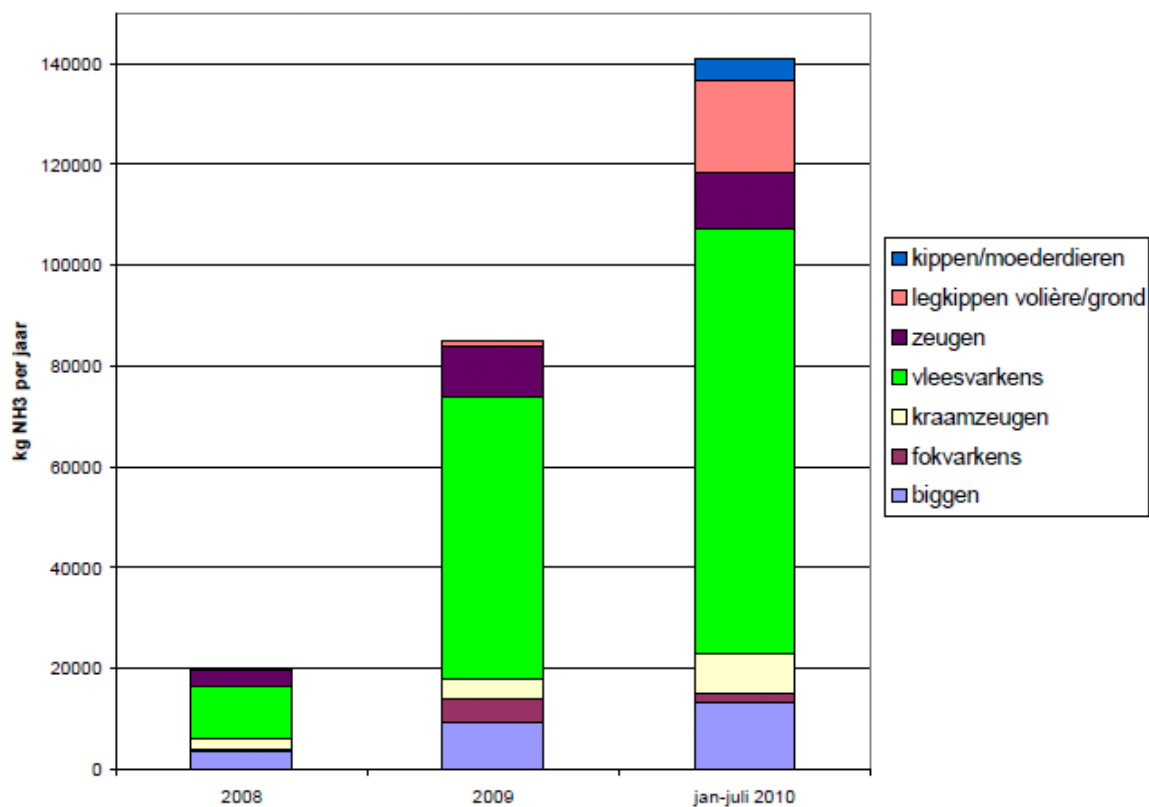
- Vermeden stikstofinput uit dierlijke mest door agromilieumaatregelen (in ruimte zin): in 2009 ca. 3,3% van de totale dierlijke stikstofinput op landbouwgrond in Vlaanderen. Omdat het pakket agromilieumaatregelen in PDPO III volledig herzien is (zie §2.2.7), kunnen de bijdrages van de verschillende maatregelen moeilijk vergeleken worden. De toenmalige “BO Water”, die in 2009 de grootste bijdrage leverde, is qua uitvoeringsmodaliteiten niet meer vergelijkbaar met de nieuwe agromilieumaatregel “gebiedsgerichte verbetering van de waterkwaliteit”. Opvallend is de hoge bijdrage van de teelt van vlinderbloemigen, wat te danken is aan de N-fixatiecapaciteit van deze teelten. Tot 2008 kwam ook hier de grootste bijdrage van uitdovende maatregel groenbedekking.

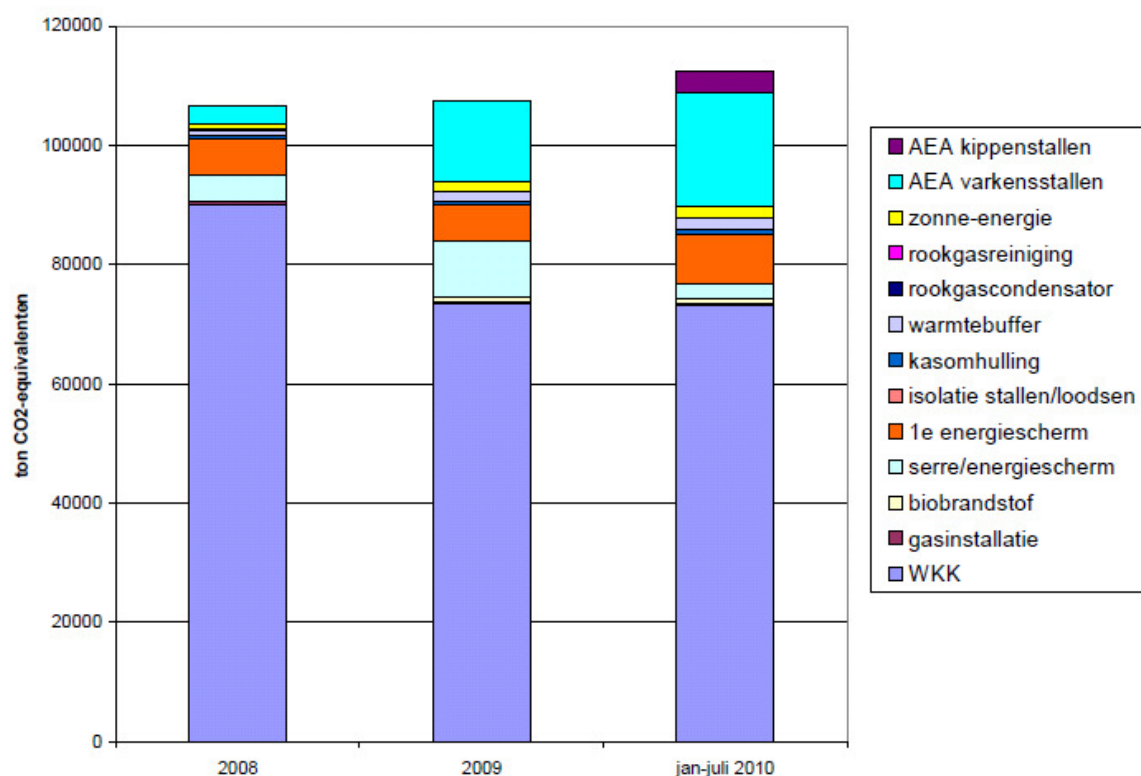
Figuur 1 Vermeden energieverbruik dankzij PDPO II (2008-2010)

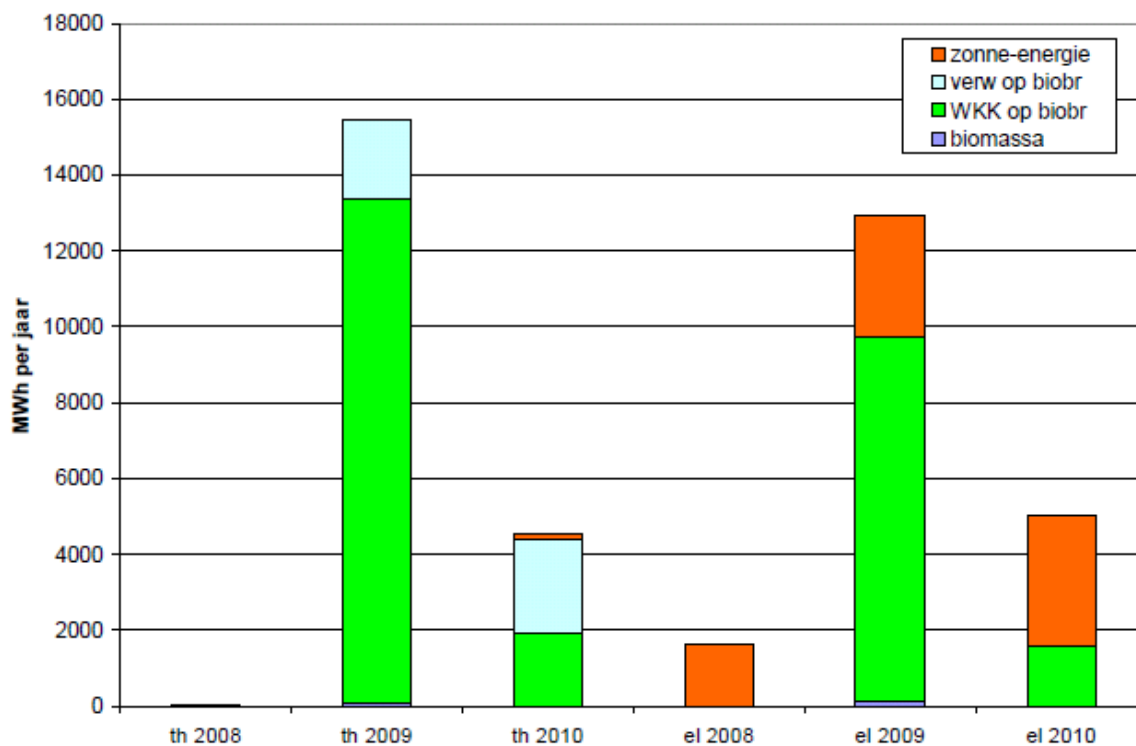
Figuur 2 Vermeden waterverbruik dankzij PDPO II (2008-2010)

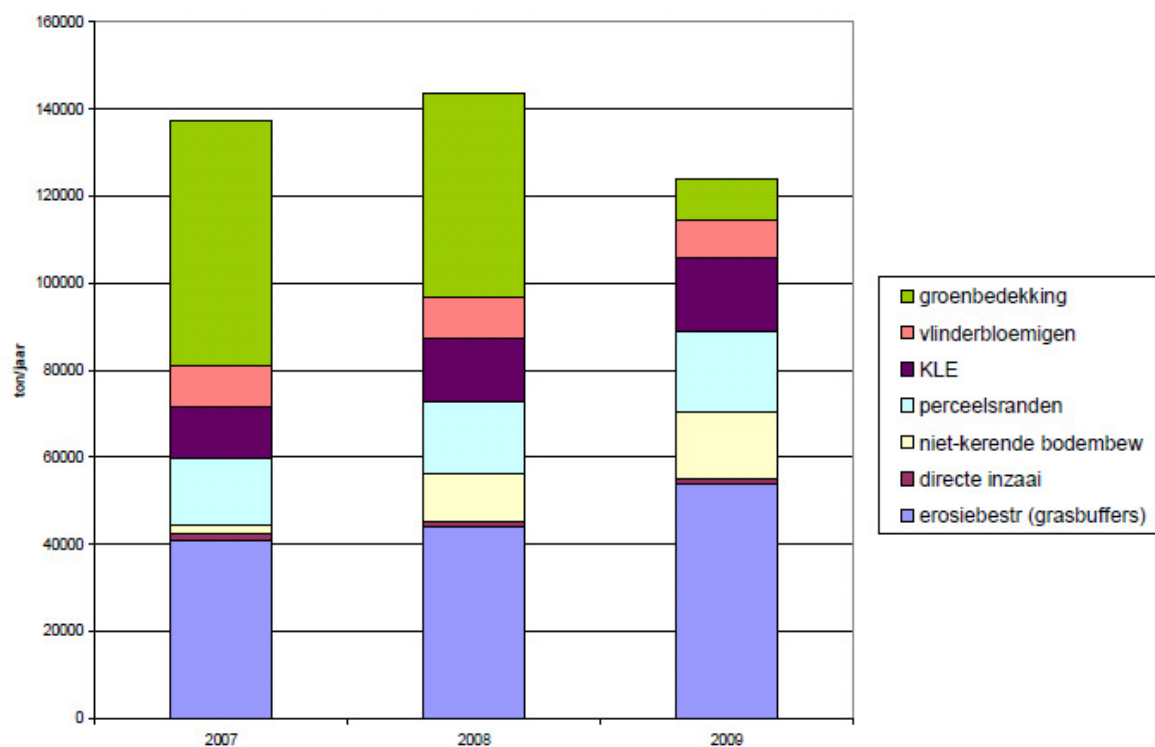
Figuur 3 Vermeden ammoniakemissies dankzij PDPO II (2008-2010)

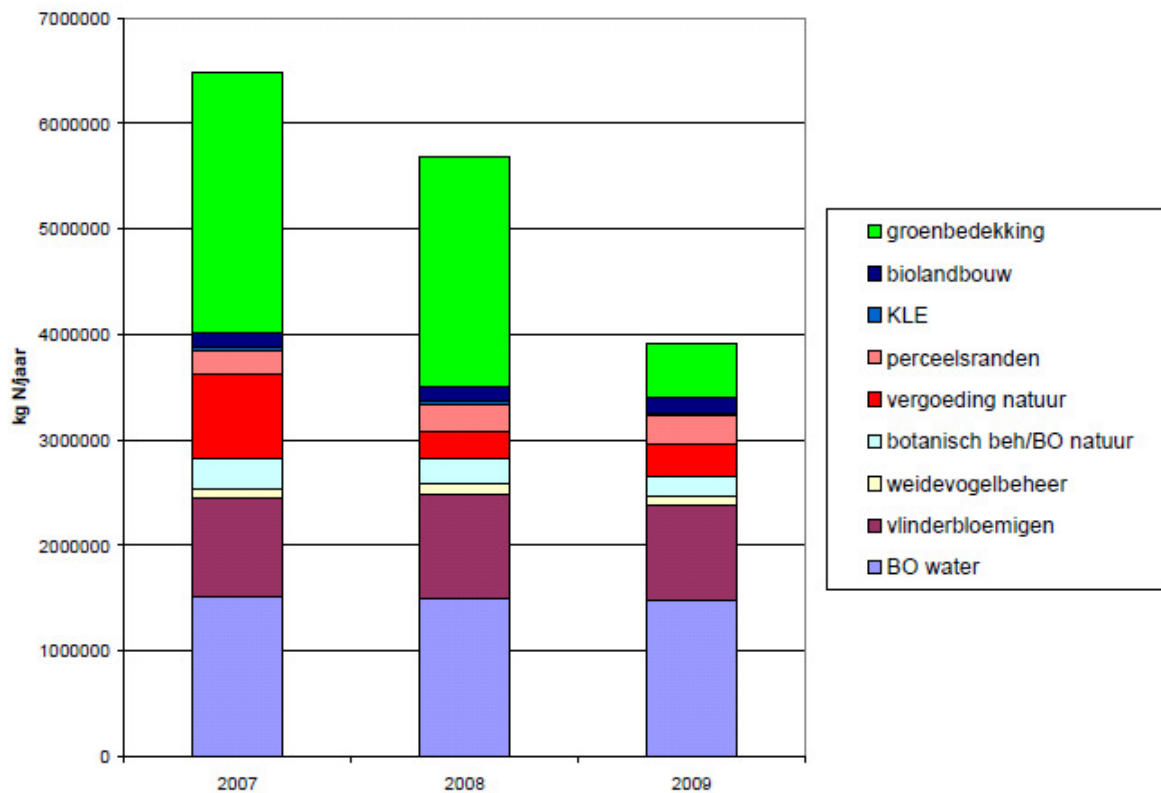
Figuur 4 Vermeden emissies van broeikasgassen dankzij PDPO II (2008-2010)

Figuur 5 Productie van hernieuwbare energie dankzij PDPO II (2008-2010)

Figuur 6 Vermeden bodemverlies dankzij PDPO II (2007-2009)

Figuur 7 Vermeden stikstofinput dankzij PDPO II (2007-2009)

6 *Synthese*

De belangrijkste potentiële milieueffecten van de acties en projecten die passen binnen de doelstellingen van en ge(co)financierd worden vanuit het PDPO III-programma kunnen als volgt samengevat worden:

- De maatregelen onder prioriteit 1 (kennisoverdracht en innovatie) hebben geen directe effecten. Indirect kunnen ze een positieve bijdrage leveren aan de economische leefbaarheid van de landbouwsector en aan diverse milieuaspecten, afhankelijk van de focus van de kennisoverdracht.
- De maatregelen onder prioriteit 2 (concurrentievermogen van de landbouw) hebben logischerwijs positieve effecten op de discipline mens, m.b. het aspect gebruikswaarde (economische leefbaarheid, tewerkstelling,...). Er zijn geen significante effecten op de andere milieuaspecten (behalve zeer indirect door de innovatieprojecten, indien deze op relevante schaal geïmplementeerd worden).
- De maatregelen onder prioriteit 3 (voedselketen en risicobeheer) hebben eveneens enkel (positieve) effecten inzake mens (aspecten gebruikswaarde en – voor wat investeringen in voedselveiligheid betreft – gezondheid).
- De maatregelen onder prioriteit 4 (ecosystemen) zullen uiteraard belangrijke positieve milieueffecten hebben, in de eerste plaats op het vlak van biodiversiteit – in functie waarvan ze in hoofdzaak geconcentreerd zijn – en daarnaast ook op landschap (waarbij bij voorkeur een “mozaïeklandschap” gecreëerd of hersteld wordt), bodem en water (via beperkingen op bemesting en pesticidengebruik) en lucht (koolstofopslag in bossen en KLE’s). Deze positieve effecten worden normaliter versterkt dankzij de gebiedsgerichte inzet van heel wat agromilieumaatregelen. Bepaalde onderhoudsmaatregelen kunnen tijdelijke geluidshinder genereren.
- De maatregelen onder prioriteit 5 (efficiënt gebruik van hulpbronnen) hebben eveneens belangrijke positieve milieueffecten, vooral op het vlak van lucht en gezondheid (emissiebeperking van broeikasgassen en andere luchtpolluenten), en in mindere mate op bodem en water. Ten opzichte van PDPO II kan echter wel een afname van de positieve effecten verwacht worden, omdat de bouw van WKK’s van de EC niet meer gesubsidieerd mag worden onder PDPO III, tenzij de geproduceerde elektriciteit op jaarbasis volledig verbruikt wordt op het bedrijf (wat bij de meeste tuinbouwbedrijven niet mogelijk is), terwijl precies deze maatregel in PDPO II de belangrijkste bijdrage leverde aan de beperking van de broeikasgasemissies)⁸. De investeringen in de landbouw- en agrovoedingsbedrijven dragen daarnaast ook bij aan hun economische leefbaarheid (aspect gebruikswaarde).
- De maatregelen onder prioriteit 6 (plattelandontwikkeling) hebben vooral (positieve) effecten op mens – gebruikswaarde (sociale en economische leefbaarheid op het platteland). Bepaalde projecten kunnen ook bijdragen aan de landschappelijke waarde en de biodiversiteit, maar kunnen ook enige negatieve neveneffecten genereren (hinder, verstoring van fauna).

Bij maatregelen die vlakbij de staats- of gewestgrens gelegen zijn, kunnen lokale negatieve effecten mogelijks tot (net) buiten het Vlaams grondgebied reiken. Maar maatregelen met potentieel significant negatieve (an dan niet gewestgrensoverschrijdende) milieueffecten (b.v. stallen) vallen onder de vergunningsplicht, waarbij deze effecten zonodig gemilderd zullen moeten worden.

Samenvattend kan gesteld worden dat het PDPO III-programma overwegend positieve milieueffecten heeft, terwijl de negatieve effecten (hinder, verstoring) beperkt en zuiver lokaal van aard zijn. Maar anderzijds mag de omvang van de positieve effecten, zeker op lokaal niveau, niet overschat worden, en dit vanwege de kleinschaligheid en grote ruimtelijke versnippering van de individuele maatregelen. Deze versnippering is inherent aan dit type programma en dus onvermijdelijk, maar waar mogelijk moeten de maatregelen gebiedsgericht ingezet worden. Dit geldt vooral voor de agromilieumaatregelen gericht op biodiversiteit, omdat deze slechts effectief zijn indien toegepast op voldoende grote en samenhangende gebieden. Het is duidelijk dat de

⁸ Ook zonnepanelen worden niet langer gesubsidieerd vanuit PDPO, maar hun bijdrage aan de beperking van de broeikasgasemissie is veel beperkter dan die van de WKK’s.

opstellers van het programma hier maximaal naar gestreefd hebben en er t.o.v. het PDPO II-programma een positieve bijsturing gebeurd is (zie §2.2.7).

Vanuit milieustandpunt is het evident dat inzake inzet van middelen de voorkeur uitgaat naar maatregelen binnen de prioriteiten 4 en 5. In de ontwerpversie van de budgetverdeling wordt per prioriteit volgend indicatief budget voorzien (in miljoen €, totaalbudget ca. 284,5 miljoen €):

• Prioriteit 1 (kennisoverdracht en innovatie):	0	(0%)
• Prioriteit 2 (concurrentievermogen van de landbouw):	119	(42%)
• Prioriteit 3 (voedselketen en risicobeheer):	6	(2%)
• Prioriteit 4 (ecosystemen):	65	(23%)
• Prioriteit 5 (efficiënt gebruik van hulpbronnen):	69	(24%)
• Prioriteit 6 (plattelandontwikkeling):	25,5	(9%)

Aangezien elke maatregel conform de Europese regelgeving aan slechts één prioriteit mag gekoppeld worden, terwijl hij in realiteit een bijdrage kan leveren aan meerdere prioriteiten, is deze budgetverdeling indicatief. De toewijzing van de maatregel per prioriteit verschilt soms ook van de indeling die (op puur inhoudelijke gronden) in dit plan-MER wordt aangehouden. Zo laat de EC b.v. niet toe dat maatregelen prioriteit 1 als hoofddoelstelling krijgen toegewezen (budget = 0). Dit betekent uiteraard niet dat er geen middelen naar de maatregelen onder deze prioriteit (kennisoverdracht en innovatie) gaan, maar deze worden ondergebracht onder een andere prioriteit (b.v. opleiding rond energiebesparing onder prioriteit 5). Los hiervan kan vastgesteld worden dat in deze indicatieve budgetverdeling ca. 47% van de middelen naar prioriteiten 4 en 5 gaat, hetgeen zeker als een aanvaardbaar aandeel kan beoordeeld worden.

Leemten in de kennis

De essentiële leemte in de kennis van strategische investeringsprogramma's zoals PDPO III is dat op het moment van het opstellen van het programma en de daarbij horende milieubeoordeling nog geen duidelijkheid bestaat over de aard, omvang, aantal en locatie van de concrete maatregelen en projecten die door het programma zullen gefinancierd worden. Daardoor is deze milieubeoordeling per definitie kwalitatief, indicatief en voorwaardelijk van aard. Maar anderzijds hypothekeert deze leemte in de kennis niet de bovenstaande conclusies van het plan-MER, uiteraard op voorwaarde dat de door het programma gesteunde maatregelen en projecten daadwerkelijk voldoen aan / passen binnen de vooropgestelde doelstellingen en prioriteiten.

Monitoring en evaluatie

Zoals elk beleidsprogramma dat valt onder de Europese GSK-verordening, is het PDPO III-programma onderworpen aan een verplichte ex-ante en ex-post-evaluatie door een externe evaluator (waarbij onderhavig plan-MER integraal deel uitmaakt van de ex-ante-evaluatie) en aan een jaarlijkse rapportage van outputindicatoren en een evaluatie van de resultaat- en impactindicatoren aan de Europese Commissie. Daarnaast worden per PDPO III-maatregel door de betreffende beheersdienst duidelijke en vaak strenge instapvoorwaarden, selectiecriteria en verbintenisvoorwaarden vastgelegd. Vergunning plichtige projecten (b.v. stallen) worden enkel gefinancierd indien ze vergund worden. Dit systeem garandeert in principe een adequate uitvoering en monitoring van het programma.

7 Niet-technische samenvatting

Context en inhoud PDPO III-programma

Het PDPO III-programma is een strategisch steunprogramma ter ondersteuning van de land- en tuinbouwsector en van plattelandsontwikkeling in Vlaanderen. De opmaak van dit programma wordt opgelegd vanuit de Europese GSK-verordening ("Gemeenschappelijk Strategisch Kader") ter verantwoording van de Europese steun aan Vlaanderen in het kader van het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling. Het PDPO III, waarvan de programmaperiode loopt van 2014 t.e.m.2020, vormt enerzijds een voortzetting van de voorgaande programma's PDPO I (2000-2006) en PDPO II (2007-2013), maar is anderzijds te situeren binnen een nieuwe Europese beleidscontext, nl. het nieuw **Gemeenschappelijk Landbouwbeleid** van de Europese Unie 2014-2020.

Het werkingsgebied van het programma omvat heel het als "platteland" aangeduide gedeelte van Vlaanderen en is gericht op alle daarin actieve actoren, in het bijzonder de land- en tuinbouwers.

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, en dus ook het PDPO III, is gericht op drie **hoofddoelstellingen**:

1. een competitieve landbouwsector;
2. een duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen en klimaatactie;
3. een evenwichtige territoriale ontwikkeling.

Deze drie doelstellingen worden doorvertaald naar plattelandsontwikkeling (Pijler 2 van het Europees landbouwbeleid) onder de vorm van 6 **prioriteiten**. Binnen elke prioriteit werden door de opstellers van het PDPO-programma een hele set maatregelen geprogrammeerd, die als volgt kunnen samengevat/gegroepeerd worden:

- Prioriteit 1: Bevordering van de overdracht van kennis en innovatie in landbouw-, bosbouw- en plattelandsgebieden:
 - Opleiding in de landbouw
 - Demonstratieprojecten
 - Oprichting en werking van operationele groepen
 - Bedrijfsadviesdiensten
- Prioriteit 2: Versterking van het concurrentievermogen van alle vormen van landbouw en versteviging van de rendabiliteit van de landbouwbedrijven:
 - Vestigingssteun voor jonge landbouwers
 - Investeringssteun voor landbouwers – generieke steun (geen specifieke milieu- of voedselveiligheidsdoelstellingen)
 - Projectsteun voor innovatie
- Prioriteit 3: Verbetering van de organisatie van de voedselketen en van het risicobeheer in de landbouwsector:
 - Investeringssteun voor landbouwers i.f.v. voedselveiligheid
 - Investeringssteun voor de agrovoedingssector i.f.v. kwaliteit, voedselveiligheid en traceerbaarheid
 - Oprichting van producentengroepen
 - Risicobeheer in de land- en tuinbouw
- Prioriteit 4: Herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen die afhankelijk zijn van de landbouw en de bosbouw:
 - Investeringssteun aan landbouwers – niet-productieve investeringen i.f.v. landschap en ecologie (aanleg kleine landschapselementen, waterbuffering,...)
 - Bebossing en herbebossing van landbouwgrond
 - Ecologische bosfunctie
 - Inrichting van Natura2000-gebieden
 - Introductie van zgn. boslandbouwsystemen

- Agromilieumaatregelen i.f.v. soortenbescherming
- Agromilieumaatregelen i.f.v. erosiebestrijding en buffering van waterlopen
- Agromilieumaatregelen i.f.v. behoud van kleine landschapselementen (KLE)
- Agromilieumaatregelen i.f.v. verbetering van de waterkwaliteit
- Agromilieumaatregelen i.f.v. zgn. fosfaatuitmijning
- Agromilieumaatregelen i.f.v. nultbemesting in Natura2000-gebieden
- Mechanische onkruidbestrijding
- Verwarringstechniek van insecten in de fruitteelt
- Biologische landbouw – hectarepremie
- Genetische diversiteit (behoud lokale runder- en schapenrassen)
- Prioriteit 5: Bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en ondersteuning van de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw-, de voedsel- en de bosbouw-sector:
 - Investeringssteun voor landbouwers i.f.v. efficiënt gebruik van hulpbronnen
 - Investeringssteun voor de agrovoedingssector i.f.v. efficiënter grondstoffengebruik
 - Teelt van vlinderbloemigen als eiwitbron
- Prioriteit 6: Bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling in plattelandsgebieden:
 - Versterken van de omgevingskwaliteit en vitaliteit op het platteland
 - LEADER
 - Plattelandsontwikkeling door samenwerking buiten LEADER

Alle maatregelen werden weliswaar ondergebracht onder één specifieke prioriteit, maar kunnen bijdragen aan de doelstellingen van meerdere prioriteiten.

Voor elke maatregel werd een **fiche** opgesteld die volgende informatie bevat:

- beheersdienst
- algemene voorwaarden
- specifieke beschrijving per (sub)maatregel:
 - rechtsbasis en rationale
 - bijdrage tot welk(e) focusgebied(en) (primaire en secundaire effecten)
 - bijdrage aan zgn. cross cutting objectives (horizontale doelstellingen EC)
 - toepassingsgebied, type en niveau van de steun:
 - omschrijving (sub)maatregel
 - soort steun
 - subsidiabele kosten
 - definiëring begunstigen
 - instapvoorwaarden
 - selectiecriteria
 - verbintenisvoorwaarden
 - steunpercentage of –bedrag
 - % cofinanciering vanuit Europa
- Indicatoren (geplande output 2014-2020: aantal projecten, ha e.d., totale overheidsuitgaven)

De meeste maatregelen die vanuit het PDPO III gefinancierd worden zijn niet vergunning plichtig. Wel vergunning plichtig zijn vnl. bepaalde types investeringen (b.v. stallenbouw).

Milieueffecten PDPO III-programma

De belangrijkste potentiële milieueffecten van de acties en projecten die passen binnen de doelstellingen van en ge(co)financierd worden vanuit het PDPO III-programma kunnen als volgt samengevat worden:

- De maatregelen onder prioriteit 1 (kennisoverdracht en innovatie) hebben geen directe effecten. Indirect kunnen ze een positieve bijdrage leveren aan de economische leefbaarheid van de landbouwsector en aan diverse milieuaspecten, afhankelijk van de focus van de kennisoverdracht.
- De maatregelen onder prioriteit 2 (concurrentievermogen van de landbouw) hebben logischerwijs positieve effecten op de discipline mens, m.b. het aspect gebruikswaarde (economische leefbaarheid, tewerkstelling,...). Er zijn geen significante effecten op de andere milieuaspecten (behalve zeer indirect door de innovatieprojecten, indien deze op relevante schaal geïmplementeerd worden).
- De maatregelen onder prioriteit 3 (voedselketen en risicobeheer) hebben eveneens enkel (positieve) effecten inzake mens (aspecten gebruikswaarde en – voor wat investeringen in voedselveiligheid betreft – gezondheid).
- De maatregelen onder prioriteit 4 (ecosystemen) zullen uiteraard belangrijke positieve milieueffecten hebben, in de eerste plaats op het vlak van biodiversiteit – in functie waarvan ze in hoofdzaak geconcipieerd zijn – en daarnaast ook op landschap (waarbij bij voorkeur een “mozaïeklandschap” gecreëerd of hersteld wordt), bodem en water (via beperkingen op bemesting en pesticidgebruik) en lucht (koolstofopslag in bossen en KLE’s). Deze positieve effecten worden normaliter versterkt dankzij de gebiedsgerichte inzet van heel wat agromilieumaatregelen. Bepaalde onderhoudsmaatregelen kunnen tijdelijke geluidshinder genereren.
- De maatregelen onder prioriteit 5 (efficiënt gebruik van hulpbronnen) hebben eveneens belangrijke positieve milieueffecten, vooral op het vlak van lucht en gezondheid (emissiebeperking van broeikasgassen en andere luchtpolluenten), en in mindere mate op bodem en water. Ten opzichte van PDPO II kan echter wel een afname van de positieve effecten verwacht worden, omdat de bouw van WKK’s van de EC niet meer gesubsidieerd mag worden onder PDPO III, tenzij de geproduceerde elektriciteit op jaarbasis volledig verbruikt wordt op het bedrijf, wat bij de meeste tuinbouwbedrijven niet mogelijk is), terwijl precies deze maatregel in PDPO II de belangrijkste bijdrage leverde aan de beperking van de broeikasgasemissies⁹. De investeringen in de landbouw- en agrovoedingsbedrijven dragen daarnaast ook bij aan hun economische leefbaarheid (aspect gebruikswaarde).
- De maatregelen onder prioriteit 6 (plattelandontwikkeling) hebben vooral (positieve) effecten op mens – gebruikswaarde (sociale en economische leefbaarheid op het platteland). Bepaalde projecten kunnen ook bijdragen aan de landschappelijke waarde en de biodiversiteit, maar kunnen ook enige negatieve neveneffecten genereren (hinder, verstoring van fauna).

Bij maatregelen die vlakbij de staats- of gewestgrens gelegen zijn, kunnen lokale negatieve effecten mogelijks tot (net) buiten het Vlaams grondgebied reiken. Maar maatregelen met potentieel significant negatieve (al dan niet gewestgrensoverschrijdende) milieueffecten (b.v. stallen) vallen onder de vergunningsplicht, waarbij deze effecten zonodig gemilderd zullen moeten worden.

Samenvattend kan gesteld worden dat het PDPO III-programma overwegend positieve milieueffecten heeft, terwijl de negatieve effecten (hinder, verstoring) beperkt en zuiver lokaal van aard zijn. Maar anderzijds mag de omvang van de positieve effecten, zeker op lokaal niveau, niet overschat worden, en dit vanwege de kleinschaligheid en grote ruimtelijke versnippering van de individuele maatregelen. Deze versnippering is inherent aan dit type programma en dus onvermijdelijk, maar waar mogelijk moeten de maatregelen gebiedsgericht ingezet worden. Dit geldt vooral voor de agromilieumaatregelen gericht op biodiversiteit, omdat deze slechts effectief zijn indien toegepast op voldoende grote en samenhangende gebieden. Het is duidelijk dat de opstellers van het programma hier maximaal naar gestreefd hebben en er t.o.v. het PDPO II-programma een positieve bijsturing gebeurd is, o.a. door de volledige herziening van het pakket beheersovereenkomsten van de VLM.

Vanuit milieustandpunt is het evident dat inzake inzet van middelen de voorkeur uitgaat naar maatregelen binnen de prioriteiten 4 en 5. In de ontwerpversie van de budgetverdeling wordt per prioriteit volgend indicatief budget voorzien (in miljoen €, totaalbudget ca. 284,5 miljoen €):

⁹ Ook zonnepanelen worden niet langer gesubsidieerd vanuit PDPO, maar hun bijdrage aan de beperking van de broeikasgasemissie is veel beperkter dan die van de WKK’s.

• Prioriteit 1 (kennisoverdracht en innovatie):	0	(0%)
• Prioriteit 2 (concurrentievermogen van de landbouw):	119	(42%)
• Prioriteit 3 (voedselketen en risicobeheer):	6	(2%)
• Prioriteit 4 (ecosystemen):	65	(23%)
• Prioriteit 5 (efficiënt gebruik van hulpbronnen):	69	(24%)
• Prioriteit 6 (plattelandontwikkeling):	25,5	(9%)

Aangezien elke maatregel conform de Europese regelgeving aan slechts één prioriteit mag gekoppeld worden, terwijl hij in realiteit een bijdrage kan leveren aan meerdere prioriteiten, is deze budgetverdeling indicatief. De toewijzing van de maatregel per prioriteit verschilt soms ook van de indeling die (op puur inhoudelijke gronden) in dit plan-MER wordt aangehouden. Zo laat de EC b.v. niet toe dat maatregelen prioriteit 1 als hoofddoelstelling krijgen toegewezen (budget = 0). Dit betekent uiteraard niet dat er geen middelen naar de maatregelen onder deze prioriteit (kennisoverdracht en innovatie) gaan, maar deze worden ondergebracht onder een andere prioriteit (b.v. opleiding rond energiebesparing onder prioriteit 5). Los hiervan kan vastgesteld worden dat in deze indicatieve budgetverdeling gaat ca. 47% van de middelen naar prioriteiten 4 en 5 gaat, hetgeen zeker als een aanvaardbaar aandeel kan beoordeeld worden.

Leemten in de kennis

De essentiële leemte in de kennis van strategische investeringsprogramma's zoals PDPO III is dat op het moment van het opstellen van het programma en de daarbij horende milieubeoordeling nog geen duidelijkheid bestaat over de aard, omvang, aantal en locatie van de concrete maatregelen en projecten die door het programma zullen gefinancierd worden. Daardoor is deze milieubeoordeling per definitie kwalitatief, indicatief en voorwaardelijk van aard. Maar anderzijds hypothekeert deze leemte in de kennis niet de bovenstaande conclusies van het plan-MER, uiteraard op voorwaarde dat de door het programma gesteunde maatregelen en projecten daadwerkelijk voldoen aan / passen binnen de vooropgestelde doelstellingen en prioriteiten.

Monitoring en evaluatie

Zoals elk beleidsprogramma dat valt onder de Europese GSK-verordening, is het PDPO III-programma onderworpen aan een verplichte ex-ante en ex-post-evaluatie door een externe evaluator (waarbij onderhavig plan-MER integraal deel uitmaakt van de ex-ante-evaluatie) en aan een jaarlijkse rapportage van outputindicatoren en een evaluatie van de resultaat- en impactindicatoren aan de Europese Commissie. Daarnaast worden per PDPO III-maatregel door de betreffende beheersdienst duidelijke en vaak strenge instapvoorwaarden, selectiecriteria en verbintenisvoorwaarden vastgelegd. Vergunning plichtige projecten (b.v. stallen) worden enkel gefinancierd indien ze vergund worden. Dit systeem garandeert in principe een adequate uitvoering en monitoring van het programma.

8 *Bijlagen*

8.1 *Elementen voor het uitvoeren van de Watertoets*

De maatregelen in het kader van het PDPO-programma 2014-2020 moeten dusdanig uitgevoerd worden, dat ze, indien relevant, voldoen aan de doelstellingen van de Watertoets, zoals vermeld in artikel 5 van het Decreet betreffende het Integraal Waterbeleid d.d. 18/07/03:

- De bescherming, verbetering of het herstel van oppervlaktewater- en grondwaterlichamen op zo een wijze dat tegen uiterlijk 22 december 2015 een goede toestand van het watersysteem bereikt wordt
- Het voorkomen en verminderen van de verontreiniging van oppervlaktewater en grondwater
- Het duurzaam beheer van de voorraden oppervlakte- en grondwater
- Het voorkomen van de verdere achteruitgang van aquatische ecosystemen, van rechtstreeks van waterlichamen afhankelijke terrestrische ecosystemen en van waterrijke gebieden
- Het verbeteren en het herstellen van aquatische ecosystemen en van rechtstreeks van waterlichamen afhankelijke terrestrische ecosystemen
- Het beheer van hemelwater en oppervlaktewater zo organiseren dat het hemelwater zoveel mogelijk verdampt of nuttig wordt aangewend of geïnfiltreerd, en het overtollig hemelwater en effluentwater gescheiden van het afvalwater en bij voorkeur op een vertraagde wijze via het oppervlaktewater wordt afgevoerd
- Het terugdringen van landerosie en de aanvoer van sedimenten naar de oppervlaktewateren
- Het beheer en ontwikkelen van waterwegen
- De integrale afweging van de diverse functies binnen een watersysteem
- Het bevorderen van de betrokkenheid van de mens met het watersysteem

8.2 *Elementen voor het uitvoeren van de Passende Beoordeling / Natuurtoets*

De mogelijkheid bestaat dat maatregelen en projecten die gefinancierd worden door het PDPO-programma een potentiële milieu-impact hebben op beschermde gebieden, in het bijzonder op Natura 2000-gebied (Europees erkend vogelrichtlijn- of habitatrichtlijngebied) of (in Vlaanderen) VEN-gebied.

Elke activiteit die aanleiding kan geven tot schade aan de natuur in de gebieden die deel uitmaken van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) of van de vogel- en habitatrichtlijngebieden die behoren tot het Natura 2000-netwerk dient onderworpen te worden aan respectievelijk een VEN-toets of een Passende Beoordeling. Hiermee dient aangetoond te worden dat er – eventueel na implementatie van milderende maatregelen – geen vermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur zal optreden in de VEN-gebieden, alsook dat er geen significante aantasting zal optreden van de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden.

Voor vergunningsplichtige activiteiten binnen of in de directe omgeving van beschermd natuurgebied dienen de VEN-toets en/of Passende Beoordeling bij de vergunningsaanvraag gevoegd te worden. Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) geeft advies op deze documenten en kan om een aanpassing van de voorziene plannen vragen. Het is evenwel aan de vergunningverlenende overheid om, steunend op de adviezen, bij het afleveren of weigeren van de vergunning te argumenteren of de activiteit al dan niet onvermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur kan veroorzaken in het VEN of een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone kan veroorzaken.

Binnen het PDPO-programma hebben vergunningsplichtige activiteiten met een potentieel negatieve impact op beschermd natuurgebied voornamelijk betrekking op bepaalde types investeringen op landbouwbedrijven (stallenbouw, (ver)bouw(ing) van serres, bouw van WKK's, aanleg van wateropvangsystemen,...) en in de agrovoedingssector, vallend onder prioriteit 5. Ook (kleinschalige) infrastructuurprojecten in kader van

plattelandontwikkeling (prioriteit 6) zoals renovatie van dorpshuizen, inrichten van educatieve centra, herstel van landelijke wegen,... kunnen, afhankelijk van hun ligging, mogelijk een negatieve impact op beschermd natuurgebied hebben.

Daarnaast zijn er de maatregelen onder prioriteit 4 die zeker of mogelijk uitgevoerd worden binnen Natura 2000- of VEN-gebied: niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven, (her)bebossing, ecologische bosfunctie, inrichting van Natura 2000-gebied, agromilieumaatregelen gericht op soortenbescherming, KLE's en nulbemesting in Natura 2000-gebied. Deze maatregelen hebben precies "herstel, instandhouding en versterking van de ecosystemen die afhankelijk zijn van landbouw en bosbouw" als (hoofd)doelstelling. Derhalve kan verondersteld worden dat deze maatregelen aanzienlijke effecten kunnen/zullen hebben, maar dat deze effecten *positief* van aard zijn. De beheerders van deze maatregelen (VLM, ANB, VLIF) moeten uiteraard toezien op de adequate uitvoering van de maatregelen zodat negatieve ecologische (neven)effecten vermeden worden.

9 Verklarende woordenlijst en afkortingen

Alternatief	Een andere keuzemogelijkheid, beantwoordend aan de doelstelling van het plan, omvattende: realisatie-, lokatie- en uitvoeringsalternatief
Bemaling	Afpomping van water om het grondwaterniveau plaatselijk te verlagen zodat werken in droge grond kunnen uitgevoerd worden
Bodemprofiel	Verticale bodemdoorsnede waarin de opbouw en de ontwikkeling van de bodem waarneembaar is
Bodemverdichting	Samenpersen en dichter maken van de bodem
BPA	Bijzonder Plan van Aanleg
BS	Belgisch Staatsblad
CO/CO₂	Koolstofmonoxide/koolstofdioxide
Discipline	Milieu-aspect dat in het kader van milieu-effectrapportage onderzocht wordt, door de regelgeving vastgelegd als de disciplines 'mens', 'fauna en flora', 'bodem', 'water', 'lucht', 'licht, warmte en straling', 'geluid en trillingen', 'klimaat', monumenten en landschappen en materiële goederen'
Emissie	Uitstoot van stoffen in de omgevingslucht
Geplande situatie	Toestand van het studiegebied tijdens en na de uitvoering van het plan
Grondwaterkwetsbaarheid	De grondwaterkwetsbaarheid van een gebied is een code die het risico op verontreiniging van het grondwater in de bovenste watervoerende laag aangeeft (bron: dov)
Immissie	De wijziging van de aanwezigheid van verontreinigingsfactoren in atmosfeer, bodem of water rond één of meer bronnen van verontreiniging ten gevolge van emissie uit deze bron(nen)
Ingreep-effectenschema	Schema of netwerk dat de relatie tussen de milieu
Integraal waterbeleid	Het beleid gericht op het gecoördineerd en geïntegreerd ontwikkelen, beheren en herstellen van watersystemen met het oog op het bereiken van de randvoorwaarden die nodig zijn voor het behoud van dit watersysteem als zodanig, en met het oog op het multifunctionele gebruik, waarbij de behoeften van de huidige en komende generaties in rekening wordt gebracht
LEADER	Liaisons Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale (een Europees initiatief voor plattelandontwikkeling)
MB	Ministerieel besluit
MER	Milieueffectrapport (het rapport): milieueffectrapport over een plan of programma : een openbaar document waarin, van een voorgenomen plan of programma en van de redelijkerwijze in beschouwing te nemen alternatieven, de te verwachten gevolgen voor mens en milieu in hun onderlinge samenhang op een systematische en wetenschappelijk verantwoorde wijze worden geanalyseerd en geëvalueerd, en aangegeven wordt op welke wijze de aanzienlijke milieueffecten vermeden, beperkt, verholpen of gecompenseerd kunnen worden (bron: mer-decreet van 18/12/2002)
m.e.r.	Milieueffectrapportage (het proces): de procedure die al dan niet leidt tot het opstellen en goedkeuren van een milieueffectrapport over een voorgenomen actie en in voorkomend geval tot het gebruik ervan als hulpmiddel bij de besluitvorming omtrent deze actie (bron: mer-decreet van 18/12/2002)
MER-deskundige	Natuurlijke of rechtspersonen door de Vlaamse minister bevoegd voor het leefmilieu als deskundige voor het opstellen van een milieu-effectrapport in een of meerdere disciplines 'mens', 'fauna en flora', 'bodem', 'water', 'lucht', 'licht, warmte en straling', 'geluid en trillingen', 'klimaat' en 'monumenten en

	landschappen en materiële goederen in het algemeen'
m-mv	Meter onder het maaiveld
MOBER	Mobiliteitseffectenrapport
Ontwikkelingsscenario	Beschrijft de evolutie van het studiegebied in de toekomst, rekening houdend met de autonome evolutie van het gebied en met de evolutie onder invloed van plannen en beleidsopties
NOx	Stikstofoxiden
PAE/U	PersonenAutoEquivalenten per uur = eenheid voor verkeersintensiteiten waarbij $PW + 2,5 \times VW$ = aantal PAE/u, met PW = aantal personenwagens per uur en VW = aantal vrachtwagens per uur.
PM_{2,5}	Uiterst fijn stof met aerodynamische diameter van minder dan 2,5 µm
PM₁₀	Fijn stof met aerodynamische diameter van minder dan 10 µm
Referentiesituatie	De toestand van het studiegebied, waarnaar gerefereerd wordt in functie van de effectvoorspelling, omvattende: de huidige, gewijzigde en de wenselijke situatie
Relict	Een relict is een overblijfsel uit vroegere tijd dat nog getuigt van de toestand die toenmaals was. Met betrekking tot landschappen kunnen relicten zeer divers in aard zijn en getuigen in vele gevallen van een wordingsgeschiedenis. In wezen zijn dit punt-, lijn- en vlakvormige relicten
Remediërende maatregel	Maatregelen die voorgesteld worden om nadelige milieueffecten van het plan te vermijden, te beperken en zoveel mogelijk te verhelpen
Roofen	Het verwijderen van bomen en houtachtige gewassen met inbegrip van hun wortelstelsel
RSV	Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
RUP	Ruimtelijk Uitvoeringsplan
Sondering	Een sondering is een proef waarbij een reeks sondeerbuizen, onderaan voorzien van een sondeerpunt, langzaam en gelijkmatig in de grond wordt gedrukt en waarbij met bepaalde diepte- of tijdsintervallen, de conusweerstand, de plaatselijke wrijvingsweerstand en/of de totale indringingsweerstand worden gemeten. Met de elektrische conus kan ook de waterspanning in de grond rond de conus worden vastgesteld. De statische discontinue sondering wordt uitgevoerd met de mechanische conus (CPT-M) en de statische continue sondering wordt uitgevoerd met de elektrische conus (CPT-E of piëzoconus (CPT-U) (bron: dov)
Studiegebied	Het gebied dat bestudeerd wordt in functie van het vaststellen van de milieueffecten en afhankelijk is van de invloedssfeer van de milieueffecten
TAW	Tweede Algemene Waterpassing (referentieniveau voor de hoogtebepaling)
VRI	VerkeersRegelInstallatie = lichtengeregeld kruispunt
Watertoets	Met de "watertoets" gaat de overheid na of een ingreep schade kan veroorzaken aan het watersysteem. Het watersysteem is het geheel van alle oppervlaktewater (gaande van water dat een helling afstroomt tot de rivieren), het grondwater en de natuur die daarbij hoort